

T.C.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**MEHMET KAPLAN'IN ESERLERİNDE ESTETİK, SANAT VE
EDEBİYAT EĞİTİMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Mustafa Said ACAR

ANKARA-2010

T.C.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**MEHMET KAPLAN'IN ESERLERİNDE ESTETİK, SANAT VE
EDEBİYAT EĞİTİMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Tatcı

Hazırlayan

Mustafa Said ACAR

ANKARA-2010

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Mustafa Said Acar'ın '**MEHMET KAPLAN'IN ESERLERİNDE ESTETİK, SANAT VE EDEBİYAT EĞİTİMİ**' başlıklı tezi,
.....tarihinde, jürimiz tarafından
.....Anabilim/ Anasanat
Dalında, Yüksek Lisans/ Doktora/ Sanatta Yeterlilik Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

(İmza)

Prof. Dr. Pakize Aytaç

Yrd. Dç. Dr. Mustafa Tatcı

Yrd. Dç. Dr. M. Kayahan Özgül

ÖNSÖZ

Hızla değişen, değişme hızı da gittikçe artan günümüz dünyasında, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, esasında kitlelerin ortaya çıkmasında da önemli etkenlerdir. Artık, dünyada insan ruhunun yanında bir de kitle ruhu oluşmuştur. Bu kitle ruhu çoğu zaman insan ruhunu da etkisi altına almakta, onun kendine özgü özelliklerinin ortaya çıkmasına engel olmaktadır.

Televizyon, internet, gazete vb. araçlar, içerdikleri mesajlarla bireyleri topluluğun bir parçası haline getirip, daha önceden belirlenmiş politikalar doğrultusunda yönlendirmektedirler. Bu nedenle, sanat, edebiyat gibi değerler de bu politikaların, toplumları yönlendirmek için kullandığı araçlar içinde yerini almıştır.

İnsanın kendi benliğinin sınırlarını keşfetmesi, kendini tanıması, var oluş nedenlerini hissetmesi, onun kitle ruhundan ayrı kalıp kendi içine yönelmesiyle mümkündür. Kalabalıklar içinde, kalabalıklar gibi düşünen insan, sloganların sözcüsü olur, şahsiyetini inşa edemez.

İnsanın şahsiyetini inşa etmesi, benliğinde potansiyel olarak bulunan duyguların ortaya çıkarılması, bu duyguların işlenmesi sanat yoluyla mümkün olur. Plastik sanatlar, müzik ve edebiyat insan ruhunu bir kalıpta şekillendirir. Sanat yoluyla eğitilen insan dünyayı estetik penceresinden görür, olayları ve fikirleri bu açıdan yorumlama imkânı bulur. Sanat ve estetik eğitimi bu açıdan büyük önem taşır.

Yüzyıllar boyunca, birçok coğrafyadan beslenen, tarihî, dinî, iktisadî birçok değişimin süzgecinden geçerek olgunlaşan Türk kültür ve medeniyeti, özünde barındırdığı değerlerle sadece Türk insanının değil, bütün insanlığın beslenebileceği önemli bir kaynaktır. Bundan dolayı edebiyat, mimarî, müzik, resim, el sanatları gibi Türk kültürünü oluşturan her unsur dikkatle muhafaza edilmeli, yeni nesillere doğru yöntemlerle aktarılmalıdır.

Mehmet Kaplan Hoca Türk kültür ve medeniyetini bütün yönleriyle tanınması ve bu değerlerin yeni nesillere kâmilan aktarılması konusunda derin bir sorumluluk duygusu hissetmiştir. Türkiye'nin aydınlık günlerinin hayallerini kurmuş, hep böyle bir rüyanın, Büyük Türkiye Rüyası'nın, gerçekleşmesi için ömrü boyunca çaba sarfetmiştir.

Bu alışmada, Mehmet Kaplan'ın görüşlerinden hareketle, estetik, sanat ve edebiyat eğitiminin nasıl olması gerektiği konusu ele alınmıştır. Bu amaçla Mehmet Kaplan Hoca'nın hayatı, ğrencilerinin onun hakkındaki düşünceleri değerlendirilmiş, daha sonra, genel hatlarıyla Kaplan'ın eğitim anlayışı tesbit edilmeye çalışılmıştır. Mehmet Kaplan'ın estetik ve sanat konusundaki görüşleri ele alınmış, bizzat uygulamasını yaptığı edebiyat eğitimi konusundaki teklifleri değerlendirilmiştir. Bu araştırmayla Türk eğitimi sistemi, Türk edebiyatı ve Türk sanatları eğitiminde örnek bir davranış tarzının, model alınacak bir yaklaşımın ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Bu alışma sürecinde, özellikle ufuk açıcı görüş ve yönlendirmeleriyle bana yardımcı olan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mustafa Tatcı'ya, üzerimde emeği bulunan bütün hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Mustafa Said ACAR

Ankara, 2010

ÖZET

İnsanların kâinatı, kâinattaki olayları, fikirleri estetik bir bakış açısıyla görmeleri dünyadaki birçok sorunu daha oluşmadan önleyebilir. İnsanın ruhunu, zihnini ve bedenini doğru eğiten bir eğitim sistemi, amaçlarına ulaştığı ölçüde, insanı kargaşadan, düzensizlikten, uzak tutar. İnsanın böyle bir noktaya gelmesi de dünya barışına dolaylı yoldan katkıda bulunur.

Bireylerin çevrelerini olumlu bakışlarla görebilecek bir seviyeye gelmeleri için onlarda potansiyel olarak bulunan güzellik duygusunu geliştirmek gerekir. Sanat düşüncesi ve sanat dalları insandaki güzellik duygusunun gelişmesini sağlayacak önemli araçlardır. Bundan dolayı sanat eğitimi, bireysel ve toplumsal yaşam için oldukça önemlidir.

Sanat dalları arasında en doğal ve en yaygın olanı edebiyattır. Edebiyatın önemli bir yönü de muhataplarına en kolay ve en doğrudan ulaşan bir sanat dalı olmasıdır. Edebiyatın malzemesi olan söz de hiçbir şekilde değişikliğe uğramadan sanatçıdan, muhatabına ulaşır. Bütün sanat eserlerinin anlatmak istediklerini de edebiyat dile getirir.

Günümüzde eğitim, estetik, edebiyat ve sanat eğitimi konularında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların giderilmesinde eğitim, edebiyat ve sanat konularında uzmanlaşmış olan kişilerin görüşleri önemli rol oynar. Türkiye’de Mehmet Kaplan bu alanda çaba göstermiş isimlerdendir. 1915 yılında dünyaya gelen Mehmet Kaplan, 1986 yılında vefat edene kadar, bütün hayatını eğitime adanmıştır.

Kaplan, gerek gündelik yaşamında, gerekse akademik hayatında iyi bir eğitimci olabilmiş, bu özelliğinin yanında yazdığı birçok eserle sanat ve edebiyat eğitimine yön verecek görüşler ortaya koymuştur.

Bu araştırma Mehmet Kaplan’ın sanat ve edebiyat eğitimi ve bireylere estetik yetenekler kazandırma konusundaki görüşlerini konu edinmektedir. Araştırmada Kaplan’ın düşüncelerinden hareketle, estetik, sanat ve edebiyat eğitimi konusunda çeşitli önerilere yer verilmiştir. “Bireylere estetik bakış açısını kazandırmada sanat ve

edebiyatın rolü nedir? Mehmet Kaplan'ın görüşlerini bu konuya katkıları nelerdir?" sorularına cevap aranmıştır.

Anahtar kelimeler: Mehmet Kaplan, Estetik, Estetik Eğitimi, Sanat Eğitimi, Edebiyat Eğitimi, Türk Edebiyatı

ABSTRACT

Viewing of the universe, events in the universe and opinions by people with an aesthetical aspect may prevent many problems in the world before they occurred. An education system correctly educating spirit, mind and body of human keep human away from confusion and disorder as much as it can reach its objectives. Arrival of human to such a point contributes to world peace implicitly.

It is necessary to improve beauty sense existing with them potentially in order to get to a level they are able to see their environment with positive looks. Art thought and art branches are important tools that will ensure improving of beauty sense of human. Due to this reason, it is quite important for art education, personal and social life.

Literature is the most natural and the widest among art branches. An important aspect of literature is being an art branch reaching to its addressees in the easiest and the most direct way. Word which is material of the literature reaches from artist to its addressee without incurring to any change in any manner. The literature speaks out the things that all artworks desire to express.

Today, various problems are encountered on education, aesthetics, literature and art education. Opinions of people specialized on education, literature and art themes play important role for removal of these problems. Mehmet Kaplan is one of the names that have made effort in this field in Turkey. Mehmet Kaplan who was born in 1915 devoted all his life to education until he died in 1986.

Mr. Kaplan had become a good educator both in his daily life and academic life; besides his that characteristic, he produced opinions directing art and literature education through many artworks he wrote.

Theme of this research is talking about thoughts of Mehmet Kaplan about art and literature education and redounding aesthetic abilities to individuals. Miscellaneous suggestions are stated about aesthetic, art and literature education by acting from thoughts of Mr. Kaplan in the research. Answers looked for questions of “What is the

role of art and literature about redounding aesthetical viewpoint to individuals? What are contributions of thoughts and practices of Mehmet Kaplan to this matter?

Key words: Mehmet Kaplan, Aesthetic, Aesthetics Education, Art Education, Literature Education, Turkish Literature

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	1
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Problem Durumu.....	1
3. Araştırmanın Amacı	6
4. Araştırmanın Önemi	6
5. Araştırmanın Yöntemi.....	6
6. Araştırmada Kullanılan Temel Kavramlar	7
Estetik.....	7
Sanat	9
Edebiyat	10
Eğitim	11
1. MEHMET KAPLAN'IN HAYATI	12
Çocukluk Yılları.....	12
Yunan İşgali.....	12
Eskişehir Yılları	13
Eskişehir Halkevi Kütüphanesi	13
Eskişehir Lisesi.....	14
Üniversite Yılları.....	14
Alain'le Tanışma	15
Türkiye'ye Dönüşü ve Mezuniyeti.....	15
Ahmet Hamdi Tanpınar'la Birlikte.....	16
Akademik Çalışmalar	17
Zorluklarla Dolu Bir Hayat	19
Evliliği	20
Yunus Emre.....	20
Yazı Hayatı	21
Kişiliği ve Eğitimci Yönü.....	23
Eserleri.....	25
2. GENEL ÇİZGİLERİYLE MEHMET KAPLAN'IN EĞİTİM ANLAYIŞI.....	29

2.1. Eğitimin Amacı.....	29
Klasik Eğitim Anlayışı	30
2.2. İlim İhtiyacı.....	30
İlmi Elde Etmenin Şartları.....	31
İlmin Özellikleri.....	32
İlmî Objektiflik	33
2.3. Eğitim ve İlim Ortamı Okullar.....	33
Okulların Özellikleri	34
Okulların Sorunları.....	34
Okul ve Gündelik Hayat	36
Yatılı Okullar.....	36
2.4. Öğretmenin Önemi ve Görevleri.....	37
Öğretmen ve Millî Şuur	38
Öğretmen ve Alçakgönüllülük	38
Öğretmen ve Demokrasi	39
Öğretmen ve İdeolojiler	39
İdeal Öğretmen.....	40
Yetenekli Öğrencilerin Keşfi	41
2.5. Halk Kitlelerinin Eğitimi.....	41
Sosyal ve Ekonomik İnkılap.....	42
Anadolu'nun Keşfi.....	42
Köyün Kalkınması.....	43
Köyü ve Köylüyü Tanımak.....	44
Köy Öğretmenleri	45
Köy Okulları	46
2.6. Gençliğin Eğitimi.....	47
Gençler ve Düşünce.....	48
Kişilik Eğitimi Meselesi	48
Okul Dışındaki Eğitim Ortamları.....	49
2.7. Kadınların Eğitimi	51
2.8. Devlet Terbiyesi.....	51
2.9. Din Eğitimi.....	51
Dinî Kurallar ve Sosyal Hayat	52
Aydın Din Adamları.....	53
2.10. Tarih Eğitimi.....	54
Eğitimde Basamaklar.....	55

Tarih Şuuru Kazandırma.....	55
Tarih Dersleri	56
2.11. Üniversite Meseleleri.....	57
Araştırmacı İhtiyacı	58
Yayın Yapılamayışı	58
Eşitsizlik	58
Nüfus Artışı.....	58
Üniversite Kütüphanesi	59
Araştırmacıların Nitelikleri	59
Bibliyografya	59
Tercüme Eserler.....	60
Yabancı Dilde Eğitim.....	62
Üniversitede Okutulacak Temel Kitaplar	62
Üniversitelerin Teşekkülü.....	63
Üniversite Binaları	64
3. MEHMET KAPLAN'A GÖRE ESTETİK VE SANAT EĞİTİMİ	65
3.1. Güzelliğin Mahiyeti.....	66
3.2. Güzelliğin Ölçütleri.....	67
Düzen ve Şekil.....	67
İtina	68
Açıklık	68
Yenilik	69
Millî Olmak.....	69
3.3. Sanatın Mahiyeti	69
Sanatta Özgürlük	70
Sanat ve İçtimaî Hayat	70
3.4. Sanatın İşlevi.....	71
İnsanı Mutlu Kılmak.....	71
İnsanın Varoluş Nedenlerini Keşif.....	72
Yeni İnsan Tipi Oluşturmak	72
3.5. Millî Kültür, Millî Sanat.....	73
Medeniyet Üslûbu.....	74
Millî Kültür Ürünlerinin Tesbiti.....	76
Millî Sanat Ürünlerinin Korunması	77
Okul Müzeleri.....	78
3.6. Millî Sanat Dalları ve Sanat Eğitimi.....	78

Musıkî Eğitimi	79
Folklor Eğitimi.....	80
Folklor Malzemeleri.....	81
Folklor Oyunları.....	81
Plastik Sanatlar Eğitimi.....	81
Resim Dersleri	82
Mimarî Eğitimi	83
4. MEHMET KAPLAN'A GÖRE EDEBİYAT EĞİTİMİ	86
4.1. Edebiyat ve Eğitim	87
Edebî Eserin Özellikleri.....	89
Edebiyatçıların Temel Kaynakları	90
Edebiyat Dersleri.....	91
4.2. Okuma Alışkanlığı ve Okuma Eğitimi	92
Kitap seçimi	93
Etkilenme Korkusu	93
Farklı Düşünceler İçeren Kitaplar	93
Dikkatli Bakışlar ve Özet Çıkarma	94
Sesli Okuma	95
4.3. Yazma Eğitimi	95
Üniversitelerde Yazma Eğitimi	96
4.4. Konuşma Eğitimi.....	96
4.5. Dilin ve Yeni Kelimelerin Öğretimi	97
Dilde Sadeleşme	98
Dilbilgisi Öğretimi	99
4.6. Şiir Eğitimi.....	100
Kronolojik Sıra.....	101
4.7. Divan Edebiyatı Eğitimi.....	101
4.8. Halk Edebiyatı Eğitimi	102
4.9. Tasavvuf Edebiyatı Eğitimi	102
4.10. Eski Eserler	103
Osmanlıca Öğretimi	104
Eski Eserlerin Yayımlanması.....	106
4.11. Hatıra ve Biyografi Türlerinin Önemi.....	107
4.12. Edebiyat Coğrafyası	108
Edebiyat Sosyolojisi.....	108
Edebiyat Müzeleri	109

4.13. Edebiyat Derslerinin Yöntemi	109
Devirlerin Mukayeseleri	110
Küçük Gruplar	110
5. MEHMET KAPLAN'IN EDEBÎ ESER İNCELEME YÖNTEMLERİ	111
5.2. Tefik Fikret, Devir, Şahsiyet, Eser	112
5.3. Şiir Tahlilleri.....	113
Metin Tahlilleri ve Edebiyat Tarihi.....	113
Üniversitelerde Metin Tahlili	115
Metin, Şahsiyet ve Devir İlişkisi.....	116
Psikanaliz Yöntemi.....	116
Kompozisyon Meselesi	117
5.4. Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar.....	117
Metin Tahlilinin Önemi	118
Edebî Eserlerde Tip Meselesi ve Tip Tahlilleri	118
5.5. Tanpınar'ın Şiir Dünyası.....	120
5.6. Edebiyat, Lise-1, Lise-2, Lise-3	121
Metin İnceleme Soruları	122
Edebiyatın Tarihî Sıralamaya Göre Öğretimi.....	123
Edebiyat Tarihçilerinin Görüşleri	124
Lisede Metin İncelemeleri	124
Türkiye Dışındaki Türklerin Edebiyatlarının Öğretimi.....	124
SONUÇ.....	126
İdeal Öğretmenin Vasıfları.....	126
Üniversite Eğitimi Konusundaki Öneriler	127
Edebiyat Eğitimi Konusundaki Öneriler	127
Mimarî Eğitimi Konusundaki Öneriler	129
Plastik Sanatlar Eğitimi Konusundaki Öneriler	130
Folklor Eğitimi Konusundaki Öneriler	130
Musıkî Eğitimi Konusundaki Öneriler	130
KAYNAKLAR	133

KISALTMALAR

C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Dr.	: Doktor
Haz.	: Hazırlayan
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
Örn.	: Örnek
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
Üni.	: Üniversitesi
Vb.	: Ve benzeri
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yüz yıl

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın konusu, problemi, amacı, önemi, yöntemi, üzerinde durulmuş, araştırmada geçen bazı kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusunu, Mehmet Kaplan'ın, eğitim süreçlerinde bireylerin edebiyat ve sanat eğitimi yoluyla estetik bakış açısı kazanabilmeleri konusundaki görüşleri, oluşturmaktadır.

2. Problem Durumu

İnsanlık tarihi boyunca insanoğlu, var oluş nedenlerini ve yaşamının amacını sorgulamıştır. Bu sorgulamayla türlü sonuçlara ulaşan insanoğlu, var oluş nedenlerine ve dünyada yaşama amacına göre, yaşamını, çevresini hatta diğer insanları biçimlendirme çabası içinde olmuştur. Bu biçimlendirme çabası farklı zamanlarda farklı coğrafyalarda, farklı şekillere, kılıklara bürünmüştür. İnsanları, önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda madden ve manen şekillendirmek, onlara istenen davranışlar kazandırmak olarak tanımlanabilecek bu faaliyetlere eğitim denebilir.

Eğitim, insanın kendi kişiliğini, ruhunu geliştirmek ve yetkinleştirmek için yaptığı ve başkaları tarafından kendisine yöneltilen her türlü faaliyeti içerir. Ancak bu faaliyetler de zaman içinde sistemli bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu anlamda eğitim, toplumun sahip olduğu bilgi ve beceri birikiminin, ahlâk sisteminin yeni kuşaklara aktarılması olarak da tanımlanabilir. (Cevizci, 1997: 231)

Her toplum, devamlılığını sağlamak için birikimini yeni kuşaklara aktarmak ihtiyacı duymuştur. Bu ihtiyacı gidermek için tarih boyunca her toplulukta çeşitli eğitim ortamları oluşturulmuş, insanların, sınırları ve kapsamı belli eğitim ortamlarında yetkin hale getirilmesine çalışılmıştır. Günümüzdeki yaygın anlayışa göre de bu eğitim ortamları -en geniş kapsamıyla- okullar olarak görülmektedir.

Eğitim süreci kişinin yetkinleşmesini amaçladığı için, bu süreci sadece kişinin eğitim ortamında -veya kurumsal eğitim ortamı olan okulda- bulunduğu süre ile sınırlı tutmak doğru bir yaklaşım değildir. Eğitim bir ömür boyu devam eder çünkü birey, yaşamı boyunca karşılaştığı her durumda kalıcı yeni davranışlar kazanabilir. (Varış, 1991: 13)

Eğitim, kişilere eğitimin kurumsal mekânları olan okullarda bazı bilgiler kazandırmak değil, onların, edinilen bilgileri kullanarak olayları, hayatı, kâinatı, eğitimin amaçları doğrultusunda yeni bakış açılarıyla görmelerini sağlamaktır. Eğitilen kişinin eğitim sürecinden geçtikten sonraki haliyle eğitim sürecinden önceki hali arasında, kazandığı davranışlar ve düşünme biçimleri açısından önemli farklar olmalıdır. Aksi takdirde eğitim süreci amacına ulaşmamış olur. Bu noktada eğitimin amaçlarının neler olduğu, eğitim sürecinin birey ve bireyin sosyal çevresi için ne kadar yarar sağlayacağı önemli bir noktadır. Çünkü iyi planlanmış ve iyi uygulanmış bir eğitim süreci eğer doğru amaçlara yönelmemişse, insan ve içinde yaşadığı toplum için faydalı sonuçlar doğurmayacaktır. İnsanlığın yararını düşünerek amaçları saptanmış, bu doğrultuda planlanmış ve uygulanmış bir eğitimi süreci de bireyleri ve o bireylerin mensup olduğu toplumu geliştirecek, iyileştirecek ve bulunduğu seviyeden daha yukarılara çıkaracaktır. Toplumların gelişebilmesi, bulunduğu seviyenin üstüne çıkabilmesi, toplumu oluşturan bireylerin de gelişmesiyle olacaktır. Bu açıdan bakıldığında iyiye, doğruya, faydalı olana yönelmiş bir eğitim faaliyetinin aslında bir bireyi, dolayısıyla da bir toplumu topyekûn yeniden inşa etme faaliyeti olduğu görülür. Buna ek olarak, eğitim faaliyetinin, toplumun sahip olduğu değerlerin yeni kuşaklara aktarılması işlevi de göz önüne alındığında eğitimin bir bireyi ve içinde yaşadığı toplumu, geçmişinde taşıdığı değerlerle barışık, geleceğine de güvenle bakabileceği bir konuma taşıdığı da görülecektir. Eğitilmış birey, kendisini, çevresini eğitilmış bakışlarla görecek, çevresini doğru yorumlama, kendisini ve toplumunu etkileyen düşünce ve olaylara doğru müdahale yeteneğini de kazanmış olacaktır. Nitekim Türk Millî Eğitim Temel Kanunu'nda da eğitimin uygarlığa yaratıcı bir tavırla ortak olma yönü üzerinde durulmuş ve eğitimin amaçları "Türk Milleti'ni çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmak; Türk Milleti'nin bütün fertlerini hür ve bilimsel düşünce gücüne sahip, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek" olarak tanımlanmıştır.

Doğru amaçlara hizmet eden, ustaca planlanan ve uygulanan eğitim süreci, bireye, öğrenme isteği taşıma, yetersiz koşulları düzeltme, sosyal adalet konusunda duyarlı olma, insanlara saygı duyma, hoşgörölü olma, güzel şeyleri takdir etme gibi yetenekler kazandırır. (Varış, 1991: 26)

Sözü edilen yeteneklerin insan kişiliğinde tam anlamıyla yetkin hale gelebilmesi için, insanda potansiyel olarak bulunan ‘güzel olan’a ilgi duyma, güzelliğin değerini takdir etme yönünün de geliştirilmesi gerekir. Bu da insana estetik bir yön kazandırma demektir. Zihninde güzelliğe dair bir düşüncesi oluşmayan, neyin güzel olduğunu, neyin güzel olmadığını tutarlı ölçütlerle tesbit edemeyen birey, çevresini yorumlarken de çeşitli sorunlarla karşılaşacaktır. Eğitim sürecinde bireye estetik bir bakış kazandırmak bu açıdan oldukça büyük önem taşımaktadır. Yeni nesiller bir yandan içinde yaşadıkların toplumunu temel birikimini öğrenirken, diğer yandan da onların ruh ve düşünce yapılarını eğitimin amaçları doğrultusunda şekillendirecek çalışmalar yapılmalıdır.

Bireylere estetik bakış kazandırmak için, bireyler ‘güzel’ olana yönlendirilmelidir. İnsan, yaratılışı gereği güzel olan herhangi bir nesneye ilgi duyar. Ancak eğitilmiş bir bireyin bu ilgisi, düzensiz bir ilgi olmamalı, belli ölçütlere dayanan ve bireyin yeni güzellikler ortaya koymasına yarayan bilinçli bir ilgi olmalıdır. Eğitim bireye estetik bir bakış kazandırmalı, bu bakışla çevresini yorumlayan birey, güzel olanı bulabilmeli ve yeni ürünler ortaya koymalıdır. İnsanların beğenisini çeken, belirli bir estetik değere sahip olan, diğer bir tabirle ‘güzel’ olarak nitelenen ürünler ortaya koyma işine de sanat denir. (Cevizci, 1997: 595)

Sanat insanların beğenisine uyan ürünler ortaya koyma işi olduğundan, yaşamın her alanında sanatın varlığı söz konusudur. Herhangi bir mesleği icra eden kişi sanatsal bir yaklaşımla, işini insanlara beğendirmek amacıyla yapabilir. Bu durumda, o da kendisini işinin sanatçısı olarak görür.

Sinema, heykel, müzik, mimarî, resim ve edebiyat gibi özel alanlar da sanatın dallarıdır. Hangi alanda olursa olsun, kendisine estetik bir bakış kazandıran iyi bir eğitim sürecinden geçmiş bir birey, çevresini bir sanatçı gibi görecektir, bir sanatçı gibi duyacaktır, sanatçı gibi düşünecek, kısacası sanatçı duyarlığına sahip olacaktır. Böyle bir

birey yaşamının her alanında yeni yeni sanat eserleri ortaya koyma fırsatı da elde edecektir.

Doğru amaçlara hizmet eden, insanlığa faydalı olmayı amaçlayan bir eğitim süreci, kişiyeye estetik bir terbiye kazandırır. Doğru estetik yargılara ve estetik bakışa sahip olan birey, güzel kavramı üzerinde düşünecek, çevresindeki bütün güzellikleri tesbit edecek, güzeli güzel olmayandan ayırabilecek ve yeni güzel eserler üretme yollarını arayacaktır.

Yeni sanat eserleriyle tanışmak veya yeni sanat eserleri ortaya koymak isteyen bir bireyin karşısına sanatın türlü formlarında oluşturulmuş eserler çıkar. Birey bunlar arasında kişisel ilgi ve yeteneklerine, eğitim sürecinde kazandığı birikime göre tercihte bulunur. Sanat dalları içinde en önemlisi, en belirgin ve ürünü en çok olanı edebiyattır. Çünkü düşünen ve düşündüklerini açıklama ihtiyacı duyan bir varlık olan insan, düşüncelerini en çok sözle ifade eder. Gerek birtakım simgeler olan harflerle yazılarak, gerekse konuşmayla ortaya çıkan söz, insanın en kolay kullanabildiği en önemli dışa vurum aracıdır. Sözünü söyleyecek insan bir ressamın yaptığı hazırlıklara girmez. Sözünü söyleyecek insan bir çalgı aletine ihtiyaç duymaz. Kelimeler akıldan, kalpten dile iner ve ağızdan kolaylıkla çıkar. Bundan dolayı sanatsal bir eser ortaya koyma gücü olan insanın en önemli sanat ürünü edebiyattır. (Kavcar, 1999: 2)

Edebiyat, toplumların birikimlerinin gelecek nesillere aktarılmasında da en önemli yoldur. Yaratılıştaki güzeli arama ve güzeli üretme tutkusunun bir sonucu olarak insan var olduğu günden itibaren hep konuşmuş ve yazmıştır. Bundan dolayı binlerce yıl öncesine ait bilgiler, anlayışlar edebî eserler yoluyla günümüze ulaşmaktadır. Bu da toplumların devamlılığını sağlamada edebiyatın gücünü açıkça ortaya koyar. Bunun yanında diğer sanat dallarının tamamının tanıtılmasında ve açıklanmasında söze ihtiyaç duyulduğu da bir gerçektir. Güzel bir resim, bir heykel elbette tek başına bir sanat değeri taşır ama bir ressamın, bir heykeltıraşın eseriyle anlatmak istediklerini yine edebiyat dile getirir.

Edebiyat, mimarî, heykel resim gibi sanatların aksine, fiziksel kanunlarla sınırlı olmayan tek sanattır. Bu anlamda, edebiyat sanatının malzemesi olan söz diğer sanatlardan farklı olarak sanatkârın istediği kılığa hemen girebilir. Taşta veya boyada

olduğu gibi belli kalıplar içinde kalmak için direnmez. Edebî eserin gücü buradan gelir. Edebiyatın malzemesi olan söz, insana doğrudan ulaşır.

Edebiyat, eserini seyircisi ile doğrudan doğruya buluşturan tek sanat dalıdır. Çünkü örneğin bir mimarî eser, veya bir heykel, resim taşın, ışığın, rengin çeşitli sınırlılıkları altında incelenebilmektedir. (Okay, 1998: 19)

Bir toplumun devamlılığı, uzun zaman diliminde oluşturduğu sanat eserlerinin yeni nesillere doğru tanıtımıyla mümkün olacaktır. Türk Milleti gibi kökü tarihin derinliklerinde olan büyük milletlerin, tarih boyunca oluşturdukları her türlü sanat eserinin yeni nesillere, eğitim süreçlerinde doğru bir şekilde tanıtılması, bireylerin geleceğe bakışlarında da etkili olacaktır. Edebî eserler yoluyla, birey, toplumunun birikimlerini öğrenecek, aynı zamanda estetik değerler kazanarak yeni yeni sanat eserleri ortaya koyacaktır. Böylece toplumun devamlılığı da sağlanacak, bireylerin ruh ve düşünce dünyaları da şekillenecektir.

Edebiyat, insan ve toplum hayatını yansıtan duygu, düşünce, gözlem ve hayallerin söz veya yazı ile güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatıdır. Bu anlamda edebiyat, çocuğun duygularını terbiye eder, hayal dünyasını zenginleştirir, estetik zevkini genişletir, tarihin süzgecinden süzülüp gelen kendi milletinin kıymet hükümlerini öğretir, millî benlik ve millî kimlik kazanmasını sağlar. (Karakuş, 2005:168)

Edebiyat eğitiminin amacı güzeli arayan, güzellik kaygısı ve estetik duyarlık taşıyan insanlar yetiştirmektir. Estetik duyarlık taşıyan insanlar, davranış inceliğine, evrene, evrendeki olaylara güzel bir bakış tarzına sahip olacak ve bu yolla daha sorunsuz bir dünya oluşumuna katkıda bulunmuş olunacaktır. (Kavcar, 1999: 125)

Edebiyat ve diğer sanatlar yoluyla bireylere estetik bir dünya görüşü kazandırma bu yolla varlıkların ve kavramların, fikirlerin gerçek değerlerini kavrayarak güzellik düşüncesinin egemen olduğu bir dünyanın oluşturulması gereklidir. Bunun için hem, edebiyat ve sanat konusunda hem de eğitim konusunda çalışmalar yapmış, bu alanlarda söz sahibi olmuş mütehassıs kişilerin görüşlerine gereksinim duyulmaktadır.

3. Araştırmanın Amacı

Bireylerin, kendi milletlerinin kıymet hükümlerini öğrenmelerini ve bu yolla millî kimlik kazanmalarını sağlayacak bir edebiyat ve sanat eğitimi konusunda günümüzde çok çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Bu araştırmada da estetik ve sanat eğitimi ele alınacak, bunun yanında çeşitli sanat dallarının eğitim süreçleri de değerlendirilecektir. Daha sonra önemli bir sanat dalı olan edebiyat eğitimi konusunda Mehmet Kaplan'ın görüşleri değerlendirilecektir. Sanat ve edebiyat eğitiminin, kişilerin estetik bir dünya görüşü kazanmalarına yapacağı katkılar ele alınacaktır.

Araştırmanın amacı, kendisi de edebiyat sahasında uzman olan ve edebiyat eğitimi konusunda çalışmaları bulunan Mehmet Kaplan'ın görüşlerinden hareketle, günümüzdeki edebiyat ve sanat eğitimi konusunda çeşitli öneriler sunmaktır.

4. Araştırmanın Önemi

Mehmet Kaplan akademik çalışmaları ve sahip olduğu geniş kültürüyle edebiyat alanında söz sahibi olmasının yanı sıra sanatın çeşitli dallarıyla ilgili görüşlerini de eserlerinde dile getirmiştir. Mehmet Kaplan sadece akademik çalışmalar yapmamış, aynı zamanda bir 'hoca' olarak eğitim süreçlerinin de bizzat içinde bulunmuştur. Liseler için yazmış olduğu edebiyat dersi kitapları bunun açık bir göstergesidir. Kaplan, Türk edebiyatının önemli bir teorisyeni olmasının yanı sıra Türk kültür ve medeniyetini, sanatını oluşturan dinamikleri ayrıntılarıyla incelemiştir. Bu açıdan, onun eserleri Türk Milleti'nin edebî ve sanatsal birikimini yansıttığının yanı sıra bu birikimin yeni kuşaklara nasıl aktarılacağı konusunda da önemli ipuçları içermektedir. Bundan dolayı bu araştırmada edebiyat ve sanat eğitimi konusunda bir 'model yaklaşım' geliştirilmiş olacaktır.

5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada 'Literatür Taraması' esas alınmıştır. Bu doğrultuda Mehmet Kaplan'ın eserleri tek tek incelenmiş, bu eserlerde estetik, sanat ve edebiyat eğitimi ile

ilgili olan görüşler tesbit edilmiş ve bu görüşler konularına göre sınıflandırılmıştır. Ancak yazarın çeşitli tahliller içeren bilimsel amaçlı akademik çalışmaları, denemelerinden ayrı tutulmuştur.

Araştırmanın birinci bölümünde Mehmet Kaplan'ın hayatı, eğitimci yönü ve kişiliği ele alınacaktır.

Araştırmanın ikinci bölümünde Mehmet Kaplan'ın eğitim konusundaki görüşleri genel çizgileriyle alınacaktır. Araştırmanın üçüncü bölümünde Mehmet Kaplan'ın estetik ve sanatsal yaklaşımları ve estetik ve sanat eğitimi konusundaki düşünceleri, denemelerinden ve makalelerinden hareketle incelenecektir. Araştırmanın dördüncü bölümünde ise Mehmet Kaplan'ın edebiyat eğitimi konusundaki düşünceleri alt başlıklarıyla ele alınacaktır. Beşinci bölümde ise Mehmet Kaplan'ın eserlerinden hareketle, edebî eser inceleme yöntemleri değerlendirilecektir.

Araştırmanın sonuç bölümünde ise Mehmet Kaplan'ın görüşlerinden hareketle günümüz sanat ve edebiyat eğitiminin sorunlarına yönelik çeşitli çözüm önerileri sunulacaktır.

6. Araştırmada Kullanılan Temel Kavramlar

Estetik

Estetik, -en geniş anlamıyla- sanat ürünlerinin kurallarını, güzellik kavramının kuramsal yönünü ele alan, felsefenin alt bilim dalıdır. Bunun yanında güzel duyu, bediiyat, güzellik duygusu ile ilgili olan, güzellik duygusuna uygun olan anlamlarına da gelmektedir. (TDK, 2005: 654)

Günümüzde estetik kavramı, bilimsel anlamının yanında başka anlamlar da kazanmıştır. Estetik kavramı, güzel olan, duyuları olumlu yönde etkileme gücü olan, zihinde hoşlanma duygusunu uyandıran vb. anlamları da kazanmıştır.

Estetikle ilgili çeşitli yorumlar incelendiğinde estetiğin konusunun belirlenmesinde ciddi bir sorun yaşanmadığı görülmektedir. Estetik en geniş kapsamıyla ‘güzellik’i konu edinir. Ancak estetiğin konusunu belirlemede yaşanan bu kolaylık, güzelliğin tarifi ve mahiyeti söz konusu olduğunda yerini, birbirinden farklı yorumlara bırakır. Güzellik duygusunun kaynağı bizzat insan ruhu mudur yoksa güzellik düşüncesi insanın dışında bir düşünce midir? Güzellik sayısal değerlere ortaya konabilen bir olgu mudur? Güzellik düşüncesi öznel midir yoksa nesnel midir? Güzel olan bir şey iyi ve faydalı olmalı mıdır, olmamalı mıdır? Bu türden birçok sorun yüzyıllardan beri tartışılmış ancak konuyu ele alınanların bütününe veya en azından çoğunluğun, üzerinde ortak bir kabule ulaştıkları tanımlamalar yapılamamıştır. Güzelliği tanımlamak, mahiyetini tesbit etmek için ortaya konan bütün düşünceler birbirinden farklıdır. Çünkü her insan özge bir âlemdir ve güzellik anlayışının kişilere göre farklılık göstermesi esasında oldukça olağan bir durumdur. (Arvasi, 1998: 108)

Güzel kavramının ana hatlarıyla ortaya konması estetik kavramının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Güzel en geniş anlamıyla hem tabiatta hem de sanatta âhenkle ifadenin mükemmel bir uyumu olarak tanımlanabilir. Böyle bir birleşim insanın duygu ve düşünme yetilerini etkiler. Güzel, insandaki zihinsel algıları, duyguları, duyarlılıkları bütünüyle tatmin edebilen bir şeydir. Bir nesne, durum ya da kavram insanda geniş bir hayal ve haz duygusu, derin düşünceler ve yüksek heyecanlar uyardığı ölçüde güzeldir. Böyle bir güzellik tabiatta yalın haliyle bulunabileceği gibi, sanat yoluyla işlenerek de ortaya çıkabilir. (Koç, 2009: 69)

Araştırmanın bütününde estetik kavramı bütün bu tanımlamalar çerçevesinde aşağıdaki anlamları da kapsayacak şekilde kullanılmıştır:

- a) Güzel, ‘güzel’ niteliği taşıyan
- b) Güzellik
- c) Kişide ‘güzel’ olanı takdir etme yeteneği

Sanat

Sanat kavramını tanımlamak, güzelliği tanımlamak kadar güçtür. Çünkü sanatın temelinde güzel bir ürün ortaya koyma düşüncesi vardır. Güzel kavramı da göreceli bir kavram olduğu için hangi ürünün sanat eseri sayılacağı üzerinde oldukça tartışılan bir sorundur. Bununla beraber sanatla ilgili olarak aşağıdaki tanımlamalar yapılmıştır:

- a) Sanat insan zekâsının maddeye şekil vermesidir.
- b) Sanat zihindeki bir tasavvuru ortaya koymak için gösterilen bir maharettir.
- c) Sanat tabiatın taklididir.
- d) Sanat ideal ve kusursuz güzelliğin aranmasıdır.
- e) Sanat insan ruhunun serbestçe, belirli bir kurala bağlı olmadan güzeli aramasıdır.
- f) Sanat görende, dinleyende estetik zevke ve heyecan oluşturan, gerçekliği sembolik olarak ifade eden eser ve hareketlerdir.
- g) Sanat karışıklığa bir düzen vermektir...

Bütün bu farklı, çoğaltılabilecek tanımlar sanatın, ne kadar sanatçı hatta ne kadar insan varsa o kadar tanımlı olduğunu göstermektedir. Ancak bu tanımların orta noktaları vardır. Buna göre duygu ve düşünce sanatın öznel yönünü oluşturan öğelerdir. Sanatın malzemesi olan plastik malzeme, ses ve söz gibi öğeler de onun nesnel yönünü oluşturan öğelerdir. Sanatçılar da eserlerini bu malzemeleri kullanarak oluştururlar. Ayrıca sanat eserini oluşturan asıl faaliyet de 'ifade'dir. Bunlara ifadenin vasfı olan, insanda heyecan ve hayranlık uyandıracak 'şekil' eklenebilir. (Okay, 198: 18)

Daha genel hatlarıyla da sanat bir duygu, tasarı, güzellik vb. nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık, bir iş yaparken gösterilen ustalık anlamlarına gelmektedir.

Sanat kavramı, bu araştırmada ‘bir topluluğun, bir kişinin zevk ölçülerine uygun olarak ortaya konan çeşitli ürünler’ anlamını içerecek şekilde de yer alacaktır. (TDK, 2005: 1695)

Araştırmada ayrıca sanatın alt dalları da değerlendirilecektir.

Edebiyat

Edebiyat sözcüğü en geniş kapsamıyla olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi olarak açıklanabilir. Bu sözcük aynı zamanda bir toplumda uzun zaman dilimleri sonucunda oluşmuş olan sözlü ve yazılı birikimi tanımlamak için de kullanılmıştır. (TDK, 2005: 60)

Edebiyat kelimesi Arap dilindeki ‘edb’ kökünden gelmektedir. Bu kök çok eski çağlarda ‘davet’ anlamına gelen bu sözcük İslâm’dan bir yüz yıl önceki zamanlarda ise bu sözcük zarafet, ahlâkla ilgili edeb kelimesini doğurmuştur. Türkçe’de ise Kâtip Çelebi’nin ‘edeb ilmi, o ilimdir ki söz ve yazıda hatâdan kurtulmak onunla mümkün olur’ şeklinde bir tanımına rastlanır. Şinasî’ye göre bu ilim insanlara iyi huy öğreteceği için edeb adını almıştır. Nâmık Kemal ise edebiyat ahlâkî bir gaye tesbit etmiştir. Şemseddin Sâmî ise güzel sanatlara bağladığı edebiyatı ‘bir lisânın doğru ve yanlışsız söylenmesiyle okunup yazılmasından ibaret’ olarak tanımlar. Muallim Nâci ise edebiyatı ‘beliğ sözler ve bu beliğ sözlerin te’lifi için tutulan usûl’ olarak açıklamıştır. Bu görüşler, edebiyatı ahlâkla doğrudan ilgili görenler ve onun ahlâkla ilgili olmadığını, sadece güzel sanatların bir kolu olduğunu ileri sürenlerin görüşleri olmak üzere iki temel kategoriye ayrılabilir.

Çok uzak geçmişten günümüze kadar olan anlamları ele alındığında onun şu anlamları kazandığını söylemek mümkündür:

- a) Ahlâki bir anlam
- b) Dile ait ilimler
- c) Güzel yazma sanatı ve onun öğretimi

- d) Edebî yazılar
- e) Herhangi bir konu ile ilgili yayınlar
- f) Bir topluluğun fikir ve hissiyatını ifade eden yazılı eserler toplamı (Örn. Türk edebiyatı, Fransız edebiyatı)

Edebiyat kelimesinin olumsuz çağrışımları olabilecek bir anlamı da ‘gereksiz yere sözü uzatmak, tavır ve edâda yapmacıklığa düşmek’tir. (Bilgegil, 1989: 1-19)

Eğitim

Bireyleri belli bir bilim veya sanat dalında geliştirme işi demek olan eğitim, aynı zamanda gençlerin ve çocukların toplum yaşamında yerlerini almaları için gerekli bilgi ve becerileri elde etmelerine yardım etme işidir. (TDK, 2005: 606)

Eğitim kelimesi, okulları, öğretim süreçlerini şekillendiren prensip ve kuralların bütünü de kapsamaktadır.

Mehmet Kaplan eserlerinde ‘terbiye’ kelimesini de eğitim kelimesiyle paralel anlamda kullanmıştır. Bundan dolayı araştırmada terbiye ve eğitim kavramları arasında belirgin bir ayrım gözetilmemiş, kimi yerlerde az da olsa bu kavramlar birbirlerinin yerlerine kullanılmıştır.

1. MEHMET KAPLAN'IN HAYATI

Çocukluk Yılları

Mehmet Kaplan 18 Mart 1915'te Sivrihisar'da doğdu. Babası zengin bir esnaf çocuğu olan Halil İbrahim Bey, annesi Fatma Hanım'dır. Dedesi "servetim oğluma da yeter" düşüncesi ile Mehmet Kaplan'ın babasına bir meslek öğretmemiş ve onu okutmamıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nda yıllarında Kaplan'ın babası askere alınır. Bu tarih Kaplan'ın doğumundan altı yıl öncesine tekabül etmektedir. Mehmet Kaplan, babasını, -kendi deyimiyle- uzun zaman ufuklara bakarak beklemiştir. Babasının yüzünü ancak yedi yaşına geldiğinde görebilir. Babası askerden sağ dönmüş olmasına karşılık savaşın tesirlerinden hiç kurtulamamıştır.

Kaplan, Sivrihisar'da halk kültürünün, Selçuklulardan beri süregelen örf ve adetlerin yaşandığı bir ortamda yaşamıştır. Sonraki yıllarda da hayatının bu bölümünü 'mesut ve derin bir hayat' olarak nitelemiştir. (Uğurcan; 2007: 29)

Mehmet Kaplan'ın çocukluk yılları büyük maddî sıkıntılar içinde geçmiştir. Babası Sivrihisar'da küçük bir dükkân açar ancak işler istendiği gibi gitmez. Bundan dolayı aile Eskişehir'e taşınmak zorunda kalır. Geçim sıkıntısı içinde olan ailesine Kaplan, Sivrihisar'da kunduracı ve fırıncı çıraklığı yaparak yardım etmiştir. Mehmet Kaplan bu konuda şunları söyler:

İnsanın iradesini kullanmadığı çocukluk yıllarında, kader daha büyük bir rol oynar. Babamın işleri bozulmasaydı, ben şimdi bir Anadolu kasabasında bir kunduracı olacaktım. Sivrihisar'da geçinmemiz mümkün olmadığı için Eskişehir' geldik ve ben bu sayede ortaokul ve liseye devam etme imkânını buldum. (Kaplan, 2002: 60)

Yunan İşgali

Mehmet Kaplan'ın Büyük Türkiye rüyaları görmesinde etkili olan hadiselerden birisi, onun, çocukluk yıllarında Sivrihisar'ın Yunanlılar tarafından işgaline tanık oluşudur. Yunanlılar, komşuları olan yaşlı bir adamı öldürmüşler, kasabayı talan

etmişler ve ayrılırken de hükümet konağını ateşe vermişlerdir. Mehmet Kaplan bu yanan hükümet konağından arkadaşlarıyla ‘kocaman, kocaman defterleri’ kurtarmıştır.

Eskişehir Yılları

Mehmet Kaplan 1928 yılında ilkokulu bitirir. Mehmet Kaplan ve ailesi, maddî sıkıntılardan olayı Eskişehir’e taşınmak zorunda kalır. Aile fertleri Tatar mahallesinde kerpiçten bir ev inşa ederler. Mehmet Kaplan da bu evin inşasında babasına yardım etmiştir.

Ailenin maddî sıkıntıları burada da devam etmektedir. Orta öğrenim hayatına başlayan Kaplan, gündüzleri Eskişehir Lisesi’ne devam etmekte, geceleri de ailesine yardım etmek için ya Devlet Demiryolları fabrikasının kapısında ya da tren istasyonunda süt ve ekmek satmaktadır. Kendisi bu zamanları şöyle dile getirir:

On ekmek sattığımda bir ekmek kârım olurdu. Bazen, tren geldiğinde kalabalık başıma üşüşür, o kargaşada, kazanacağım tek ekmek de giderdi. En kötüsü içime işleyen soğuktu. Hele annemin vakit geldi diye sıcak yatağımdan kaldırdığı anlar. (Kerman-Enginün, 2000, s.13-14)

Eskişehir Halkevi Kütüphanesi

Eskişehir Halkevi Kütüphanesi, hocanın yolunu çizmesinde büyük rol oynamıştır. Kaplan, kendisine ait bir masa bulunan, sıcak, aydınlık ve sessiz bu kütüphanedeki kitapların hemen hemen hepsini büyük bir dikkatle okur. Bu kitaplar, ömrü boyunca Kaplan’ın en sadık dostları arasında yer alacaktır. Nitekim lisede ve kütüphanede kazandığı bu birikim onun, henüz lise son sınıftayken Alman şairi Goethe hakkında bir konferans vermesine yardımcı olur.

Kaplan, yıllar sonra bu kütüphanenin yıkılması dolayısıyla yazdığı bir yazıda kütüphaneyi ‘beyaz düşünce mabedi’ ifadesiyle yüceltmiş ve eğitim sistemi için de bir ölçü olabilecek ve şu sözleri söylemiştir:

Hayalimde uzun yıllar beyaz bir düşünce mabedi gibi hatırası devam eden bu kütüphaneyi Eskişehir'e her gidişimde ziyaret ederdim. Onu yıktıklarını duyunca, saadet ülkem tecavüze uğramış gibi üzuldüm. Ne olur kütüphaneleri de böyle mabetler gibi güzel inşa etseler ve onlara hiç dokunmasalar... benim gibi fakir, evlerinde kitap, masa, soba olmayan Anadolu çocukları için kütüphane okul kadar, hatta okuldan da mühim bir saadet ülkesidir. Günlük hayatları dar olanlar orada genişliği hissederler. Tarihe, dünyaya, kâinat varlık ötesine açılırlar. Kütüphaneler, ruhların kendilerini en hür hissettikleri yerlerdir. Bundan dolayı onlara okullar ve mabetler kadar önem vermek lazımdır. (Kerman-Enginün, 2000: 16)

Eskişehir Lisesi

Lisede çok değerli edebiyat, tarih felsefe ve sosyoloji öğretmenlerinden ders gören Mehmet Kaplan'ın üzerinde Cemal Duru ile Ömer Lütfi Barkan'ın büyük tesirleri olur. Kaplan, Cemal Duru'nun derslerinde bilmediği, tanımadığı bir iklime girdiğini hissetmekte, hayatın ve sokağın acısını, kirini, pasını geride bıraktığını düşünmektedir.

Üniversite Yılları

1935 yılında liseyi bitiren Kaplan, hocalarının etkisiyle Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne girmek üzere İstanbul'a gelir. Bu arada Askerî Tıbbiye sınavını da kazanmıştır. Ancak bir günlük tıp deneyimi sonucunda bu sahada başarılı olamayacağı kanaatine ulaşır. Felsefe bölümü de o sıralarda öğrenci almamaktadır. Bundan dolayı Kaplan, kaydını Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne yaptırır ancak yardımcı disiplin olarak, felsefe, sosyoloji ve psikoloji derslerine devam eder. Nitekim Mehmet Kaplan ömrü boyunca bütün felsefe akımlarını takip etmiştir.

Mehmet Kaplan, üniversitede birçok yerli ve yabancı hocadan ders alır. Bu hocalar arasında, Ord. Prof. Fuat Köprülü, Ali Nihat Tarlan, Reşit Rahmeti Arat, Ahmet Caferoğlu gibi önemli simalar vardır. Hatta Nazi Almanya'sından kaçan birçok Alman hoca da Mehmet Kaplan'ın ders aldığı hocalar arasındadır.

Mehmet Kaplan, hocaları arasında özellikle üçünün eserlerinden ve yöntemlerinden çok faydalandığını özellikle belirtir:

Prof. Dr Fuat Köprülü bana, Türk edebiyatı tarihinin, eskilik, genişlik ve zenginliğini öğretti. O bize edebiyat tarihi ile beraber tarih metotlarını da öğretti. Ali Nihat Tarlan, Divan edebiyatına hâkim olan hayal ve mazmun sistemini gösterdi. Almanya’da çok kuvvetli dil tahsili yapmış olan Reşit Rahmetî Arat, dikkatimi dilin yapısına çekti. (Kerman-Enginün, 2000: 18)

Çalışkanlığıyla hocalarının ilgisini çeken Mehmet Kaplan, henüz ikinci sınıf öğrencisiyken Reşit Rahmeti Arat’ın temin ettiği bir bursla 1936 yılında Almanya’ya gider. Almanca öğrenirken bir yandan da lise yıllarında öğrenmeye başladığı Fransızca’yı ilerletmek için tercüme yapmaktadır.

Alain’le Tanışma

Mehmet Kaplan, Fransızca tercüme sırasında, ona ömür boyu tesir edecek olan Fransız filozofu Alain’in ile eserleriyle karşılaşır. Alain’i üstâdı gibi görecek ve eserlerini ezberlercesine okuyacak, birçok yazısında onun görüşlerinden alıntılar yapacaktır.

Kaplan, Alain’in üzerindeki tesirlerini şu sözlerle anlatır:

Alain... sadece düşünce, irade ve gerçeğe verdiği önemle, beni liseden üniversiteye kadar ruhuma hâkim olan sosyal ve psikolojik ezilmişlikten, bedbinlikten ve ümitsizlikten kurtarmıştır. Alain benim için bir fikir hocası olmaktan ziyade, eski tarikatlerde büyük önem verilen mürşit olmuştur. (Kerman-Enginün, 2000: 20)

Türkiye’ye Dönüşü ve Mezuniyeti

Mehmet Kaplan Almanya’dan döndükten sonra, *Eşrefoğlu Rumî, Hayatı ve Eserleri* adlı bir travay hazırlar. 1939 yılında *Emir Sultan* isimli lisans teziyle mezun olur. Fuat Köprülü tarafından asistan adayı olarak da fakülteye alınır. Ancak Fuat Köprülü bir süre sonra siyasete atılır ve üniversiteden ayrılır. Bunun üzerine Mehmet

Kaplan, Köprülü'nün yerine atanan, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın asistanı olacak ve Tanpınar ölene kadar onunla birlikte çalışacaktır.

Ahmet Hamdi Tanpınar'la Birlikte

Mehmet Kaplan, Ahmet Hamdi Tanpınar'la yirmi beş sene birlikte çalışmıştır. Bu uzun süre zarfında Kaplan, Tanpınar hakkında birbirinden farklı görüşler edinmiş ve bunları yer yer eserlerinde ve mektuplarında dile getirmiştir.

1940 yılı Temmuz'unda sınıf arkadaşı Âli Ölmezoğlu'na yazdığı bir mektupta Tanpınar'ın, kendisine 'umumî kültürünü artırması' için verdiği bir kitabın sayfalarını bile açmadığını belirten Kaplan, Tanpınar'a gıpta etmediğini de söyleyecektir. 1941 yılında yazdığı bir mektupta ise Tanpınar'ın kendisine ve eşi Behice Hanım'a 'bir dost bir ağabey' gibi davrandığından söz açmaktadır. Bir başka mektupta ise Tanpınar'ın çalışkan olmadığını, bir diğerinde de hayatında bir dakika öncesini sürekli unuttuğunu ifade eder. Ancak Tanpınar'ı günlük yaşamda tanımaktan kaynaklanan bu görüşlerine rağmen Tanpınar'ın sanatçı ve yazar yönünü hep takdir etmiştir. Tanpınar, Mehmet Kaplan'da dengeli bir, insan ve medeniyet görüşü oluşmasına vesile olmuştur. (Kaplan, 2007: 255)

1972 yılında *Milliyet*'te yazmış olduğu bir yazıda Kaplan, Ahmet Hamdi Tanpınar'ı Cumhuriyet devrinde yetişmiş en büyük fikir ve sanat adamlarından biri olarak nitelmiş ve her Türk'ün kütüphanesinde onun eserlerinin bulunması gerektiğini belirtmiştir. (Kaplan, 2002: 150)

Halit Ziya Uşaklıgil, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu hatta Yahya Kemal de dahil olmak üzere Tanpınar kadar çok okumuş ve okuduklarını kişiliğine sindirmiş başka bir Türk edebiyatçısı olmadığını ileri süren Kaplan, Tanpınar'ın plastik sanatlar konusundaki zevkini de ayrı bir meziyet olarak sayar.

Kaplan'a göre zengin duygu, düşünceler ve hayallerle dolu eserleri yazan Tanpınar, bütün gücünü sevgi dolu kalbinden, kitap ve güzel sanat eserlerinden alan bir şahsiyettir. Tabiat ve hayat karşısında her zaman uyanık davranmış incelikleri görmesini bilmiştir. (Kaplan, 2004: 152)

Kaplan, bir hoca olarak Tanpınar'ın, kendi üzerindeki etkileri için de şunları söyler:

Ben mezun olduktan sonra Fakülteye gelen ve Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsü'nü kuran Ahmet Hamdi Tanpınar, sanatkârlığı, şahsiyeti, zevki ve geniş kültürü ile beni kendisine hayran bıraktı. Onun asistanı oldum ve 1940 yılından 1962 yılına kadar onunla beraber çalıştım. Bu benim için sonsuz zevk ve saadet olmuştur. İtiraf edeyim ki Ahmet Hamdi Tanpınar'ı diğer bütün hocalarımdan üstün buldum. Tanpınar, ölümünden sonra eserleriyle bana ve öğrencilerime rehberlik etmiştir. Ben onda dostluk, sanatkârlık ve zengin kültürün büyük bir örneğini gördüm. (Kerman-Enginün, 2000: 21)

Mehmet Kaplan Tanpınar'ın şiirleriyle ilgili olarak *Tanpınar'ın Şiir Dünyası* adıyla bir inceleme eser hazırlamış, bu eserinde Tanpınar'ın şiirlerini kendine özgü yöntemlerle tahlil etmiştir. Kaplan, Tanpınar'ın vefatında sonra, onun çeşitli yönlerini ele alan lisans tezleri yürütmüş, Tanpınar'ın bazı kitaplarını, mecburî ders kitabı olarak okutmuştur. Mehmet Kaplan'ın, Tanpınar'ın geniş kitleler tarafından tanınmasında önemli rolü olmuştur. (Uğurcan, 2007: 19)

Akademik Çalışmalar

Mehmet Kaplan 1939 yılında Namık Kemal hakkındaki doktora tezine başlar. Yardımcı disiplin olarak aldığı psikoloji ve Türk Tarihi dersleri içinde Mümtaz Turhan ve Mükrimin Halil Yınanç'ın derslerine devam eder. 14 Ekim 1942'de *Namık Kemal, Hayatı ve Eserleri* adlı teziyle Ali Nihat Tarlan'dan sonra Türkiye'de ikinci edebiyat doktoru unvanını alır. 28 Mart 1944 tarihinde de Tefik Fikret ve Şiiri adlı teziyle doçent olur. 1949 yılında Fakülte kontenjanından bir yıllığına Fransa'ya gider. Sorbonne Üniversitesi'nde bilimsel çalışmaları takip eder, 1950 yılının Ağustos ayında da Londra'ya geçer.

26 Haziran 1953 yılında *Şiir Tahlilleri I (Akif Paşa'dan Yahya Kemal'e Kadar)* adlı takdim teziyle profesör olma hakkını elde eder. 1958 yılı Nisanında Institut Universitaire Oriental'in tertipledeği 'Avrupa'da Sembolizm' konulu konferanslara 'Türk Edebiyatı'nda Sembolizm' konulu tebliğle katılan Mehmet Kaplan, aynı yılın

eylül ayında Padua’da toplanan XII. Milletlerarası Felsefe Kongresi’nde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’ni temsil eder.

1958 yılında eğitim ve öğretime başlayan Atatürk Üniversitesi’nin kurucu hocaları arasına gönüllü olarak katılan Kaplan, Edebiyat Fakültesi dekanlığı ve rektör vekilliği görevlerinin yanı sıra seri halk konferansları vermiş ve aldığı asistanları yetiştirerek önemli bir Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü kurmuştur. Bu bölümde özellikle halk edebiyatı üzerine çalışmalar yapan Kaplan, asistanları Muhan Bali ve Mehmet Akalın’la birlikte, dünyada büyük yankı uyandıran *Köroğlu Destanı’nın* derlenmesine de vesile olmuştur.

1959-1960 yılları arasında ikinci defa Fransa ve İngiltere’ye gitmiştir. Mehmet Kaplan, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın 24 Ocak 1962 tarihinde vefatı üzerine Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsü başkanlığına getirilmiştir. 1967 yılında Basın İlan Kurumu Genel Kurul üyeliğine, 1973’te İstanbul Üniversitesi Senato üyeliğine, 1974’te Türkiyat Enstitüsü müdürlüğüne seçilir. 1974 yılında Roma’da, Academia Nazionale dei Lincei tarafından düzenlenen *Mevlânâ* seminerine Kültür Bakanlığı tarafından, Türkiye’yi temsil etmesi amacıyla gönderilir.

6 Eylül 1982 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü başkanlığına ve 1983’te ikinci defa Türkiyat Enstitüsü müdürlüğüne atanır. 14 Ekim 1983’te Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Yüksek Kurul üyeliğine seçilir.

1984 yılında yaş haddinden emekli olan Kaplan, 23 Ocak 1986 tarihinde vefat edene kadar Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde lisans, yüksek lisans ve doktora dersleri vermeğe devam etmiştir.

Mehmet Kaplan Kültür Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Devlet Planlama teşkilatının kurduğu kültür, dil ve edebiyat komisyon ve kurullarının hemen hepsinde görev alarak, bu kurullara değerli katkılarda bulunmuş, verdiği çok sayıda konferans, katıldığı kongre, sempozyum ve açık oturumlarda genç fikir adamlarına tesir etmiş ve fikrî hayatımızın gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Zorluklarla Dolu Bir Hayat

Mehmet Kaplan, çocukluk ve gençlik yıllarında olduğu gibi üniversite yıllarında da birçok maddî zorlukla karşılaşmıştır. Gerçi bu mahrumiyet ve ıstırapların kendisine birçok şey öğrettiğini de düşünür. Fakirleri kendisine zenginlerden daha yakın bulmasında da fakirlerin hayatını bizzat yaşamış olması etkilidir. (Kaplan, 2002: 61)

1939-1953 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Yüksek Öğretmen Okulu'ndan sınıf arkadaşı Âli Ölmezoğlu'na yazdığı mektuplarda yaşadığı zorluklardan sık sık bahsetmiştir:

“Âli, sana mektup yazdığım halde gönderemedim. Ay sonlarına doğru elde bulunan altı kuruşun bile çok mübrem bir yeri oluyor. Kusura bakma.” (1 Temmuz 1940)

“Ayda 65 ise lira bir aileye yetmiyor, Ayaklarım su alıyor, zeytin yiyorum vesaire.” (12 Aralık 1940)

“Para hususunda derdimi hiç sorma. Yiyecek, içecek ateş pahasına çıktı.” (8 Nisan 1941)

“Âli! Mektubunu alalı epeyce oldu. Bana aybaşında para göndereceğinden bahsediyorsun, Ummadığın taş, baş yarar diye buna derler. Gerçekten vefakârsın. Verdiğin ümide dahi teşekkür.” (4 Şubat 1942)

“Ben ise, şu iki-üç ay, sabah saat 7-8 den gece ikiye kadar çalıştım. Harp, aile, para kazanmayı icap ettirdi.” (8 Ocak 1944)

Mehmet Kaplan'ın 1942 yılında doktora, 1944 yılında da doçentlik tezini tamamlarken aynı zamanda çeşitli gazete ve dergilerde birçok yazı yazdığı göz önüne alındığında bütün bu zorlukların onu bilimsel çalışmalarından alıkoymadığı da görülür.

Evliliği

Mehmet Kaplan 1942 yılının Şubat ayında edebiyat öğretmeni Behice Moyuncur Hanım'la evlenir. Bu evlilik kendi deyimiyle onu maddî ve manevî huzura kavuşturacaktır.

Behice Hanım kanser hastalığına yakalanmıştır. Bu durumu öğrenen Kaplan doktorların teşhisi ile ilgili Abdülhak Hâmid'in şu mısramı dile getirir:

“Duydum ki fakat içimden öldüm”

Eşinin hastalığı süresince hep metanetini korumaya çalışan Kaplan, bu uzun süreçte, hastanede yatan eşinin yanından ayrılmamıştır. Behice Hanım 10 Kasım 1966'da vefat etmiştir.

Mehmet Kaplan, doçentlik tezi olan *Tevfik Fikret; Devir, Şahsiyet, Eser* adlı eserini, ikinci baskısının başına koyduğu şu mısra ile eşine ithaf etmiştir:

Esîr-i feyzini döksün ilelebet Mevlâ

Hayat arkadaşını kaybeden Kaplan, bu durumun etkilerini üzerinden atmak için bir Avrupa seyahatine çıkmışsa da beklediği huzuru bulamamıştır. Eşinin ölümünden sonra tekrar evlenmemiş, kendisini eserlerine ve öğrencilerine vakfetmiştir. (Kerman-Enginün, 2000, s.23)

Yunus Emre

Mehmet Kaplan, büyük Türk şairi Yunus Emre'nin şiirlerini çok okumuş, Yunus Emre'yi temel kaynaklarından biri olarak görmüştür. Kaplan, Yunus Emre'yi sadece şair olarak görmemiş, onda bir Türk mütefekkirinin düşüncelerini, bir Türk klasiğinin içeriğini görmüştür. Kaplan'ın, eserlerinde, Yunus Emre'ye değindiği, onun mısralarına yer verdiği yerler de bu durumun göstergesidir.

Kaplan yaşadığı köyün yakınlarında bulunan Yunus Emre'nin ruhunda bıraktığı tesirleri şu sözlerle ifade etmiştir:

Yıllar geçti. Türlü şarkılar dinledim. Mesut evlerin pencerelerinden sızan şarkılar, meyhane şarkıları, ıssız sokaklarda söylenen külhanbeyi şarkıları, güzel kadınların, çirkin kadınların, çocukların, yaşlıların, artistlerin ve vatmanların şarkılarını dinledim. Ağlayan, gülen, söğen ve okşayan şarkılar. Fakat hepsi de kulaklarımda kaldı. Ruhuma girmedi. Ama Yunus'un, Yunusların şarkısını hiç unutmadım. Kaç sabah Yunus ölmemiş, Yunus çoğalmış, köyleri Yunus doldurmuş hissiyle uyandım. (Kaplan, 1949)

Yazı Hayatı

Mehmet Kaplan yazı hayatına 1939'da 'Manzara' adlı şiirle başlar. Hareket dergisinde yayımlanan bu şiir şöyledir:

Manzara

Durulmuş bir sonbahara akşamında

Serin bir nehir akıyor içimden

Şehrin bu koyu çay renkli damında

Bir kuştum, uçuyordum sevincimden

Bir gizli yuva kurdum buğularda

Sazdan ve söğütten ve ince gamdan

Mevsim kar gibi erirken sularda

Gülerek bakıyordum ona camdan

Daha sonraki yıllarda hikâyeler yazan Kaplan, bir süre sonra hikâye yazmaktan vazgeçmiş ancak, az da olsa şiir denemelerine devam etmiştir. Mehmet Kaplan bu şiirleri yayınlamayı düşünmemiştir.

Düzyazı denemelerinde Ahmet Hamdi Tanpınar ve Ahmet Kutsi Tecer'in tesirinde kalan Mehmet Kaplan, bütün öğrencilerini ısrarla yazı yazmaya teşvik etmiştir. Alain'den aldığı bu yazma fikriyle, düşüncelerini küçük denemelerle ortaya koymuş ve bir çeşit 'yazarak düşünme' yolunu yeğlemiştir. Bu yolla yıllar boyunca olgunlaşan düşünce sistemi, bu yazılar vasıtasıyla nesillerin düşünce yapısına tesir etmiş ve onu ufuk açıcı bir mürşit yapmıştır. Onun yazdığı gazete ve dergiler şöyle sıralanabilir:

Hareket (1939-1949, 1966-1967, 1979- 1981), Gençlik (1939-1941), Yeni Ses (1939), Çığır (1940, 1943), Vatan Gazetesi (1940), İnkılapçı Gençlik (1941-1943), Varlık (1941-1942, Ülkü (1942), Tasvir-i Efkâr Gazetesi (1943), Çağlayan (1943), İstanbul (1943-1946), Yazı Dergisi (1944), Her Yönde Türke Doğru (1945), Sanat ve Edebiyat gazetesi (1947), Zeytindalı (1948), Bizim Türkiye (1948), Edebiyat Dünyası (1948), Yeni Sabah gazetesi (1948-1949, 1956), Şadırvan (1949), Yeni Adam (1949), Komünizme Karşı Mücadele(1950-1952), Hisar (1952-1953, 1964-1968, 1970-1977), İstanbul (1953-1955), Dialogues (1953), Türk Yurdu (1954-1956, 1959-1961, 1964), Yenilik (1955,1957), İstanbul Enstitüsü Dergisi (1957), Ölçü (1957), Çağrı (1958-1959, 1962-1964, 1966-1967, 1970-1972), Hür Söz (1958), Havadis (1959), Türk Düşüncesi (1959), Yol (1962, 1965-1966), Elif (1963), Emre (1963-1964), Cennet Çeşmesi (1965), Meydan (1968), Pınar (1968, 1973), Türk Kültürü (1968), Milliyet Gazetesi (1969-1972, 1974-1975), Büyük Türkiye (1970-1971), Bayrak (1971-1976), Yeni Gazete (1971), Belediye İstanbul (1972), Türk Edebiyatı (1972-1974, 1977), Tercüman Gazetesi (1973-), Kültür ve Sanat Dergisi (1973), Halk Eğitimi (1973), Orta-Doğu gazetesi (1974-1976), Ziya Gökalp (1974-1975), Tarla (1974), THY Magazin (1974), Millî Kültür (1977), Uşak Halk Eğitim Dergisi (1978), Divan (1979), Maya (1979-1983), Töre (1980), Türk Dünyası (1980), Kubbealtı Akademi Mecmuası (1980), Yönelişler (1982), Çevre Koruma (1982), Kaynaklar (1983- 1984), Türk Dili (1952, 1984), Boğaziçi (1985-1986), Türkiye Gazetesi (1985-1986)

Bazı deneme ve tercümelerinde K. Domaniç, Osman Okatan, Osman Selçuk, Nuri Hisar, Ruhi Çınar, Nuri Tarhan takma adlarını kullanan Mehmet Kaplan, küçük boy *İstanbul* dergisindeki imzasız başyazıların da sahibidir.

Kaplan, denemelerinde kolay anlaşılabilir bir üslûbu yeğlemiştir. Yeni fikirlere açık olan Kaplan, denemelerinde iddiasız bir dil kullanır. Kısa cümleler, kolay anlaşılır ifadeler onun denemelerinin en önemli özelliğidir. (Uğurcan, 2007: 134)

Kişiliği ve Eğitimci Yönü

Mehmet Kaplan'ın uzmanlık alanı Yeni Türk edebiyatı olmakla beraber, onun kitap ve makalelerine bir bütün olarak bakıldığında, Türk edebiyatının uzun asırlar devam eden tarihi seyri içinde vücuda gelen belli başlı kültür eserlerini ele aldığı ve incelediği görülür. O, sadece yeni Türk edebiyatını değil, bütün Türk edebiyatı mahsullerini değişik metotlarla değerlendirmiş ve yetiştirdiği elemanlara yeni ufuklar açmış bir bilim adamıdır. (Kerman-Enginün, 2000, s.27)

O yıllar boyunca sahip olduğu bilgiyi, engin tecrübeyi, topladığı malzemeleri hiçbir karşılık beklemeden talebelerine aktarmıştır. Bunu sadece eserleriyle ortaya koymakla yetinmemiş, değerli saat, gün ay ve yıllarını başta doktora ve lisans öğrencileri olmak üzere kendisine başvuran herkese hiçbir ayırım yapmadan yetiştirmeleri için sunmuştur. (Mehmet Kaplan'a Armağan, 1982, s. 21)

Mehmet Kaplan çalışmanın sırrına ermiş, bunun yanında çalışkanlığını çevresindekilere de sirayet ettirmeyi başarmış bir ilim adamıdır. Bunun sonucunda ekip çalışması yoluyla ortaya birçok eser koymuştur. (Ergin, 1986)

Mehmet Kaplan'ın hayatının bütünü, ayrıntılı olarak incelendiğinde, onun, yazılarında dile getirdiği görüşlerini hayatında da bıkmadan usanmadan uyguladığı görülür. Kendisi de sonradan edebiyat alanında akademik kariyeri ile adından söz ettirecek olan öğrencisi Orhan Okay'la aralarında geçen bir hâdise onun bu yönünü gösterir. Kaplan, Orhan Okay'a filozof Eflatun'u okumasını tavsiye etmiştir. Ancak Okay, söz konusu eseri maddî imkânsızlıklar sebebiyle temin edemez. Mehmet Kaplan bu durumun farkına varınca kendi kitaplarından bazılarını sahaf Nişan Efendi'ye iletmesi için Okay'a vermiş ve o kitapların yerine, Nişan Efendi'den Eflatun'u almasını tavsiye etmiştir. (Okay, 2006: 21)

Kaplan, 1968 yılında yazdığı *Gençler* başlıklı yazısında, kişiliğin kalabalıklarda ortaya çıkmasının zor olduğunu, kalabalıklara kişiliğin silindiğini dile getirir. Hâlbuki her bireyin ayrı ayrı düşünce dünyası ayrı bir yaşamı vardır. O, sınıfta karşısına bir kalabalık olarak çıkan öğrencilerini tek tek tanıyamamaktan ve onlarla arkadaş olamamaktan üzüntü duymaktadır. Kaplan'ın, bu şikâyetini yıllar sonra, 1984 yılında öğrencilerinden Orhan Okay'a yazdığı bir mektupta da dile getirdiği görülür. 44 yıldır hocalık yaptığını belirten Kaplan bu durumdan pişman değildir. Ancak öğrenci sayısının artmasından dolayı sınıfta ön sıralarda oturanlar dışında hiçbir öğrencinin yüzünü hatırlayamamaktan şikâyetçidir. Ona göre hocalık talebeyi tanımakla başlar.

Kaplan'ın dikkate değer bir yönü, öğrencilerini sürekli teşvik etmesidir. Öğrencilerinin hatalarını söylerken dahi onların isteklerini kırmamaya gayret etmiş, en küçük çalışmalarını takdir ederek öğrencilerindeki isteği artırmayı amaçlamıştır. (Seferoğlu, 1989: 53)

Erzurum'da üniversite kurmak için bulunan Mehmet Kaplan, şehrin ve üniversitenin zor şartlarına, maddî imkânsızlıklara rağmen, çevresindekilere sürekli ümit aşılamış, öğretim görevlilerini, gençleri toplayarak gezilere çıkarmış, onlara şehrin güzelliklerini fark ettirmeye çalışmıştır.

Yetiştirdiği öğrencileri uzun süre takip etmesi de Mehmet Kaplan'ın önemli bir özelliğidir. Onlara ilk öğretmenlik deneyimlerinden başlayarak akademik kariyerlerinin sonuna kadar yardımcı olmayı kendine bir görev bilmiş ve öğrencilerini sürekli teşvik etmiştir. (Okay, 2006: 122)

Asistanlarının yabancı dil öğrenmelerini hızlandırmak amacıyla onların tercümelerini büyük bir hassasiyetle okuyan Kaplan, onlara haftada iki gün, ikişer saat odasında zaman ayırarak, onların hatalarını düzeltmiş, düşüncelerini açıklamalarına imkân hazırlamak için onları sürekli konuşturmuştur. Haftanın bazı günlerinde bir kitap hakkında evinde veya üniversitedeki odasında seminerler tertip etmiş, yeni okuduğu kitaplar hakkında öğrencilerine sürekli bilgi vermiştir. (Emil, 1986)

Mehmet Kaplan, birlikte çalıştığı öğrencilerinin görüşlerine hemen her konuda değer vermeyi bilmiştir. Her zaman hoşgörülü davranmasını bilmiş, kendisinden farklı

görüşler ileri süren öğrencilerine karşı davranışlarını hiç değiştirmemiştir. (Okay, 2006: 27)

Mehmet Kaplan'ın bir ilim adamı olarak dikkat çeken bir özelliği de mütevazı oluşudur. Eserlerinde iddiasız olması bunun bir örneğidir. Örneğin, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri adlı eserin önsözünde bazı şiirleri esere almadığını, bu şiirlerde, üzerinde durulmaya değer bir şey bulamadığını belirtirken, bu durumun kendisinden kaynaklanan bir kusur olabileceğini de kabul etmektedir. Kaplan kendi görüş ve düşünce ufğunun da sınırları olabileceğini belirtmekte; eserin ikinci baskısının önsözünde de eserinin Cumhuriyet devri şiirini bütün yönleriyle incelemek iddiasında olmadığını ifade etmektedir. Burada sadece bir örneği gösterilen alçakgönüllü duruşu, onun ilmî çalışmalarda ortaya koyduğu en mümeyyiz vasıflarından olmuştur.

Kaplan eserlerinde, yazılarında akademik unvanını kullanmamış, imzasını sadece adıyla atmakla yetinmiştir.

Mehmet Kaplan'ın bir mektubunda 'pırlanta kalpli bir dost' olarak nitelediği öğrencisi Zeynep Kerman'ın, Kaplan hakkında söylediği sözler, onun kişiliği hakkında önemli ipuçlarını da içermektedir:

Uzun yıllar yanında çalıştığım için hocanın öğrencileriyle nasıl ve ne şekilde meşgul olduğunu çok iyi bilirim. Otuz dokuz derece ateşle yattığı bir gün Erzurum'dan gelen bir doktora öğrencisiyle saatlerce çalışması benim için daima örnek alınması gereken bir davranış tarzı olmuştur. Uzakta bulunan öğrencilerinin yazdıkları kart ve mektuplara tek tek, el yazısıyla cevap vermesi ise onun başka bir özelliğidir. Sonsuz tevazu ve nezaketi ise bütün ilim adamlarınca örnek alınması gereken bir başka cephesidir. Biz, bu bakımdan kendimizi son derece bahtiyar addediyoruz. Zira herkesin bir babası vardır. Bizler ise öz babalarımızın dışında, ikinci bir babaya, herkese nasip olmayan bir 'fikir babasına' Kaplan Hoca'ya malikiz. (Mehmet Kaplan'a Armağan, 1982: 21)

Eserleri

Bu bölümde Mehmet Kaplan'ın eserleri ve bu eserlerin içerikleri hakkında yüzeysel olarak bilgi verilecektir.

Mehmet Kaplan yaşamını ilmî, akademik çalışmalara adanmış, hayatının hemen hemen bütünü yazarak değerlendirmiştir. Edebiyat, sanat, eğitim, medeniyet vb. konularda düşündüklerini yazıya aktarmış ve ömrü boyunca neredeyse yazarak düşünmüştür. Eserleri şunlardır:

1. Namık Kemal, Hayatı ve Eserleri: Bu eser Mehmet Kaplan'ın İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde hazırlamış olduğu doktora tezidir.

2. Tevfik Fikret: Doçentlik tezi olan bu eserde Mehmet Kaplan, Servet-i Fünûn'un önemli şairi Tevfik Fikret'i 'devir-şahsiyet ve eser' bağlamında ele almıştır.

3. Şiir Tahlilleri: Bu eser Âkif Paşa'dan Yahya Kemal' kadar olan otuz iki adet şiir incelemesinden oluşmakta olup aynı zamanda Mehmet Kaplan'ın profesörlük tezidir.

4. Cumhuriyet Devri Türk Şiiri: Bu eser Cumhuriyet döneminde yazılmış yetmiş bir adet şiirin incelenmesinden oluşmaktadır.

5. Tanpınar'ın Şiir Dünyası: Mehmet Kaplan bu eserinde Türk edebiyatının önemli sanatçılarından olan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiir anlayışını ve şiirlerini değerlendirmiştir.

6. Hikâye Tahlilleri: Bu eserde Cumhuriyet döneminde yazılmış olan otuz altı adet hikâye değerlendirilmiştir.

7. Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-1, 2, 3: Üç ciltten oluşan bu eserin ilk cildinde 1940-1975 yılları arasında ilmî dergilerde çıkan edebiyat ile ilgili araştırma, inceleme ve denemeler bir araya getirilmiştir. Otuz yedi adet yazı İslam öncesi, İslamî dönem ve Yeni Türk Edebiyatı adlı bölümler altında yer almıştır. İkinci ciltte aynı türde otuz dört adet araştırma ve inceleme yer almaktadır. Bu serinin üçüncü cildini ise Kaplan'ın 1975 yılında adını, 'Türk Edebiyatında Medeniyet Şekilleri ve İnsan Tipleri' olarak düşündüğü 'Tip Tahlilleri' adlı eseri oluşturmaktadır.

8. Edebiyat Lise 1, Lise-2, Lise-3: Mehmet Kaplan'ın 1977 yılında liseler için yazmış olduğu ders kitaplarıdır.

9. Edebiyatımızın İçinden: Bu eserdeki yetmiş dört yazıda çeşitli edebî eserler ve edebî kişilikler ele alınmıştır.

10. Nesillerin Ruhü: Bu eser Mehmet Kaplan'ın üniversiteden mezun olduktan sonra milliyetçilik, din, dil, hürriyet gibi sosyal konularda kaleme aldığı makaleleri içermektedir.

11. Büyük Türkiye Rüyası: Bu eserde de sosyal konular denemeler halinde incelenmiştir.

12. Kültür ve Dil: Bu eserdeki kırk kadar denemede de Mehmet Kaplan, dil, kültür ve medeniyet arasındaki ilişkiyi irdelemiş, dil değişmelerini ele almış ve Türk sanatlarını değerlendirmiştir.

13. Edebiyatımızın Bahçesinde Dolaşırken: Eserde elli altı adet yazıda, çeşitli türdeki edebî eserler değerlendirilmiştir.

14. Sevgi ve İlim: Bu eserde de Mehmet Kaplan'ın hemen hemen hayatın her alanına dair görüşleri denemeler şeklinde yer almaktadır. Bu denemeler, Kaplan'ın ölümünden sonra Ezel Erverdi tarafından yayına hazırlanmıştır.

15. Âli'ye Mektuplar: Mehmet Kaplan'ın sınıf arkadaşı Âli Ölmezoğlu'na yazdığı mektuplardan oluşan kitabın ikinci bölümünde de *Yaşadığıma Dair* adıyla, Mehmet Kaplan'ın bazı hatıraları yer almıştır. Bu eserdeki mektuplar Kaplan'ın vasiyeti üzerine, ölümünden sonra, 1992 yılında öğrencilerinden Zeynep Kerman ve İnci Enginün tarafından yayına hazırlanmıştır.

16. Atatürk Devri Türk Edebiyatı: Atatürk'ün doğumunun 100. yılı sebebiyle, Mehmet Kaplan'ın öncülüğünde, Zeynep Kerman, Necat Birinci tarafından hazırlanan ve Atatürk devrinde yazılmış olan her türden edebî ürünü içeren iki ciltlik bir eserdir.

17. Köroğlu Destanı: Mehmet Kaplan'ın Erzurum'da bulunduğu yıllarda asistanları ile birlikte Köroğlu Destanı'nın, halk hikâyecisi Behçet Mahir'den derlenip yayınlanmasıyla oluşan bir eserdir. Bu eserin önemli yönü, Türkiye'de ilk defa bir halk hikâyecisinin dil ve sentaksının aynen yayınlanmasıdır.

Bu eserlerden başka Mehmet Kaplan, doçentlerini ve asistanlarını yönlendirerek ekip çalışması yoluyla *Atatürk Devri Fikir Hayatı*, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, *Devrin Yazarlarının Kalemiyle Gazi Mustafa Kemal*, *Atatürk Şiirleri* adlı eserlerin yazılmasına ve müsveddelerde dağınık halde bulunan Cenab Şahabeddin'in bütün şiirlerinin basılmasına öncülük etmiştir.

Genç nesillerin Türk edebiyatının önemli değerleri ile buluşmasına önem veren Mehmet Kaplan, Ahmet Haşim'in *Gurabahane-i Laklakan*, *Bize Göre*, *Frankurt Seyahatnamesi*, Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları* ve Namık Kemal'in *İntibah* adlı eserlerini de günümüz Türkçesiyle tekrar yayına hazırlamıştır.

Prof. Dr. Mehmet Kaplan Türkiye'deki kültür ve fikir hayatının gelişmesi için yeni üniversite binaları inşa etmenin yeterli olmadığını, açılacak yeni bölümleri salahiyyetle dolduracak elemanlar yetiştirilmesi zaruretini, çeşitli yazılarında bıkmadan dile getirmiş ciddi bir ilim adamıdır. Bu fikrini, idare ettiği 19 doktora teziyle tavsiye planından uygulama safhasına geçirmiştir. O "Benim asıl eserim idare ettiğim doktora tezleridir."diyerek önemini vurguladığı bu çalışmalarla Türk ilim hayatına büyük katkılarda bulunmuştur. (Kerman-Enginün, 2000: 35)

2. GENEL ÇİZGİLERİYLE MEHMET KAPLAN'IN EĞİTİM ANLAYIŞI

2.1. Eğitimin Amacı

Mehmet Kaplan'a göre kâinatın özünde esrarlı bir işleyiş vardır. Maddenin en küçük parçalarından en büyük yıldızlara, bitkilerden insanların karmaşık yapılarına kadar kâinatın bütününde bu esrarlı işleyiş hüküm sürmektedir. İlim adamlarının hayranlıkla inceledikleri bu esrarlı işleyiş sağlam bir sistem ve mekanizmadan oluşur. Medeniyetler de kâinatta hâkim olan işleyiş gibi, karmaşık maddî, manevî unsurlardan oluşur. Hiçbir medeniyet tesadüfî değildir.

Çocukların dikkatlerini, tabiat ve medeniyetten alınan örneklerle, kâinatta süregelen bu esrarlı işleyiş üzerinde yoğunlaştırmak ve onların zihinlerinde, belirsiz duygular ve genel fikirler yerine, varlığın yapısı hakkında ölçüm ve deneyime dayanan geniş görüşler ve düşünceler uyandırmak eğitimin başlıca amaçlarından biri olmalıdır. (Kaplan, 2002: 127)

Mehmet Kaplan, eğitimi, bir insanı, dolayısıyla bir toplumu, bir milleti toptan inşa etme faaliyeti olarak değerlendirmiştir. Ona göre 'terbiyenin gayesi, vücut ve ruh kabiliyet ve imkânlarını geliştirmektir.' (Kaplan, 2008: 75)

Eğitim, yetenekleri gelişmiş, maddî ve manevî yönünü geliştirmiş ve böylece belli şeyleri yapabilecek insan yetiştirmektir. Bu şekilde elinden iş gelen, ortaya yeni ürünler koyan insan, topluma faydalı bir insan olur.

Eğitim faaliyetleri sadece okulda değil, yaşamın her alanında insanları şekillendiren faaliyetler olmalıdır. Ancak bu şekilde bireyler kalıcı birikimler kazanabilir ve bu birikimlerini, kendilerini olduğu gibi toplumu ve milletlerini korumak ve yükseltmek için kullanabilirler. İyi bir eğitim sistemi bir bireyi, hem kendini hem de toplumunu kalkındırabilecek donanımlara sahip olarak yetiştirir. İyi yetiştirilememiş, sağlam bir kültür ve terbiye alamamış ve kendisini mutlu edecek hayat şartlarına kavuşamamış on binlerce lise ve üniversite genci büyük şehirlerde gecekondu sakinlerinden daha da tehlikeli, sosyal nizamı altüst etmeye hazır bir kuvvet teşkil etmektedir.(Kaplan, 2006: 25)

Eğitim sisteminin bireyleri mutlu edecek bir seviyeye ulaştıramadığı durumlarda, bireylerin topluma faydalı olamayacağını, bunun aksine topluma zarar vereceğini öngören Kaplan'a göre bir öğretmenin temel görevi Millî Eğitim Temel Kanunu'nda da belirtildiği gibi "Türk milletinin bütün fertlerini, Türk milletinin kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmektir." (Kaplan, 2008: 33)

Eğitim insanın kendisini bir düzene uydurması demektir. İnsanın en büyük düşmanı belirsizlik, disiplinsizlik ve dağınıklıktır. Bundan kurtulmak için önce yapılacak iş tesbit edilmeli, işin sınırları çizilmeli ve sürekli alıştırmalar yaparak mükemmele doğru gidilmelidir.

Klasik Eğitim Anlayışı

Klasik eğitim anlayışı çocukları sınırlandıran bir anlayıştır. Bu sistemde toplumun, eğitim sisteminin değerleri doğrultusunda çocuklar belli kurallarla sınırlandırılır. Toplumda, terbiyeli insanın hiçbir şey yapmadan sessizce duran insan olduğu yönünde yanlış bir kabul vardır. Halbuki çocukların dünyaları çok renkli ve çeşitlidir. Onların istekleri ile toplumun kuralları arasında çoğu zaman büyük farklar olur. Çocuklar bu konuda çok sınırlanırlarsa yaşamın neşesini tadamaz, mutsuz olurlar. Eğitim bireyi hareketsiz hale getirmek değil, bedeni ve zekâyı işler hale getirmek, sınırsız istekleri olan bireye, yeni bir kişilik kazandırmaktır. Her an yeni bir güzellik ve düzen oluşturma işi olan eğitim, kişinin kendi üzerinde kazandığı en büyük zafer olacaktır. (Kaplan, 2002; 239)

2.2. İlim İhtiyacı

Araştırmanın bu bölümünde 'ilim' sözcüğu, yazarın eserlerinde kullanıldığı anlamıyla değerlendirilmiş, bölümdeki başlıklar buna göre oluşturulmuştur.

İlim belli bir konuyu bilme isteğinden yola çıkan belli bir amaca yönelen, bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma sürecidir. Bir başka tanıma göre de bir nesnenin bir kavramın özelliklerini, bir işin işleyişini, en ince ayrıntılarına kadar bilmek demektir.

Çağdaş ilim, Türkiye’yi, köyleri ve kasabaları temiz ve güzel binalarla yeniden inşa edilmiş, yer altı ve yer üstü zenginlikleri altın nehirleri gibi akan, yemyeşil, sıhhatli, aydın, müreffeh ve yaratıcı bir çehreye kavuşturacaktır. Bu, Mehmet Kaplan’ın ‘*Büyük Türkiye Rüyası*’ şeklinde ifade ettiği bir durumdur. (Kaplan, 2006: 19)

Mehmet Kaplan Türkiye’nin en büyük ihtiyaçlarından biri olarak ‘ilim’i görmektedir. Her sahada ilim yapmış, o sahanın mütehasısı olan kişilere büyük ihtiyaç duyulduğunu düşünen Kaplan, herhangi bir alanda mütehasıs olmayan kişilerin hemen her sahaya müdahale etmelerini Türkiye’nin geri kalmasının en büyük sebeplerinden biri olarak görmüştür. Ona göre ilmin sahtesi ile gerçeğini birbirinden ayırmaya çalışmak bir fert ve bir millet için en asil ve anlamlı harekettir. (Kaplan, 2006: 146)

İlmi Elde Etmenin Şartları

İlmin, ilim sahibi olmanın ilk şartı kendini bilmektir. Kendini tanıyamamış, sahip olduğu maddî ve manevî değerlerin farkına varamamış kişiler basit taklitleri aşamazlar. Kendini bulan insan da bütün insanlığı tanıma imkânını kendi içinde bulabilir.

Mehmet Kaplan’a göre ilime ulaşmanın önemli şartlarından biri de objektif olmaktır. Bilinmek istenen bir varlık veya bir olay karşısında duygulara yer verilmemelidir.

İlim sahibi olmanın şartlarından biri de zorluklara katlanmaktır. Herhangi bir sahada bilgi edinmek için zahmet çekmek lazımdır. İlim adamları dar bir sahada araştırma yapmak için gece gündüz okumalı, çalışmalıdırlar. Bu noktada siyaset, menfaat gibi kavramlar ilim adamlarının en büyük düşmanıdır. Çünkü menfaatini düşünen ve ilmini siyasetin emrine veren bir ilim adamı, gerçek ilim adamı olma vasfını kaybeder.

İlmin bir diğerk yönü ise bu konuda aşk ve sevgi hissetmektir. Erzurumlu halk hikâyecisi Behçet Mahir'in "Aşk ilmin yarısıdır." sözünden ilham alan Mehmet Kaplan, okuma-yazma bilmeyen ama olgun olan halk kitlelerinin bu olgunluğa nasıl ulaştığını açıklar. Halk kitlesi engin hayat tecrübeleri ile olgunlaşmıştır. Bundan dolayı aşk ve sevgi ilmin yarısıdır. Kaplan'a göre ilmin diğerk yarısı da okumakla elde edilebilecektir. (Kaplan, 2002: 9)

İlmin Özellikleri

Türkiye'nin en önemli ihtiyacının ilim olduğunu dile getiren Mehmet Kaplan, bunun yanında elde edilmesi gereken ilmin vasıflarını da eserlerinde açıklamıştır. Buna göre ilim, insanları tanımayı amaçlamalı, bütün ilmî çalışmalar insanlığın problemlerin çözmeye yönelik olmalıdır. İnsanı ihmal eden, onun problemlerini çözmeyi amaçlamayan ilmî çalışmalarda harcanan emekler boşunadır. (Kaplan, 2007: 13)

İlim, insanlar arasındaki anlaşmazlıkları giderecek önemli bir etkidir. Çünkü insanlar arasında anlaşmazlıklar gerçeklerin anlaşılmamasından kaynaklanır. Gerçeği bulmak ise olayların doğru gözlemlenmesi ve akılla incelenmesi sayesinde mümkün olur. Gerçeğin ne olduğunu bilen ve onda görüş birliğine varan insanlar anlaşmazlıkları çok daha kolay çözebilirler.

İlim hile ve kurnazlığın zıddıdır. İlim her şeyin aslını araştırır. Bundan dolayı gerçek ilmin ışığı varlıkların ve olayların karışık, bulanık noktalarını da aydınlatır. (Kaplan, 2006: 60)

İlmî düşüncenin başlıca özelliklerinden biri de onun tenkide açık olmasıdır. Tenkide açık olmayan ilimle doğru noktaların tesbiti zorlaşır. Eleştiriye kendisini kapatan ilmî görüş bir müddet sonra bağınazlığa yol açacaktır.

İlim alanında keşifler yapabilmek için, bugünkü medeniyet seviyesinin gerektirdiği bilgi ve kültür birikimi için ilkokul, lise hatta üniversite eğitimini dahi yetersiz gören Mehmet Kaplan'a göre üniversiteden sonra belirli bir alanda bir hocanın yanında birkaç yıl çalışmak gerekir. İlmî keşiflere ulaşabilmek için de yıllarca kitap okumak ve araştırma yapmak gereklidir. (Kaplan, 2002; 164)

Kaplan ilmî düşünceyi insan ve toplum hayatında çok önemli bir konuma yerleştirmesine karşın, onun, sevgiden mahrum kalmaması gerektiğine de dikkat çekmiştir. Çünkü mağrur bir ilim, bütün dünyayı yok edecek tehlikeli silahlarında yapılmasını sağlamıştır. İlimin bu kibirli yanı sevgi ile mağlup edilmeli ve ilim doğu şekilde kullanılmalıdır. (Kaplan, 1947)

İlmî Objektiflik

Kaplan, ilimde objektif davranmayı önemli bir değer olarak görmüştür. Objektif hakikat ilmin en sağlam ölçüsüdür. En doğru görünen fikirler dahi tekrar tekrar gözden geçirilmelidir. Kaplan'a göre gerçek aydın hakikatin bütün yönlerini gören kişidir. Bu da hakikati daima objektif bir şekilde araştırmakla mümkün olur. (Emil, 1989)

2.3. Eğitim ve İlim Ortamı Okullar

Mehmet Kaplan, 1953 yılında arkadaşı Âli Ölmezoğlu'na yazdığı bir mektupta, okul ve yol sorununu, Türkiye'nin en temel iki sorunu olarak ifade etmiştir. Ona göre bu sorunlar çözüldüğü takdirde Türkiye bulunduğu noktadan çok farklı bir noktada olabilir. Köylerde zirai kalkınmaya önem verilmekte ancak aynı ölçüde terbiyeye önem verilmemektedir. Kaplan'a göre, para hem kolayca kaybedilebilecek hem de iyi kullanılmadığı takdirde insanların ahlâkını olumsuz yönde değiştirebilecek bir nesnedir. Bilgili ve eğitilmiş insan ise onu nasıl kullanacağını bilir.

Kaplan'a göre çağdaş medeniyetin en etkili değiştirme vasıtaları olan demokrasi, okul ve teknik Türkiye'nin çehresini her geçen gün değiştirmektedir. Bu kurumların yüzyıllarca çalıştığı bir Türkiye şüphesiz çok farklı bir çehreye bürünecek ve okullar bu değişimde en önemli rolleri oynayacaklardır.

Mehmet Kaplan eğitimin faaliyetlerinin en somut ve en yoğun şekilde gerçekleştirildiği okullara yönelik bazı tesbitlerde bulunmuştur. Bu tesbitler

Türkiye'deki okulların bazı problemlerini içermektedir. Buna ek olarak Kaplan, eserlerinde okulların hangi özellikleri taşımaları gerektiğini de dile getirmiştir.

Okulların Özellikleri

Okullar nitelikli olmalıdır. Mehmet Kaplan'a göre bir okul istenen niteliklere sahip değilse fertleri eğitmek yerine onları bozar.

İlim düzenli bir ortamda gelişebilir. İnsan zekâsı da düzenli ve sakin bir ortamda doğru düşünebilir. Genç nesillerin enerji ve dikkatleri dağıtılmadan ilim ve sanata yönlendirilmeli, bunun yapılabilmesi için okullarda tam bir sükûnet ortamı hâkim olmalıdır.

Okulların Sorunları

Eğitim kurumları birbirlerine bağlı oldukları için bir yerde ortaya çıkan bir sorun diğer kurumları da etkisi altına alır. Mehmet Kaplan'a göre Türk siyasetçileri, siyasî amaçlı yatırım yapmak için her yerde derme-çatma ortaokul ve lise açmışlardır. Bundan sonra üniversiteler, liselerden gelen bütün öğrencileri almaya zorlanmış, öğrencilerin nitelikleri göz ardı edilmiş, bunun sonucunda da üniversiteler ve daha da önemlisi öğretmen okulları bozulmuş ve kontrolü güç bir hale gelmiştir. Bu yanlış kararlar sonucunda eğitim sistemi, başarıdan ümidini kesmiş, hayatından memnun olmayan bir üniversite gençliği oluşmasına yol açmıştır. (Kaplan, 2006: 105-107)

Mehmet Kaplan, öğretmeni eksik olan, teknik imkânları yetersiz olan, çift eğitim yapan okullardan mezun edilen gençlerin istenilen niteliklere sahip olamayacağını ileri sürmüştür. Öğrencilerin boş vakitleri iyi düzenlenememekte, ders saatleri dışında kütüphane veya spor salonu gibi imkânlar sağlanamadığı için öğrenciler zamanlarını, kendilerine zarar verecek, kabiliyetlerini köreltecek ortamlarda geçirmektedirler.

Okullarda eğitim faaliyetlerine, sınav sistemine gereken önem verilmediği için öğrenciler istenen seviyeye ulaşamamakta, yeteneklerini geliştirememektedirler. Yeteneklerine göre yönlendirilmeyen öğrenciler, gittikleri üniversitelerden memnun olmamaktadırlar. Üniversite eğitimi için gerekli donanımına sahip olamamış, henüz üniversitelerde okutulan kitapların dilini dahi anlamakta zorlanan bu kitlelere üniversite eğitimi ile gerekli niteliklerin kazandırılması mümkün değildir.

Kaplan'a göre Türkiye'nin asıl sorunu nüfusa yetecek kadar okul bulunmaması değil, var olan okulların iyi nesiller yetiştirememesidir. Ülkede karışıklığa yol açacak olan kişiler okuma-yazma bilmeyen insanlar değil, derme-çatma okullardan yetişen kişilerdir. Çünkü üniversite mezunu bireyler, diploma vasıtasıyla toplumsal alanda çeşitli meslekleri yürütebilme yetkisini almışlardır. Eksik bilgi ve eğitimle mesleklerini yürüten kişiler diplomanın kendilerine sağladığı yetkileri doğru kullanamamakta, ülkeye zarar vermektedirler. (Kaplan, 2006: 109)

Hiçbir âlim, mucit ve düşünür, hazırda konan okul öğrencileri gibi gerçekleri birdenbire, ham olarak bulmamıştır. Okullardaysa sadece bulunmuş gerçekler öğretilmekte; ancak bu gerçeklere nasıl ulaşıldığı öğretilmemektedir. Hâlbuki yanlışların da öğretilmesi doğruların değerinin anlaşılması için gereklidir. (Kaplan, 2006: 123)

Üniversitelerde eksik olan bir özellik de bir anlama gayretinin olmayışıdır. Kaplan'a göre üniversitelerimizde eski eserlerimize ışık tutan yazılar yayınlanmamakta, basılan eserler rafa kaldırılmakta ve okunmamaktadır. Ona göre büyük şair Yunus Emre'nin şu mısraları, büyük harflerle yazılarak üniversitelerin duvarlarına asılmalıdır:

“ İlim ilim bilmektür, ilim kendin bilmektür

Sen kendün bilmezsın ya nice okumakdur

Okumaktan manâ ne ? Kişi hakkı bilmekdür

Çün okudun bilmezsın ha bir kuru emekdür”

Okul ve Gündelik Hayat

Mehmet Kaplan, okulu, sınıfları, mutlak güzelliğin, mutlak gerçeğin konuşulduğu yerler olarak görmüştür. Bu yaklaşıma göre hayatın sürekli değişen, karışık yönleri sınıfta asla ele alınmamalıdır. Çocuklara öğretilmesi gereken şeyler, hayatın zor anlaşılacak yönleri değil, doğru düşünebilmenin kanunları olmalıdır. Ancak bu yolla çocukların hayata farklı bir gözle bakması sağlanabilir.

Okul düşünmek için yapılmış bir müessesedir. Okul, ticarî sorunların konuşulacağı, gündelik hayatın gürültülü olaylarının tartışılacağı bir yer değildir. Gerçeğe ulaşabilmek için bir matematik formülünü, bir cümleyi, herhangi bir menfaati, bir ideolojiyi karıştırmadan derinlemesine incelemek gerekir. Bu da ancak okulda mümkün olur. Çünkü günlük hayatı yaşamak, onu düşünmek demek değildir. (Kaplan, 2002: 226)

Sınıfta okutulan dilin hayat ile ilgisi olmaması tabiidir. Ancak, insan düşüncesinin kanunları dil ile keşfedilir. Dil üzerinde derinlemesine düşünülecek yerler de sınıflardır. Sınıfta kelimeler ve kavramlar üzerinde düşünmesini öğrenen bir öğrenci hayatta, kendisini yanlış yollara sürükleyecek dil oyunlarına kapılmaz. (Kaplan, 2002: 218)

Yatılı Okullar

İyi yetişmiş öğretmenler olmadığı sürece yatılı okul açmak doğru bir tutum değildir. Bu tür okullarda iyi bir denetim mekanizması olmalıdır. Bu denetimleri okul dışından heyetler yapmalıdır. Aksi takdirde böyle okullarda birçok olumsuz durumun ortaya çıkması engellenemez.

2.4. Öğretmenin Önemi ve Görevleri

Öğretmen, bütün bir eğitim sisteminin en önemli temel taşıdır. Bundan dolayı öğretmenin nitelikli olması, eğitimin de nitelikli olmasını sağlayacaktır. Mehmet Kaplan, öğretmene ve öğretmenlerin taşınması gereken özelliklere ayrı bir önem vermiştir. Ona göre öğretmenliğin vasıtalarına, zevklerine vâkıf olunduğu nisbette başarı sağlanır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1912 yılında arkadaşı Salih Bozok'a yazdığı bir mektuptan ilhamla Mehmet Kaplan, iyi öğretmeni, öğretmenliği bir sanat haline getiren insan olarak tanımlamıştır. Bu da bir öğretmenin, öğretmenliğin bütün yönlerini icra edebileceği zamana ve bu zamanın gerektireceği vasıtalara sahip olması ile mümkündür. (Kaplan, 2007: 175)

Öğretmenler kültürlü insanlar yetiştirmek suretiyle milletin kültürünü zenginleştirme imkânına sahiptirler. Kültürün gerçek işçileri, üretici ve çoğaltıcıları öğretmenlerdir. Türkiye'yi ileri götürenler de onların öğrencileri olacaktır.

Mehmet Kaplan, Türkiye'de eğitimi ilkokuldan üniversiteye kadar planlayan projeler üretilmesine rağmen, bu projelerin başarıya ulaşamamasını ekonomik zorlukların yanı sıra yapılması gereken şeylere öncelik verilmemesine bağlamıştır. Ona göre Türk eğitim sisteminde aksayan taraf, öğretmene gereken önemin verilmeyişidir.

Öğretici eksikliğini gidermek için mektupla, kitap ve televizyonla bilgi aktarılmasını da yeterli görmeyen Kaplan'a göre hiçbir araç öğretmenin veya eğitim üyesinin yerini tutamaz. Çünkü böyle bir sistem, eğitimin temelinde olan bireysel yeteneklerin geliştirilmesi konusunu ihmal etmektedir. Kaplan'a göre bu türden yöntemlerle sadece bazı bilgileri öğrenmiş robotlar yetiştirilebilir.

Bir insanın karakterinin ancak, kişisel özelliklerinin gelişmesiyle oluşacağını düşünen Kaplan, bunun da okul adı verilen sosyal çevre içindeki öğretmen-öğrenci münasebetiyle olabileceğini ifade eder. İnsanla insanın karşılaşmasından doğan canlı diyalogun yerini hiçbir sistem tutamaz. Buna göre, yapılacak en önemli şey, Batıda olduğu gibi küçük öğrenci gruplarını, on- on beş öğrenciyi eğitecek, onların şahsiyetini geliştirecek öğretmenler yetiştirmektir. (Kaplan, 2006: 43)

Öğretmen ve Millî Şuur

Milliyetçiliği bir ‘benlik şuur’, ‘kendisine güvenme duygusu’, ‘yeni şeyler yaratma iştiağı ve iradesi’ olarak tanımlayan Mehmet Kaplan bu şuur ve duygunun Türk milletinin tarih boyunca yarattığı eserlerde olduğunu ileri sürer. Ona göre Süleymaniye’yi yaratan bir milletin çocukları, bugün Türk şehirlerini çirkinleştiren beton yığınlarına tahammül etmemeli, aynı teknik ve malzeme ile çağın en güzel mimari eserlerini vücuda getirebilmelidir.

Millî şuur, bayrak vatan gibi değerlerin benimsetilmesiyle oluşur. Kaplan’a göre bu şuurun kazandırılması için milletin bütün fertlerinin çok iyi bir ilkökul eğitiminden geçmesi şarttır. (Kabaklı, 2002: 131)

Öğretmenlere düşen görev, bu doğrultuda, Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 2. maddesinde söylendiği gibi ‘Türk milletinin bütün fertlerini, Türk milletinin kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmektir.’ (Kaplan, 2008: 33)

Öğretmen ve Alçakgönüllülük

Aydınlar ve halk arasındaki uzaklığa değinen Kaplan, Anadolu’nun uzak bir köyünde, çocuklara alfabe öğreten sessiz, kendi halinde bir öğretmenin değerinden söz etmiş ve hiçbir iddiada bulunmadan sadece duyan ve yapan Türk halkı gibi olmayı aydınlar için en yüksek insanlık mertebesi saymıştır. (Kaplan, 2002: 156)

Türkiye’nin ilkökul, lise ve üniversite ile kalkınacağını düşünen kişiler ihtisas sahibi oldukları alanlarda iddiasız ve mütevazı olmalıdırlar.

Öğretmen ve Demokrasi

Bütün vatandaşlarına okullarda eşit bir eğitim veremeyen ülkelerde demokrasinin yerleşmesi ve işlenmesi mümkün değildir. Okulda edinilen ortak kültür, insanları ayırıştırarak ırk, mezhep, bölgecilik gibi akımların oluşmasına izin vermez. (Kaplan, 1980)

Cumhuriyet ve parlamento rejimini insanlığın bulduğu en ideal idare tarzı olarak niteleyen Mehmet Kaplan'a göre öğretmenlere düşen görevlerden biri de cumhuriyet idaresini ve parlamento rejimini genç nesillere sevdirmektir.

Öğretmen ve İdeolojiler

Öğretmenin asıl görevi ebedî ve hakikat ve değerlerin temsilcisi olmaktır. Bundan dolayı öğretmen günlük siyasetle meşgul olmamalıdır. Çünkü siyasî olaylar herkes tarafından doğru kabul edilen değerlerden değildir. Siyasî ve ideolojik meseleler üzerinde çok tartışılan konulardır. Okulda öğretilecek şeyler doğruluğundan şüphe edilmeyen ve herkesçe kabul edilen değerler olmalıdır. Bu yapılmadığı takdirde belli yaşta gençlerden veya çocuklardan oluşan ve henüz doğru veya yanlış tam olarak ayırt edemeyen bir öğrenci kitlesi, doğruluğu kesin olarak ispatlanmamış düşünceleri mutlak doğrular olarak kabul eder.

Öğrenciler öncelikle kendilerini insanlığa ve topluma bağlayan temel değerleri öğrenmelidirler. Bir öğrenci okulda böyle sağlam değerler öğrendikten sonra sosyal hayatta karşısında çıkacak yollardan kendisine en uygun olanını seçebilir. Okulda belirli fikirlerin savunucusu olmak, sadece bu fikirleri anlatan kitaplar okutmak, belirli fikirleri öğrencilere telkin etmek öğretmene yakışan bir davranış değildir. Gerçek öğretmen, bu tür bağlardan, sınırlayıcı düşüncelerden, uzak olarak yetişme çağındaki çocuk ve gençlerin kabiliyet ve zekâlarını geliştirmeyi amaç edinmelidir. (Kaplan, 2006, 257)

İdeal Öğretmen

Gerçek bir öğretmen sınıfa vaktinde girmeli ve sınıfta vaktinde çıkmalıdır. Sınıfta gürültü ve kargaşaya izin vermemelidir. Öğretmen derslerinden önce neleri öğreteceğini planlamalı, bu planlarını yazıya dökmelidir.

Mehmet Kaplan'a göre hakikat ve güzelliğe, menfaat, politika gibi yabancı unsurları karıştıran insanlar okul kapısından içeri girmemelidir. İyi bir öğretmen sınıftayken dünyanın en büyük makamlarından birine oturduğunun bilincindedir. İyi bir öğretmen, sınıfta sanki Tanrı'nın huzurunda bulunuyormuşçasına yüce hisler duymalıdır. (Kaplan, 2002, 226)

Öğretmenlik sürekli yeni kalmayı gerektiren bir meslektir. Bir öğretmenin başarısı onun, mesleğini rutinleşmekten kurtarıp icat eden, yeni şeyler yaratan bir neşe haline getirmesindedir. Böyle bir öğretmen hayatını boşa geçirmemiştir. (Kaplan, 2007: 211)

İdeal öğretmen, her öğretmenin içinde yaşayan ve onu kendisine benzemeye çağıran bir mevhumdur. Bu ideal, öğretmeni her sabah erkenden uyandırır, ona okulunu ve öğrencilerini düşündürür. İdeal öğretmen vazife duygusuna ve şuuruna sahip olmalıdır.

Kaplan'a göre ideal bir öğretmen rolünü çok iyi icra eden bir aktör gibi olmalıdır. Bir aktörün başarıya ulaşması için rolünü ezberlemesi gerektiği gibi, öğretmen de öğretmenlik rolünün bütün sırlarına vakıf olmalıdır. (Uğurcan, 2007: 104)

Öğretmen her şeyden önce düzeni temin eden insan olmalıdır. Öğretmen, öğrencilerin gözünde devleti, toplumu ve toplumsal değerleri temsil eden kişidir. Bundan dolayı öğretmen sınıfında duygularına göre değil, kanunlara göre davranmalı, haksızlık yapmamalı, görevini geçiştirmemeli, öğrencilere yanlış değerleri öğreten kişi olmaktan kaçınmamalıdır. (Kaplan, 1980)

Yetenekli Öğrencilerin Keşfi

Öğretmenler yüksek yetenekli öğrencilerle ayrıca ilgilenmeli, onların yeteneklerini geliştirmek için çalışmalıdır. Bir öğretmen, öğretmenlik hayatı boyunca beş-on kabiliyetli öğrenci keşfetmeli ve bunu gerçekleştiremediği durumda da kendini başarılı saymamalıdır. Çünkü ülke, kültürlü ve iyi yetişmiş insanlar sayesinde gelişebilecektir. Kaplan, 1969 yılında yazmış olduğu *İlim* başlıklı bir yazısında, başka milletlerin, gelişmek için bütün nüfuslarını eğitmek yerine az sayıda bilim adamı yetiştirdiğini ifade eder ve şöyle der:

Biz hiçbir işe yaramayan, ne eski dindar Türk'ün ahlâkına sahip, ne de yetişmiş Avrupalı'nın müspet vasıflarını haiz binlerce ve binlerce gence, sözüm ona, modern kültür vermek için milyonlar harcıyoruz. Fakat almış olduğumuz netice nedir? Aynı parayı mahdut sayıda birinci sınıf ilim adamları yetiştirmeye harcamış olsaydık, bugün Türkiye onların rehberliğinde çok ileri girmiş olurdu. . (Kaplan, 2002, 195)

2.5. Halk Kitlelerinin Eğitimi

Mehmet Kaplan'ın geniş halk kitlelerinin eğitimi konusunda oldukça duyarlı olduğu görülür. Okullardaki eğitimi bu konuda yeterli görmemiş ve geniş halk kitlelerinin de eğitilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ona göre halkı anlamak için onun seviyesine inmek, onun hayat şartlarını ve bu hayat şartlarına sınıksız bağlı olan inançları ve örfleri benimsemek gereklidir. Bunun için alçakgönüllü olmak, gösterişsiz davranmak, sabırlı olmak gereklidir. Halka medenî fikirler kazandırmak için en önemli ve en öncelikli şey ise sevgidir. (Kaplan, 2006: 108)

Yeni fikirlerin yayılabilmesi için aydınların halk ve halkın bağlı olduğu değer yargıları karşısında almış olduğu tavır son derece önemlidir. Halka karşı düşmanca tavır alanlar ondan derhal şiddetli bir reaksiyon görecektir veya onu kendi içine kapanmaya sevk edecektir. Halka samimî bir sevgi ve saygı ile yavaşan, onun durumunu anlayanlar ise kurdukları yakın ilişkiler vasıtasıyla, dostluk yoluyla ona çağın gereksinimlerini anlatma imkânını bulacaktır.

Sosyal ve Ekonomik İnkılap

Mehmet Kaplan'a göre Türk eğitim sistemi, 'kalabalığı dışarıda bırakmamak'tan başka bir şeyi dikkate almayan bir politika izlemektedir. Bu politika, yüzde sekseni bir sayfalık bir yazıyı doğru yazamayan, okumayı sevmeyen, okuduğunu anlamayan, gençler yetiştirmiştir. Kaplan, sosyal ve ekonomik bir inkılâp için eğitim sisteminin temelinden değişmesi gerektiğini savunur. İyi bir eğitim sistemi kabiliyetlere değer veren ve kabiliyetleri geliştiren bir eğitim sistemidir. Ruhları, düşünce dünyaları iyi şekillenmemiş insanları iş hayatına, devlet dairelerine gönderen bir eğitim sistemi milletin gelişmesine engel olur ve onun yıkılışının sebeplerini hazırlar (Kaplan, 2006: 83)

Anadolu'nun Keşfi

Mehmet Kaplan'a göre Anadolu'da aydınlara, özellikle de öğretmenlere düşen önemli bir görev vardır. Bu görev, içinde yaşadıkları yeri, tarihi, coğrafyayı, insan ve kültürüyle tanıma görevidir. Bu, aydınları ve öğretmenleri mutlu edecek, onların ruh ve düşünce dünyalarını genişletecek, onları kendi benliklerinden vatanlarına, insanlığa, hatta Tanrı'ya ulaştıracaktır.

Kaplan'a göre memleket ilmi, bir memleketin dimağıdır. Bundan dolayı memleketin idaresi için sağlam düşünceler gerekir. Planlar hazırlayıp, bu planların uygulanması için emirler vermek kolaydır. Önemli olan bu planların realiteye uygun olmasıdır. Türkiye'deki aydınlara önemli bir kısmının fikirleri Anadolu gerçeklerine uygun değildir. Önce Anadolu'nun gerçekleri keşfedilmeli, Anadolu'yu iyi tanıyan insanlar yetiştirilmeli ve bu insanlar gerekli ilmî donanımlara sahip olmalıdırlar. (Kaplan, 2002 :140)

Öğretmenler Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi şahsiyetlerin hayat serüvenlerini kendilerine örnek almalıdırlar. Anadolu'daki öğretmenler ve meraklı aydınlar örneğin Yahya Kemal'in İstanbul'da yaptığı keşif gezilerini, yaşadıkları şehirlerde yapmalıdırlar. Bunu yaparken Türk milletini tarihte ve coğrafyada aradıklarını unutmamalıdırlar.

Memleketlerini dikkatli bir şekilde tetkik edecek olanlar Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Beş Şehir* adlı eserini mutlaka okumalıdır. Mehmet Kaplan, bu eserin bütün öğretmenler, valiler, kaymakamlar tarafından okunmasını istemiştir. Bu, insanların, Tanpınar'ın bakışlarına benzeyen bakışlarla vatanlarını tanımalarını sağlayacaktır. Vatanını seven her aydın, her öğretmen, çevresine dikkatle bakmalı, tarihî, millî ve kültürel değer taşıyan öğeleri tesbit etmeli, saklamalı ve neşretmelidir. (Kaplan, 2006: 121)

Kaplan, Fırat Üniversitesi'nde göreve başlamak üzere Elazığ'a giden öğrencisi Zeynep Kerman'a yazdığı bir mektubunda şöyle der:

Anadolu hem sofı yetiştirmiştir hem eşkıya. Orada pek çok şeyi yadırgayabilirsin. ... İstanbul kızı olarak taşrayı tanıman iyidir. Bakalım neleri yadırgayacaksın. Bunlar sana Anadolu tabiat ve insan manzarasını tanıtacak. ... Kız talebelerin olursa onlar vasıtasıyla mahalli evlere girmeni tavsiye ederim. ... Talebelerle kolay anlaşacaksın. Onları hakir görme. Anadolu çocukları içli, onurlu ve alıngan olurlar. Pek ses çıkarmazlar fakat bir iç âlemleri vardır. (Kerman. 1989)

Köyün Kalkınması

Mehmet Kaplan, köyde yaşayan insanların köylerinde kalarak millî kalkınmaya katkıda bulunmalarının toplumsal yapı açısından daha faydalı olacağını düşünmüştür. Büyük şehirler, insanları mutlu edememekte, bundan dolayı köylerden çeşitli sebeplerle şehirlere göç eden insanlar da şehirlerde aradıkları mutluluğu bulamamaktadırlar.

Kaplan'a göre Türklüğe ait birçok ahlakî değeri bünyesinde barındıran köy yaşamının bozulması millî bünyenin de bozulmasına yol açar.

Kaplan'a göre halkın eğitimi konusunda köy okullarına ve köy öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Kaplan, 1974 yılındaki bir konferansta yüzyıllar boyunca çeşitli sebeplerle cahil bırakılmış, bundan dolayı da kendilerini refaha kavuşturacak bilgi ve imkânlardan mahrum kalmış köylü tabakasını, Türkiye'nin en önemli meselesi olarak tanımlamıştır. Kaplan'a göre, köyleri ve köylüyü tanıdıktan sonra önem sırasına

göre yerine getirilmesi gereken görevler vardır. Bu görevlerin sorumluları da kendisini aydın olarak gören kişilerdir.

Köy kalkınması her yönüyle ilmî araştırma ve teknik imkânları kullanma meselesidir. Köy ve köy halkı uzun bir zaman edebiyat, his ve ideoloji konusu yapılmış ancak köy, mütehassıslar tarafından ilmî olarak ele alınmamıştır. (Kaplan, 2006: 93)

Köylünün toprağa bakış açısının değiştirilmesi de köy kalkınması da önemli bir noktadır. Gelenekten gelen anlayışa göre toprağı işlemek ve üretim yapmak yeterli olmamaktadır. Ziraî usullerde gelenek ve göreneğin yerine ilim ve tekniği koymak gereklidir. (Kaplan, 1972)

Köyü ve Köylüyü Tanımak

Türk halkı Anadolu'ya gelirken Orta Asya'dan bazı örf ve adetlerini de getirmiştir. Bu geleneklere daha önce Anadolu'da yaşamış bazı kavimlerin geleneklerinin de karıştığı, folklor araştırmaları sonucunda anlaşılmıştır. Ancak bu gelenek ve inanışlar zararlı ve yanlış değillerdir. Nitekim Türk köylüsünde kendisine özgü bir asillik olduğu yabancı araştırmacıların da kabul ettiği bir olgudur. Köyü değiştirmek isteyenler bu Türk köylüsünün özündeki bu değerleri iyi tesbit etmelidirler.

Köylünün, Türk milletinin en önemli bir kısmını teşkil ettiğini belirten Mehmet Kaplan, köyü tanımının da millî bir görev olduğunu ileri sürmüştür. Bundan dolayı köy hayatı ilmî bir yaklaşımla ele alınmalı, köy hayatıyla ilgili hissî tavırların ötesine geçilmeli ve köylerdeki insanların davranışlarının sebepleri de tahlil edilmelidir. Ancak bu yolla köydeki yanlış inanış ve davranışların önüne geçilebileceğini belirten Kaplan konuyu şu örneklerle açıklamıştır:

Köyün manevî hayatı ile maddî şartları arasında çok sıkı bir münasebet vardır. Köyde bâtil inançların yerleşmesi ve devamı, tesadüfî bir hadise değildir. Sadece sıhhatle ilgili bâtil inançları düşünelim. Tesirini derhal gösteren bir doktor ve ilaç bulunmayan bir yerde, insanların hastalıktan kurtulmak için akla gelmedik çarelere başvurmamasından daha tabii ne olabilir? Şehirlilerin bile bazan aciz kaldıkları zaman "bâtil inançlar"a

sarıldığını görmüyor muyuz? Köye doktor ve ilaç yollamadan halk tababeti ile ilgili " bâtıl inançlar"ı ortadan kaldırmak bence imkânsızdır. Meşhur tezek meselesi de öyle. Yerine başka bir yakacak koymadan şehirlinin hakir gördüğü bu yakacaktan köylü asla vazgeçemez. Aranılırsa diğer bâtıl inançların da köyün hayatında değiştirilmesi son derece güç medenî şartlara bağlı olduğu görülür. (Kaplan, 2006:74)

Köyü değiştirmek isteyenler, köy hayatında etkili olan değer yargılarını, köylünün psikolojisini iyi tanımalı ve daha sonra köyü etkileyecek vasıtaları seçmelidir. Köyü tanımak, onun değerlerini bilmek, yüzeysel ve içten olmayan tavırlarla köylünün değerlerini benimser gibi görünmek değildir. Çünkü köy halkı sahteliğin ve samimiyetsizliğin farkına varır. Bundan dolayı, saygıyı ve sevgiyi esas alan bir yaklaşımla yapılması gerekenleri önemine göre doğru sıralayarak çalışmak gerekir.

Köy Öğretmenleri

Türk milletinin yaşadığı toplumsal değişmeler sonucu ortadan kalkan medreselerden sonra köylere, köy öğretmenleri, yeni bir aydın tipi olarak gönderilmiştir. Köy öğretmeni şehir hayatına, yani köye göre daha ileride bulunan bir medeniyet seviyesine ait değerlerin temsilcisi konumundadır. Bununla beraber mevcut köy öğretmenleri köyü değiştirecek, onu ileri bir seviyeye taşıyacak donanımlardan mahrumdur. Çünkü köy hayatını değiştirmek planlı ve kapsamlı bir devlet programı ile ancak mümkün olur. Köy öğretmeni ise, ailesinin bir uzvu olan, düşünce ve ruh dünyası tamamen köy hayatıyla şekillenmiş köy çocuklarına dahi etki edememektedir.

Mehmet Kaplan, köy enstitülerinin köyde her işten anlayan bir öğretmen tipi yetiştirmesi konusundaki politikasını doğru bulmamıştır. Ona göre köy öğretmenleri köyde tam anlamıyla öğretmenlik yapmalıdırlar. Öğretmen ne ustabaşı ne de işçidir. Öğretmen karşısına gelen çocukların ruhlarını ve zekâlarını uyandırıp geliştiren kişidir.

Şehirlerdeki eğitim ortamları ile köy okulları arasında büyük farklar vardır. Köylerin imkânları daha kısıtlıdır. Ancak bir köy öğretmeni, köydeki çocukların

zekâlarını geliştirerek bu eşitsizliklerin önüne geçebilir. Öğretmen, köy çocuğuna aşılacağı yükselme heyecanı ile onların şehirdeki okullarda okuyan çocukları geçmelerini sağlamalıdır. Okuma-yazma eğitimi ile çocuklara yaşlarına ve ilgilerine uygun kitaplar vererek bu hedefe ulaşılabilir.

Mehmet Kaplan, köy çocuklarına kendilerine yetecek kadar bilgi verme düşüncesinin yanlış olduğunu da dile getirmiştir. Kaplan'a göre köy okullarında öğretilen bilgiler çocuklara, yükselme, köyden kopup daha çok okuma heyecanı kazandıracak kadar cazip olmalıdır. Çünkü köyden çıkan bir öğrenci önemli mevkilere geldiğinde sadece köyüne değil bütün memleketine faydalı olmanın sırlarını kavramış olarak yetişir. Köy öğretmenleri hedeflerini yüksek tutmalı ve öğrencilerine hız ve heyecan kazandırmalıdır. (Kaplan, 2006: 95)

Kaplan, Erzurum, Çıplak köyü ilkokulunun açılışında yaptığı konuşmada, köy öğretmenlerinin en kutsal vazifesini, Türkiye'nin geleceğinin teminatı olan çocuklar yetiştirmek olarak tanımlar. Kaplan'a göre köy öğretmenleri diğer meslektaşları içinde en özverili olanlardır. (Kerman, 1989)

Köy Okulları

Köy öğretmenleri şehirdeki öğretmenlerin aksine, altından kalkamayacakları birçok sıkıntı ile karşı karşıyadırlar. Şehirlerdeki okullarda öğretmen sayıları fazla, köylerde azdır. Köy öğretmenleri birçok imkândan mahrum olarak mesleklerini yürütmekte ama bunun karşılığını alamamaktadırlar. Eğitim sisteminde pek az köy çocuğu yüksek öğretime gidebilmektedirler. Bu sorunun çözülebilmesi için köy okulları şehirdeki okullarla aynı imkânlara sahip olmalıdır.

Kaplan 1948 yılında yayımlamış olduğu *Yeni Köy Okulları Kanunu* başlıklı yazısında köy enstitülerinin ilk kuruluş amaçlarından uzaklaştığını dile getirir. O zamana kadar köy okullarının masrafları köy halkından alınmış, ancak şehirdeki okulların masraflarını devlet karşılamıştır. Bu durum da köy halkının okul seferberliğine olumsuz yaklaşmasına neden olmuştur. Kaplan'a göre bu kanun söz konusu problemlerin giderilmesi konusunda olumlu bir gelişmedir. (Kerman, 1989)

Kaplan, 1972 yılında yayımladığı bir yazıda köylerde tek sınıflı okullar inşa etmek yerine tam teşekküllü okullar kurulması gerektiğinden söz etmiştir. Bu yazısında Kaplan, öğrencilerin yatılı okullarda eğitim almasını uygun görmemiş, bunun yerine sekiz yıllık bir ilköğretim süreci ön görmüştür. Öğrencilerin ilköğretim sürecinde her gün evlerine gitmelerine imkân hazırlanmalıdır. Bunun için de birkaç köy modern yollarla birleştirilmeli ve ulaşım kolaylaştırılmalıdır. (Kerman, 1989)

1942 yılında yayımlamış olduğu *Okumak* başlıklı yazısında Mehmet Kaplan, Anadolu'da var olan derin ahlâk anlayışının, İslâm dinini halka öğreten adsız dervişlerin çabalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Günün öğretim kurumları ise eski zamanın dağınık olmasına karşın çok geniş bir kültür yayan müesseselerine göre oldukça sönük kalmaktadırlar. Kaplan'a göre yeni bilgilerin ülkenin bütününe yayılıp kök salması da her köye bir okul açılmasıyla mümkün olabilir. (Kaplan, 2002: 232)

2.6. Gençliğin Eğitimi

Türkiye'nin nüfusu hızla artmaktadır. Bu hızlı artış, genç nesillere hitap eden eğitim kurumlarına olan ihtiyacı artırmaktadır. Uygun eğitim kurumlarının eksikliği Türkiye'de gençlik enerjisinden faydalanmayı da zorlaştırmaktadır.

Gençler, onlar için kullanılan 'delikanlı' tabirinin de ifade ettiği gibi coşkulu, yerinde duramayan insanlardır. Bu özellikleri, gençlerin kolayca yönlendirilmesini de sağlar. Gençleri iyi yönlendirebilmek için onları faydalı işlerle çok meşgul etmek gerekir. Spor, eğlence, sanat gibi bedeni eğiten ve ruhu terbiye eden vasıtalarla gençler meşgul edilmelidir. Gençliğin eğitimi, hem olumlu hem de olumsuz yönleri olan beşerî bir gücün kontrol altına alınması demektir.

Mehmet Kaplan milliyetçiliğin esaslarını dile getirdiği *Milliyetçilik ve Coğrafya* başlıklı yazısında gerçek milliyetçiliğin hayalperestlikle bağdaşmayacağını, ülke gerçeklerini dikkate almanın gerekli olduğunu ifade eder. Gençlerin eğitiminden sorumlu olanlar, milletin kaderinin realite duygusuna her şeyden çok bağlı olduğunu unutmamalı, gençlerin enerjisini, gerçekleşmesi mümkün olmayan hayaller peşinde harcamamalıdır. (Kaplan, 2006: 51)

Gençleri eğitmeye çok küçük yaşlarda başlamak gereklidir. Bu nedenle Batıda ana okulları açılmaya başlamıştır. Türkiye’de de devlet, çocuklara düzenli bir eğitim vermekle yükümlüdür. Millî birlik bu ortak eğitimle kurulabilir. Ancak düzenli bir eğitim verilemeyecek çocukları da küçük yaşlarda ailenin koruyucu ve kontrol edici yapısından koparmak yanlış bir tutumdur. (Kaplan, 2006: 109)

Gençler ve Düşünce

Mehmet Kaplan, gençlere düşünme yeteneğinin kazandırılmasına önem vermiştir. Gençler kendi içlerine yönelmeli, buldukları ortamın yanıltıcılığından kurtularak düşünebilmelidirler. Bu çaba onların anarşizmden uzak kalmalarını da sağlar. Kaplan’a göre, düşünen ve okuyan gençler Türkiye’yi sorunlarından kurtaracaktır. Avrupa’da Yunan filozof Sokrates’in düşüncelerinin incelendiğini, değerlendirildiğini dile getiren Kaplan, Sokrates’in Türkiye’de de bütün gençlere okutulması gerektiğini ifade etmiştir. (Kaplan, 2002: 35)

Kişilik Eğitimi Meselesi

Kaplan, Türk eğitim sisteminin gençlerini zekâlarını ve düşüncelerini sınırlandıran bir yönü olduğuna dikkat çeker. Ona göre anne-babalar hatta öğretmenler kendi rahatlarını sağlamak için gençleri özellikle de çocukları sınırlandırmakta, en iyi çocuk uslu, sessiz oturan çocukmuş gibi bir anlayışı hâkim kılmaktadırlar. Ailede düşünceleri ve kabiliyetleri köreltilen bu çocuklar okullarda da istenilen yetenekleri elde edemezler çünkü okullar çok kalabalıktır. Okullarda ferdin kendisini ispat etmesine imkân tanınmaz. (Kaplan, 1947)

Türkiye’deki nüfus artışı eğitim sistemini de etkilemiş, sınıflardaki öğrenci sayıları artmıştır. Özellikle büyük şehirlerde gençler, kalabalık kitleler halinde öğrenim görmektedirler. Mehmet Kaplan’a göre bu kalabalıklar şekilsiz yığınlar haline gelmektedir. Bu ortamlarda yetişen gençlerin bireysel özelliklerinin, yeteneklerinin gelişmesini engellemektedir.

Zihnindeki ibtidaî heyecanlarını yenemeyen gençler zararlı insanlar olurlar. Öfkesini yenemeyen insanların taşkınlık anlarında neler yapacakları belli olmaz. İnsanın kendine hâkim olması kültürlenme ile mümkün olur. Kültür de okullarda kazanılır. (Kaplan, 1980)

Kalabalıklarda insanın hayvanî ve fizikî yönleri daha çok ortaya çıkar. Bundan dolayı akıl ikinci planda kalır. Kaplan'a göre akıl ve kalabalık birbirine tamamen zıttır. Kalabalığın etkisi altında kalmak kolaydır. Bu etkilenme, bireyin bilinçli bir düşünce faaliyetinin sonucu da değildir. Kitle psikolojisine uyma eğilimi insanlarda son derece güçlüdür. Bundan dolayı Türkiye'de kahvehaneler, merasimler, ciddi hiçbir iş yapmayan dernekler çok sayıdadır.

Kalabalıklar sürekli yanılabilirler çünkü kalabalıkta düşünme yeteneği kaybolur, kalıplaşmış sloganlar ön plana çıkar. Kalabalıklarda gerçek sevgi, gerçek konuşma da ortadan kalkar.

Kaplan'a göre önemli olan kalabalıklar içinde şahsiyeti koruyabilmektir. Gençlerin yanılığa düştükleri nokta budur. Bir genç kitaplara ve kendi iç dünyasına yöneldiği ölçüde şahsiyetini geliştirebilecektir. İnsan bir konuya, bir kitaba kendisini tek başına verdiği zaman düşünmeye başlar.

Ailelerin ve öğretmenlerin çocuklara, tek başına düşünme terbiyesi vermesi çok önemlidir. Bir insanın zekâsı ve yetenekleri tek başına okuduğu eserlerle ve yaptığı işlerle gelişecektir. (Kaplan, 2002: 43- 45)

Okul Dışındaki Eğitim Ortamları

Küçük çocukların enerjilerini harcayabilecekleri oyun ve eğlence alanları büyük şehirlerde çok kısıtlıdır. Bu nedenle çocuklar apartman dairelerinde bir çeşit hapis hayatı yaşamaktadırlar. Bu durum da onları neşesiz ve durgun bir hale sokmaktadır. Bu sorunu gidermek için mahallelerde çocuklara tahsis edilmiş ve iyi düzenlenmiş oyun alanları olmalıdır. (Kaplan, 2002: 243)

Kaplan'a göre bir başka sorun da okul açılırken, ders dışı okuma, çalışma, eğlenme yerlerinin göz ardı edilmesidir. Türkiye'de pek çok okulda akşam dersleri yapılmakta, yine pek çok okulda ikili öğretim yapılmaktadır. Bundan dolayı öğrenciler okullarında uzun zaman geçirememektedirler. Sadece birkaç saatlerini okulda geçiren gençler kalan zamanlarını, zararlı alışkanlıklar kazanmalarına neden olan kulüplere, kahvehanelere gitmekte ve zamanlarını öldürmektedirler. Bunun önüne geçebilmek için, okul dışında spor salonu, kütüphane gibi kurumların da çoğaltılması gerekir.

Çocuk Oyunları ve Kişiliğin Gelişimi

Mehmet Kaplan'a göre oyun, bir çocuğun hayatında önemli bir yer işgal eder. Çocuklar hayatı oyun olarak görürler. Hatta okula giden çocuklar için en güzel saatler ders saatleri değil oyun saatleridir. Bundan dolayı okulda ve günlük hayatta oyunların gerçekçi bir şekilde düzenlenmesi eğitimin en önemli kısmıdır.

Çocuklar oyun oynarken büyük bir neşe hissi duyarlar. Oyun arkadaşlığı, oyunda küçük bir sorumluluk alma, herhangi bir oyunun kuralları vb. olgular çocuğun kişiliğini şekillendiren önemli unsurlardır. Oyun bir çocuk için ibadet gibidir. Bundan dolayı da büyüklerin kendi oyunlarına karışmalarını çocuklar istemezler. Çocukların oyunlarının kesilmesi de onların anne-babalarına veya diğer büyüklerine karşı nefret duymalarına sebep olur.

Çocukların oyunlarının önemli bir kısmı da ve hayal oyunlarıdır. Küçük bir çocuk için içinde yaşadığı dekor bir masal âlemi gibidir. Çocuk her şeyle her eşyaya kendisine göre bir anlam verebilir. Bundan dolayı çocukların içinde yaşadıkları dekorun onlara güven telkin edecek bir ortam olmasına dikkat edilmelidir. (Kerman-Enginün, 2000: 143)

2.7. Kadınların Eğitimi

Mehmet Kaplan, kadınların okumasını ve çalışmasını, çağdaş Türkiye'yi, eski Türkiye'den ayıran bir özellik olarak değerlendirmiştir. Türk kadını, diğer ülkelerdeki kadınların haklarına sahiptir. Bu haklara olan liyakatini de iş hayatındaki ciddiyet ve çalışkanlığı ile ispat etmiştir. (Kaplan, 2006: 217)

2.8. Devlet Terbiyesi

Kalabalıklar sosyal düzeni, sosyal düzen de devlet denen kurumun varlığını gerekli kılar. Mehmet Kaplan, devlet kavramının sıradan bir vatandaşın zihnindeki algılanışını ayrıntılarıyla belirtir. Bu algıya göre devlet, ulaşılması imkânsız, kudretli, zaman ve mekân üstü bir mahiyete sahip, sürekliliği olan ve bireyin varlığını kat kat aşan bir varlıktır.

Okul, hastane, karakol, park, yol gibi maddî unsurlar devletin görünen yüzüdür. Bu yüz ne kadar güzel görünürse vatandaşlar hayatından o kadar memnun yaşar. Cumhurbaşkanı, vali veya kaymakam gibi şahıslar da devleti halkın nazarında temsil eden şahıslardır. Bu şahısların devleti tam anlamıyla temsil edebilmeleri için dürüst, bilgili kişiler olmaları gerekir.

Devleti temsil eden binalar son derece temiz ve iç açıcı olmalıdır. Buralarda hizmet veren personelin bilgi ve kişilik bakımından tam donanımlı olması şarttır. Devletin varlığını hissettiren böyle binaların istenen niteliklere sahip olması vatandaşlara da güven verir. Modern devlet, gücünü gizlemelidir. Modern devlet vatandaşının duygu ve düşüncesini şekillendirme vasıtaları olan okul, müze, park gibi kurumları nitelikli olan devlettir. (Kaplan, 2006: 68)

2.9. Din Eğitimi

Mehmet Kaplan'a göre laiklik ilkesinin yanlış anlaşılması sonucunda din sosyal hayattan tamamen çıkartılmış ve Türk milletinde ruhî ve sosyal bir bunalım ortaya çıkmıştır. Dinî eğitimden mahrum kalan aydınlar maddî ihtirasların esiri olmuş, halk

kitleleri ise batıl inançların pençesine düşmüştür. Genç nesillerin karşısına örnek alacakları şahıs kültleri koymak yerine onlara yüce idealler aşılacak gereklidir. (Kaplan, 1977)

Dinî Kurallar ve Sosyal Hayat

İnsan hiddet, kin, yalan, riya, şehvet gibi birçok kötü duyguyu potansiyel olarak içinde barındırır. Zaman zaman fiiliyata geçen bu duygular şiddetleri ölçüsünde insanın ve çevresindekilerin hatta bütün bir toplumun hayatını katlanılmaz bir hale getirir. Polis, jandarma teşkilatları, hapishaneler, mahkemeler gibi güvenliği ve düzeni sağlamaya yönelik müesseseler hep insanın ortaya koyduğu kötülükleri önlemeye yöneliktir. Ancak iyi bilinmelidir ki insanın ıslah edilmesi dış kuvvetlerle mümkün olamaz. İnsanın ıslahı bizzat kendi içinden, kendisi tarafından sağlanmalıdır. Bu da ancak iyi bir ahlâk eğitimi ile mümkün olur. Dinî kuralların büyük bir kısmı esasında içtimaî kurallarla çelişmeyen ahlâk kurallıdır. (Kaplan, 1948)

Dinî kuralların bir kısmı metafizik dünyaya, bir kısmı da gündelik hayata yöneliktir. Mehmet Kaplan, dinî kuralların gündelik hayatı düzenleme işlevine oldukça önem vermiştir. Bu tür dinî kurallar, gündelik yaşamın düzenli bir şekilde akışını temin eden kurallardır. Yalan söylememek, temizliğe dikkat etmek, iyilik yapmak gibi prensipler herhangi bir dinin emri olmasa dahi uyulması gereken prensiplerdir. Dini kuralların bu yönüne psikolog ve sosyolog gözüyle bakılmalı ve bu kurallar yeni yorumlarla insanlara benimsetilmelidir. (Kaplan, 2002, 191)

Kaplan, bu konudaki düşüncelerini bir hatırasından hareketle şöyle dile getirmiştir:

“Yedek subayda iken, Ankara dolaylarında tâlim yapan lise ve üniversite mezunu gençlerin bağları talan ettiklerini gördüm. O zaman bize çocukluğumda telkin edilen, ‘harama el uzatmama’ düsturunun ulviyet ve derinliğini hissettim.”

Sosyal hayat, fertlerdeki güçlü sorumluluk ve ahlâk duygusuyla hayatta kalır. Din de insanlar arasındaki ilişkileri, önemli ahlâkî prensiplere bağlayan bir müessesedir. Dinin en önemli yönü insanların sosyal ilişkilerini düzenleyen amelî yöndür. Dinin bu

yönü dikkate alınmadığında geriye sadece metafizik düşüncelerden ibaret bir düşünce yığını kalır.

Kaplan, dini Türk milletinin asıl kaynaklarından biri olarak tanımlar. O'na göre bu asıl kaynağa dönmek gerekir. Ancak bu asıl kaynağa dönüş esnasında halkın batıl inançlarına ve taassubuna da izin verilmemelidir. (Kaplan, 2006: 57)

Aydın Din Adamları

Dini, sadece âhiret açısından ele almak ve İslâmiyet'i sadece ibadetten ibaret saymak, İslâm dininin felsefesine aykırıdır. Türkiye'de aydın din adamlarına ihtiyaç vardır. Bu din adamları, okumuş, kültürlü, dini ve dünyayı iyi tanıyan insanlar olmalıdır. Bu mesele Türkiye'nin en önemli sosyal meselelerinden biridir. İmam-Hatip Okullarına, Yüksek İslâm Enstitülerine, İlâhiyat Fakültelerine karşı çıkmak yerine, bu eğitim kurumları mükemmel hale getirilmelidir. Bunun için de İslâmiyet'in mahiyetine uygun olarak dinî ve dünyevî bilgilerin doğru öğretilmesi gerekir. Yüksek İslâm Enstitüsü ve İlâhiyat Fakültesi öğrencileri, bütün dünyadaki ilim adamlarının ve felsefecilerin saygı duyacakları bir konuma gelerek Türkiye'nin bu konudaki sorunlarını çözmeyi amaçlamalıdır. (Kaplan, 2002: 185)

Mehmet Kaplan'a göre Türkiye'de 18. yüzyıldan kalmış eski bir din anlayışı vardır. Bu anlayış, dinî kurallarının ilmî gerçeklerle telif edilmesini de engellemektedir. Bu problemlerin çözülmesi için sosyal antropoloji ve psikoloji bilimlerinin de yardımına ihtiyaç vardır.

Kaplan, dinin ülkeleri geri bıraktığına dair düşüncelere karşı çıkmıştır. Dinin eski ve geri bir kurum gibi görülmesinin en önemli sebebi eski şekiller ve eski üslûptur. Dini, aslını bozmadan, çağdaş bir zihniyetle ele almak mümkündür. Mehmet Akif, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sezai Karakoç gibi sanatçılar eserlerinde din duygusunu yeni şekilleriyle anlatmışlardır. Türkiye'de halkın dinî eğitimini yükseltecek yüzlerce eser vardır. Bu eserlerin yeni yöntemlerle ve yeni şekillerle geniş kitlelere yayılması gerekir. (Kaplan, 2006: 161)

2.10. Tarih Eğitimi

Türk milleti yaşamak için değişmeye mecburdur. Türk tarihi de baştan sona değişikliklerle doludur. Bundan dolayı değişen çağa uymak için çalışmak çok tabiidir. Ancak bu değişiklik düşüncesine uymak için ideolojik değil ilmî bir tarih görüşü ve tarih eğitimini bu ilmî görüşe göre şekillendirmek gereklidir. (Kaplan, 1972)

Mehmet Kaplan tarih eğitimini millî şuur kazandırmak için önemli bir araç olarak görmüştür. Kaplan'a göre tarih eğitimi, kültürel değerlerin kazanılmasında önemli bir rol oynar.

Kaplan, üniversite hocalarının ve aydınların Türk milletinin mazisini tanımak için yeterince çaba göstermediklerinden yakınır. Ona göre her Türk aydını kendisine şu soruyu sormalıdır:

“Türk milletinin bin yıllık, hatta daha önce Orta Asya'da geçen binlerce yıllık mazisinin bir değeri ve anlamı yok mudur? Onda, bugün için dahi değerini koruyan ebedi ve beşerî bir takım temel kıymetler mevcut değil midir?”

Bu soruların cevabını bulmak için gerektiğinde Batıdaki ülkelerin tarihleri karşısında aldıkları tavra bakılmalı ve karşılaştırmalar yapılmalıdır. (Kaplan, 2006: 102)

Türk Tarih Kurumu milletin ruh ve düşünce dünyasını besleyecek eserler ortaya koymakla yükümlüdür. Bu kurum, eski eserlerin bütünü günümüz diline çevirmeli ve böylelikle Türk tarih ve medeniyetinin kaynaklarını ortaya koymalıdır. Bu kaynaklar Türk milleti için yeni ilham kaynakları olacaktır. (Kaplan, 2004: 25)

Mehmet Kaplan'a göre tarihi duyguyu geliştirmenin başka bir yolu da onu sanat eserlerine konu yaparak işlemektir. Dünyanın büyük yazarları tarihi konuları işleyerek şaheserler vücuda getirmişlerdir. Kaplan'a göre Türk milletinin hayatı demek olan Türk tarihi henüz her yönü ile, sanat eserlerinde güzel bir şekilde ifade edilmemiştir. Millî tarih şuurunu uyandırmada sanat eserlerinin büyük rolü vardır.

Eğitimde Basamaklar

Eğitim tedricî olmalı, geçmişten günümüze gelmelidir. İnsanoğlu çocukluğunda kendi dünyasına seslenen eserlere yönelir, gençliğinde bu eserlerin mahiyeti değişir, yaşlılığında ise daha olgun daha yoğun eserlere yönelir. İnsan hayatındaki bu durum milletlerin hayatında da bu şekilde cereyan eder.

İnsanlık çeşitli merhaleleri kat ederek günümüze kadar gelmiştir. Her çağda, düşünce yapıları, insan tipleri sürekli değişmiştir. Kaplan'a göre, bugün gelinen nokta geçmişten bağımsız bir şekilde değerlendirilemez. Günümüzdeki bilimsel ve teknik gelişmeler insanoğlunun çok eski zamanlardan beri gördüğü rüyalarıdır. Bundan dolayı insanlık tarihindeki gelişmeleri hataları, yanlışları bilmek gerekir. İnsanlığın bugüne nasıl geldiğini, bugünden sonra hangi merhaleleri geçeceğini bilmek ancak tarih kültürü ile mümkün olur. Yeniliğe ancak eskiyi bilmekle varılır. (Kaplan, 1978)

Tarih Şuuru Kazandırma

Tarih dersleri öğrencilere bir mefkûre bilinci aşılama da önemli rol oynarlar. Bu yolla onlar atalarının hangi düşüncelerle Anadolu'ya geldiklerini, Osmanlı Devleti'ni hangi amaçlarla kurduklarını anlarlar. Bu anlayış gençlerin geleceklerine yön verecek ve onlara gelecekte büyük işler yapma azmi kazandıracaktır.

Mehmet Kaplan, bir yazısında Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon seferinde, Uzun Hasan'ın annesi Sarı Hatun ile konuşmasını nakleder. Sarı Hatun, yüksek dağlarda yaya olarak yola devam eden Fatih'e bu kadar zahmet çekmesinin sebebini sorar. Fatih Sulan Mehmet de şu cevabı verir: "Bizim elimizde İslâm kılıcı vardır, eğer bu zahmeti ihtiyar etmesevüz, bize gazi demek yalan olur." (*Aşıkpaşazade Tarihi*)

Kaplan'a göre bu somut hayat felsefesi bütün Türk çocuklarına okullarda okutulması gereken bir hayat felsefesidir. (Kaplan, 1978)

1971 yılında, İstanbul'daki Bağdat caddesiyle ilgili bir yazısında Kaplan, cadde üzerindeki yaya yollarında mutlu bir şekilde dolaşan insanlardan bahseder. Bu insanlara yaşadıkları mutluluğu, atalarına borçlu olduklarını hatırlatmak gereklidir. Bunun için

cadde üzerine örneğin Göztepe kavşağına büyük bir zafer takı yapılmalıdır. Bu tak üzerine yüzü İstanbul'a dönük Oğuz atlılarının heykelleri dikilmeli ve bu heykellerin altına şu ifade yazılmalıdır:

“Malazgirt Savaşı'ndan 10 yıl sonra, 1081'de, Kutulmuş oğlu Süleyman Bey'in başkanlığında Türk atlıları bu yoldan Üsküdar'a geçtiler.”

Bu yolda bir çalışma gençlere, saadetlerini borçlu oldukları kişileri hatırlatacak, onlara damarlarında bin yıl önceki asil kanın dolaştığını hissettirecek ve onları daha mutlu edecektir. (Kaplan, 2002: 208)

Tarih Dersleri

Çocuklarda uyandırılacak tarih şuuru sonucunda çocuklar çevrelerinde gördükleri her şeyin tarihini merak edebilmelidirler. Karşılaştıkları eski belge veya eşyaları saklayabilmeli, alanında uzman birisine göstermeyi düşünebilmelidirler.

Öğrenciler atalarının nasıl yaşadıkları, Türk milletinin Anadolu'ya neden geldiği, içinde yaşadıkları şehrin veya köyün tarihi vb. konuları merak eder hale gelmelidirler. Bu tür sorular aynı zamanda çocukların merak duygusunu da kamçılacaktır.

Okullarda çocuklara Türk tarihi okutulurken, onlara eskiden kalma yazılı vesika ve eşyanın taşınması muhtemel değer ve manasını da iyice anlatılırsa, onların dikkatleri eski kaynaklara çevrilmiş olur.

Öğrencilere Türk kültürü hakkında canlı bir fikir vermek için, onları Türk kültür ve medeniyetinin geliştiği şehirlerde, müzelerde ve kitaplıklarda gezdirmek ve onlarda mevcut olan eserleri tanıtmak gerekir. (Kaplan, 2007: 182)

Öğrencilere tarih sevgisi kazandırmak için tarihî eşyalardan da faydalanmak gereklidir. Mehmet Kaplan'a göre tarihî kıyafetlerle ve masallarla tarih sevgisi daha kolay telkin edilebilir.

Türk edebiyatında öğrencilere tarih şuuru kazandırmak için kullanılabilen birçok değerli eser vardır. Bu eserlerden en güzeli Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yazmış olduğu *Bursa'da Zaman* şiiridir. Hiçbir eser, tarih, insan ve sanat arasındaki ilişkiyi bu şiir kadar güzel dile getirmemiştir. Bu şiir kalplerde tarihe, sanata ve insana karşı gerçek sevgiyi uyandıran nadir bir eserdir. *Bursa'da Zaman* şiirinin bütün Türk gençleri tarafından ezberlenmesi ve daima hatırlanması eğitim açısından faydalıdır. Kaplan'a göre tarih derslerine bu şiirin tahlili ile başlanmalıdır. (Kaplan, 2007: 115)

2.11. Üniversite Meseleleri

Mehmet Kaplan, ömrünü üniversitelerde geçirmiş bir ilim adamıdır. 1954 yılında İstanbul dergisinde yayımladığı bir yazısında Doğu Anadolu'da bir üniversite açılmasının hayati bir önem arz ettiğini belirten Kaplan, 1958 yılında Erzurum'da açılacak olan Atatürk Üniversitesi'nin kurucuları arasında yer almıştır. Kaplan, burada çeşitli idari görevleri de üstlenmiştir. Kaplan'ın büyük bir heyecanla geldiği Erzurum'da yeni bir üniversite açılmasını, bir medeniyetin başlaması olarak değerlendirdiği görülür. Bu medeniyet Batı'dan gelen ilim ve teknikle, bin yıllık Anadolu kültür ve medeniyetinin bir sentezi gibidir. (Kaplan, 1973: 5)

Kaplan'a göre üniversite bir teşkilattan daha öte nitelikler taşımali ve bir zihniyet ve şahsiyet haline gelmelidir. (Okay, 2006: 151)

Mehmet Kaplan, gerek Erzurum'da yaptığı çalışmaları, gerekse hayatının diğer dilimlerinde ortaya koyduğu düşünceleriyle üniversitelerin bazı sorunlarını tesbit etmiş ve bu sorunlara çözümler önermiştir.

Bu sorunlardan en önemlisi mevcut üniversitelerde bir anlama gayretinin olmayışdır. Üniversitelerde eski eserlere sevgi ve bilgi ile ışık tutan yazılar yayınlanmamakta, yayınlananlar da okunmamak üzere tozlu raflara kaldırılmaktadır. (Kaplan, 2007: 14)

Üniversitelerde öğrencilere meslekî bilgiler verilmekte ancak onların ruhlarını tatmin edecek donanımlar kazandırılmamaktadır. Bu durum da gençlerin, ruhlarındaki eksikliği çeşitli ideoloji ve akımlarla gidermesine yol açmaktadır. (Kaplan, 1978)

Araştırmacı İhtiyacı

Türk edebiyatı oldukça zengin bir maziye sahiptir. Bundan dolayı birinci derecedeki eserlerin olduğu kadar ikinci ve üçüncü derecedeki eserlerin de incelenmesi gereklidir. Ancak millî kültür ve edebiyat sahasında çalışacak araştırmacılara çok az kadro ayrılmakta ve önemli kültür hazineleri açığa çıkarılamamaktadır. (Kaplan; 2006: 5)

Yayın Yapılamayışı

Mehmet Kaplan'a göre Türkiye'deki üniversitelerin önemli sorunlarından biri de öğretim üyelerinin kitaplarını bastırmada ve yayınlamada karşılaştığı zorluklardır. Bu konuda yeterli ödenek ayrılmayışını da doğru bulmayan Kaplan'a göre bu sorun ciddi olarak ele alındığında gerekli maddî imkânlar da sağlanabilir. Değerli birçok ilim adamının eserlerini yayınlamadıkları için dar bir çerçevede kaldıklarını ileri süren Kaplan'a göre bu yönde bir çalışma üniversitelerde doktor, doçent, profesör unvanlarını kazanmış kişileri ve onlara bu unvanları takdir eden jürileri şaibe altında kalmaktan kurtaracaktır. (Kaplan, 1983)

Eşitsizlik

Mehmet Kaplan'a göre birbirinden farklı üniversitelerde çalışan öğretim görevlileri arasındaki eşitsizlik de aydınları, huzursuz eden bir başka sebeptir.

Nüfus Artışı

Mehmet Kaplan 1975 yılında bir gazetede ki mülakatında, göre ilkokul ve liselerin plansızca açılmasının, üniversitelerin durumlarının dikkate alınmamasının birçok öğrencinin üniversite kapısına yığılmasına yol açtığını belirtmiştir. Bu artış

nedeniyle üniversitelere öğrenci seçiminde ölçütler değişmiş ve üniversitelerin seviyesi düşmüştür. (Kerman, 1989)

Üniversite Kütüphanesi

Lise yıllarında itibaren kütüphanelerin müdavimi olan Kaplan, üniversite kütüphanelerine ayrı bir önem vermiştir. Atatürk Üniversitesi bünyesinde de bir kütüphane kurulması için çalışmalar yapmış, nadir eserlerin mikrofilmlerini temin etmek için çalışmalar yapmıştır. (Okay, 2006: 43)

Araştırmacıların Nitelikleri

Mehmet Kaplan'a göre bir araştırmacıda bulunması gereken başlıca vasıflardan biri memlekete hizmet etme iştiağıdır. Bir araştırmacı aynı zamanda toplumsal sorumluluğu olan insandır. Bundan dolayı araştırmacı, memleketinin meselelerini kendi meselesi saymalı ve bunun sorumluluğunu taşımalıdır. Kaplan'a göre sadece kendisini düşünen insan kötü insandır. Bir araştırmacı ilim ile toplumsal sorumluluğu birleştirmelidir. (Okay, 2006: 64)

Araştırmacı, akademisyen, öğretim üyesi olacak kişilerin önemli özelliklerinden biri bu yönlerini hayatın her alanına yönelik bir ahlâk haline getirmeleri olmalıdır. Kaplan öğrencisi Birol Emil'in doçentlik deneme dersinde bu konu ile ilgili şu sözleri söyler:

“Bugün doçent olan, öğretim üyeliğine yükselen asistanımın ilmini ve hocalığını ahlâk haline getirmesini isterim.” (Emil, 1989)

Bibliyografya

Bir edebiyat araştırmacısında bulunması gerek bir başka özellik de, araştırmacının kendi alanında çok sağlam bir bibliyografya temin etmesidir.

Araştırmacı kendi alanında yazılmış iyi veya kötü bütün kitap ve makalelerin tam künyelerini temin etmelidir. (Okay, 2006: 53)

Araştırmaların Belgeleri

Mehmet Kaplan ciddi incelemelerin sağlam metinlere, sağlam vesikalara dayandırılması gerektiğini, ilim hayatı boyunca öğrencilerine telkin etmiştir. Kaplan'a göre kaynak bilgisine dayanmayan bilgi ve fikirler sağlam değillerdir. (Kabaklı, 2002: 132)

Tercüme Eserler

Aslına uygun ve herkesin anlayabileceği dille yapılan tercümeler de Türkiye'de ilim ve kültür seviyesini kısa sürede yükseltebilir. Bu tercümeler üniversitelerde pek çok ilim dalında temel kitaplara duyulan ihtiyaçı da giderecektir. (Kaplan, 1986)

Kaplan, gelişmiş ülkelerde yapılmış ve yazıya geirilmış bilimsel araştırmaların olduğu gibi tercüme edilmesini faydalı grmştir. Kaplan'a göre Bu konuda intihal bile yapılabilir. Bütünü niversitelerde dünya dillerinden, bütün konulara ait eserler tercüme edilmelidir.

Tercüme yapılırken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, sadece tercümenin bir niversite hocası için yeterli olmadığının bilinmesidir. Kaplan, sadece tercüme eserler ile ğretim yapmayı "taşıma su ile değirmen döndürme" ye benzetmiştir. Batı dillerinden aktarılan eserler, Batı'ya ait değerleri içerir. Hâlbuki bir ilim adamının Türkiye'nin sosyal meselelerini de bilmesi şarttır. (Kaplan, 1978)

Tercüme ve aktarma eserlerle ğretim yapmak her ne kadar faydalı olsa da Türkiye'nin bilimsel sorunlarını çözmek için yeterli bir yöntem değildir. Üniversite hocalarının asıl görevi bilimsel ğretim yapmak değil, bilimsel araştırma yapan nesiller yetiştirmek olmalıdır.

Yabancı Dil Öğretimi

Mehmet Kaplan'a göre Türkiye'de yabancı dil öğretimi göstermelik olarak yapılmaktadır. Her öğrencinin yabancı dil öğrenebileceği var sayılmakta ve bu uğurda birçok çaba sarf edilmektedir. Bunun yerine yabancı dili iyi bilen mütehasıslar yetiştirilmelidir.

Avrupa üniversitelerindeki yabancı dil disiplini yeterli bulan Kaplan'a göre Türkiye'deki üniversiteleri ıslahını düşünenler Türk kültürü ile ilgili bölümlerin ders programlarını bu açıdan tekrar ele almalıdırlar. (Kaplan, 1974)

Mehmet Kaplan araştırmaların sağlamlığını yabancı dil bilmeye ve okunan kitapların sayısına bağlar. Kaplan'a göre bir araştırmacı en az bir yabancı dilde ihtisas sahibi olmalıdır. Bu konuda Kaplan, öğrencilerini teşvik etmiş ve onların yabancı dil öğrenmeleri konusunda çok ısrarcı olmuştur. (Okay, 2006: 71)

Özellikle Yeni Türk Edebiyatı sahasında Fransızca bilmenin şart olduğunu düşünen Kaplan'a göre yabancı dil donanımı araştırmacıların yabancı edebiyatlar ile Türk edebiyatı arasında karşılaştırmalar yapmalarını kolaylaştıracaktır. (Okay, 2006: 50)

Bir araştırmacı hangi mevzuyu ele alırsa alsın o konuyla ilgili dört-beş Batılı örneği mutlaka okumalıdır. Mehmet Kaplan bu konularda ısrarlı olmuş, öğrencilerini sürekli bu konuya yönlendirmiş, gevşek ve müsamahalı davranılmasından hoşlanmamıştır. Yabancı dilde yetersiz olan bir araştırmacının üniversitede görev almasına da karşı çıkmıştır. (Okay, 2006: 133)

1956 yılının kasım ayında, o sıralarda Paris'te bulunan Ahmet Kabaklı'ya yazdığı bir mektupta Kaplan, yabancı dilin nasıl öğrenileceğini de açıklar. Buna göre her gün bir yabancı yazardan iki sayfa kopya edilmeli, birkaç kere okunmalı ve mümkünse ezberlenmelidir. Kulak aşinalığının kazanılması için de yabancı dilin konuşulduğu, konferanslar, dersler muntazam ve sürekli olarak dinlenmelidir.

Yabancı Dilde Eğitim

Dil insanoğlunun kullanım şekline bağlı olarak değişim geçirir. Toplumun ortak dilinin keyfî bir şekilde değiştirilmesi ise dili bozar. Ortak dil olmayınca, ortak müesseselere ve ortak kıymet hükümlerine dayanan devlet ve cemiyet dağılmaya başlar.

Devlet kendi kurduğu, kendisine bağladığı resmî müesseseler olan okullarda nelerin öğretilceğini de belirlemektedir. Yetişen yeni nesiller okullarda, toplumun dilini ve değer yargılarını öğrenirler. Bu eğitim ve öğretim işini gerçekleştirenler de devlet memuru olan, maaşını devletten alan öğretmenlerdir. Mehmet Kaplan, bu şartlar altında ve Anayasa'da "Devletin resmî dili Türkçe'dir." şeklinde bir hüküm varken, bazı okullarda ve üniversitelerde öğretim dilinin Türkçe olmayışını Anayasa'nın ruhuna aykırı görmüştür. (Kaplan, 2008: 195)

Kaplan'a göre üniversitelerde yabancı dilde eğitim yapılması, kısa vadede faydalı gibi görünse de uzun vadede millî benlik şuurunu ortadan kaldırır. Bu durum aynı zamanda geniş halk kitleleriyle aydınlar arasındaki kopukluğu daha da artıracaktır. (Kerman, 1989)

Üniversitede Okutulacak Temel Kitaplar

1974 yılında Atatürk Üniversitesi, Türk Kültür ve Komisyonu başkanlığını yürüten Münip Yeğin'e yazdığı cevabî mektubunda Kaplan, Atatürk Üniversitesi'nin bütün fakültelerinde okutulması düşünülen *Millî Kültürümüz* adlı kitabın projesiyle ilgili düşüncelerini dile getirmiştir. Bu eser Mehmet Kaplan'ın daha önceden de hayal etmiş olduğu bir eserdir. Üniversite gençlerine hitap eden böyle bir eser, ilmî bir eser olmalı, bu eserdeki bilgiler, tarihî vesikalarla, resim ve haritalarla desteklenmelidir. (Okay, 2006: 171)

Kaplan bu, her bölümü o sahanın mütehassısları tarafından yazılacak eserin bölümlerini şu şekilde planlamıştır:

- a) Anadolu'ya gelmeden önceki Türk tarihi

- b) Anadolu coğrafyasının özellikleri
- c) Türklerden önce Anadolu'da teşekkül eden medeniyetler
- d) Anadolu Türk tarihinin ana çizgileri
- e) Türk dili ve edebiyatına genel bir bakış
- f) Türk sanatı
- g) Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri

Kaplan'a göre Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları* adlı eseri de bütün Türk gençleri tarafından okunması gereken bir eserdir. Türkiye'de millî meseleleri ele alan herkes Ziya Gökalp'e başvurmalıdır. Çünkü Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* adlı eserinde millî gelişmenin unsurlarını tesbit etmiştir. (Kaplan, 1978)

Üniversitelerin Teşekkülü

Mehmet Kaplan 1975 yılında bir gazetede ki mülakatında, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Bir Yüksek Öğretim Araştırma ve Planlama Dairesi kurulması gerektiğini söyler. Bu kurum, açılması gereken üniversite ve bölümleri planlamalı, böylece dengesiz bir dağılımın önüne geçilmelidir. Her öğretim üyesine en az beş doktora yaptırılmalıdır. Doktora konusunda, üniversitelerde görev alacak öğrencilerine şu tavsiyede bulunmuştur:

“Her biriniz en az on doktora yaptırmazsanız kendinizi günahkâr sayın.” (Emil 1989)

Kaplan'a göre, bir üniversite için gereken ortalama bir öğretim kadrosunun on yılda yetiştiği göz önüne alınarak, on yıl sonraki üniversiteler planlanmalıdır. Doktoralarını bitiren akademisyenleri yeni açılacak üniversitelere göndermek gereklidir. (Kerman, 1989)

Üniversite Binaları

Mehmet Kaplan, yeni kurulan ve binaları henüz inşa edilmemiş üniversitelerin yöneticilerine bir öneride bulunur. Bu öneriye göre yeni üniversite binaları, öğrencilere Türk milletinin tarihini hatırlatacak şekillerde inşa edilebilir. Bu durum, üniversitenin şahsiyetinin de bir göstergesi olacaktır. (Kaplan, 1986)

3. MEHMET KAPLAN'A GÖRE ESTETİK VE SANAT EĞİTİMİ

Estetik kelimesi Fransızca bir isim olup (esthétique) TDK (2005) sözlüğünde şu anlamlarda kullanılmaktadır:

- a) (*isim*) Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyat.
- b) (*sıfat*) Güzellik duygusu ile ilgili olan.
- c) (*felsefe*) Güzelliği ve güzelliğin insan belleğindeki ve duygularındaki etkilerini konu olarak ele alan felsefe kolu, güzel duyu, bedii.

Mehmet H. Doğan, estetik sözcüğünün, Yunanca aisthanesthai (duymak, algılamak) aisthesis (duygu, duyum) sözcüklerinden geldiğini belirtir. (Doğan, 2003:15)

Bu sözcük yabancı sözlüklerde de şu anlamlara gelmektedir:

Doğada ve sanatta güzelin bilimi; güzelin kendine özgü kavranışı (Petit Robert s.623, Doğan, 2003:15)

Güzelliğe ilişkin, ya da onunla uğraşan (Webster's Seventh New Collegiate Dict. s.15)

Sanat kelimesine ise sözlüklerde aşağıdaki anlamlar verilmiştir:

- a) Bir duygu, tasarı, güzellik ve benzerlerinin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık,
- b) Bir iş yaparken gösterilen ustalık,
- c) Bir topluluğun veya bir kişinin zevk ölçülerine uygun olarak ortaya konan çeşitli ürünler, (TDK, 2005: 1695)
- d) İnsanlar tarafından oluşturulan ve belirli bir estetik nitelik ya da değere sahip olan eser ya da ürünlere verilen ad,

- e) Güzel ya da yararlı nesnelere yaratma faaliyetinde söz konusu olan teknik ya da ilkelerin bilgisi. (Cevizci, 1997: 595)

Bu tanımlamalar estetik ve sanatı birbirinden ayrı düşünmenin mümkün olmadığını göstermektedir. Estetik yaklaşımın şekil, ses, renk ve söz halindeki görüntülerinden ibaret olan sanat aynı zamanda insandaki güzellik duygusunun dışavurumudur.

Estetiğin ve sanatın çeşitli yönlerine dair düşünce ve önerilerini Mehmet Kaplan daha çok denemelerinde dile getirmiştir. Bu yazılarında, onun, estetik kavramını sadece güzellik kuramı olarak değil bir medeniyet tasavvuru olarak değerlendirdiği görülmektedir. Bundan dolayı mimarî, heykel, edebiyat, müzik gibi medeniyeti oluşturan sanat unsurlarının güzellik değerlerini irdelemiş ve Türk kültür ve medeniyetinin estetiğe dayalı yönünü ortaya koymaya çalışmıştır. Türk kültür ve medeniyetinin korunmasında estetik bakış tarzının önemine değinmiş, bireylere böyle bir bakış kazandırmak gereğine işaret etmiştir.

3.1. Güzelliğin Mahiyeti

Güzellik duygusu insanda yaşama sevincini artıran bir husustur. İnsanlar herhangi bir menfaat beklemeden hiç ihtiyacı olmadığı halde bazı şeyleri sadece güzel olduğu için severler. Örneğin yıldızların insana faydası yoktur ama hiçbir serveti olmayan bir dilenci bile ışıltılı gökyüzüne baktığında ruhunu dinlendirebilir. İnsanın beş duyusu kâinata açılmış önemli kapılardır. Bu kapılardan, bütün bir varlık, insan ruhuna ve zihnine misafir olabilir (Kaplan, 2002, 224)

Güzellik düşünceye daima bir muamma gibi gelir. İnsan güzel bir tabiat manzarasından sebebini bilmeden hoşlanır. Ama ondaki güzelliğin, manzaranın veya tabiatın hangi özelliğinden kaynaklandığını bilemez. İşte bu bilinmeyenleri çözmek de insanı ayrı bir zevk verecektir. (Kaplan, 2004: 127)

Güzel olan her şey bir gerçeğin de ifadesidir. Bundan dolayı güzellikten hakikate, beşerî hakikate ulaşmak mümkündür. Örneğin Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhak Şinasi Hisar, Yahya Kemal gibi şair ve yazarları, güzellik ve edebiyat,

mimarî, musıkî gibi güzel sanatlar, medeniyet fikrine ulaştırmıştır. Kâinata güzellik adesesinden bakıldığında insanın tasavvur dünyasını şekillendirecek birçok hakikat görülür. (Kaplan, 2007: 234)

Mehmet Kaplan güzellik duygusunun bizzat hayatın içinde olduğunu belirtmiştir. İnsan benliğinin sırları, insanın hayatı güzeldir. Onun deyimiyle hayat ‘harikulâde bir şey’dir. Ancak Kaplan, yüce bir gayeye yönelmeyen, değerli bir muhtevası olmayan hayatın, herhangi bir kuş ve ağacın hayatından farkı olmadığını da ifade eder. Çünkü insandaki irade ve zekâ, varlığın binlerce sırrını çözmek için ona verilmiştir. İnsanın görevi yaradılışın anlamını araştırıp bulmaktır. (Kaplan, 2006, 152)

Güzel, hakikatin pırlıtıdır. O, kendine has yöntem ve araçlarla insanın dikkatini farkına varılmayan gerçekler üzerine çeker. Bundan dolayı ‘güzel’e sadece sanat eseri olarak bakılabileceği gibi, güzelle ilişkilenen gerçekler de görülmeli ve incelenmelidir. Dünyanın her tarafında insana mutluluk verecek ayrıntılar vardır. Sanatçılar varlığa daima yeni gözlerle bakarak insanları mutluluğa ulaştırırlar. Önemli olan var olan güzellikleri görebilmektir. (Kaplan, 2007: 56)

Estetik değer güncel, tarihî ve sosyal değerden daha farklıdır. Gazeteler her günün sosyal hayatını yansıtırlar fakat hiçbir gazete bu özelliğinden dolayı güzel olarak nitelenmez. Güzelliğin bu yönünü anlamayan, Verlaine’in ‘her şeyden önce sanat’ prensibini benimsemeyen sanatçı, mesleği için en önemli prensibi öğrenememiştir. (Kaplan, 2006: 275)

3.2. Güzelliğin Ölçütleri

Düzen ve Şekil

Mehmet Kaplan’a göre faydalı olan, faydalı olmasının yanında usulüne uygun olarak yapılan her şey güzeldir. Güzelliğin ilk kuralı da şekil ve düzendir. Amaçsızlığın ve boşluğun bizzat kendisi çirkin olduğu gibi amaçsız yapılan şeyler de güzel değildir. Bir çocuk bir kalemle kendisine verilen kâğıdı rastgele karalar ve bu karalamalar güzel

bir sanat eseri sayılamaz. Ancak usta bir ressam aynı malzeme ile bir şaheser oluşturabilir. Bir işin, bir nesnenin güzel sayılabilmesi için belirli şekil ve kurallara bağlı olması güzellik ölçülerinin birincisidir. Kelime ve söze dayanan sanatlar da sıkı kurallara bağlı oldukları kadar güzeldirler. (Kaplan, 2008: 96)

Kaplan, müphemliği, belirsizliği, karışıklığı insanlığın en büyük düşmanı saymıştır. Dinlerde, sanatta şekle önem verildiğini belirten Kaplan'a göre terbiye, yani eğitim de insanın kendisini böyle bir şekle, düzene sokması işidir.

Eski insanların heyecan ve eğlence arayışının onların güzeli ve gerçeği bulmalarıyla sonuçlandığını belirten Kaplan'a göre yeni nesiller de sırf gerçeği ararken güzele ve heyecanlıya ulaşmaktadırlar. Bu durum, üç şeyin, güzelin, gerçeğin ve heyecanlının birbirine çok yakın, hatta adetâ birbirinin içinde olmasının bir neticesidir. Güzeli bir resim hem gerçek hem heyecanlı olabildiği gibi, gerçek hikâyeye vasıflarını taşıyan bir eser de heyecanlı ve güzeldir. Bu üç unsurdan biri en son haddine yani mükemmeliyete yaklaştığı derecede ötekileri de aynı yüksek derecede bulmak mümkün olur. (Kaplan, 2002: 71)

İtina

Güzellik şahsî olarak yaşanmış ve duyulmuş şeylerin iyi bir şekilde ifade edilmesidir. Biraz itina ile ortaya konan her türlü eser 'güzel' olarak nitelendirilebilecektir.

Açıklık

Genellikle, netameli, çirkin, şekilsiz, zararlı öğelerin gizlendiğini belirten Kaplan'a göre iyi, doğru ve güzel olmanın şartlarından biri de açıklık ve anlaşılabilirlik. Bir sanatçı güzelliğinden emin olduğu eserini gizlemekten çekinmeyecektir. (Kaplan, 2002: 36)

Yenilik

Sanat, bireysel özgürlüğe, insanın yeni yeni terkipler yapma, icat ve hayal etme kabiliyetine dayanmaktadır. Bundan dolayı sanat eserinin kendisinden öncekilerden farklı bir özellik taşıması gereklidir. Sanatta en önemli değer yeniliktir. (Kaplan, 2002: 284)

Millî Olmak

Bir eserin kendi milletine veya meydana geldiği coğrafyaya, kültüre dair izler taşıması çok doğaldır. Cumhuriyet döneminin önemli romancılarından Peyami Safa'nın belirttiği gibi "Sanat eseri en az Yafa portakalı kadar millîdir." İnsanîye giden yol da millî olmaktan geçer. Ancak Mehmet Kaplan'a göre bir eserin güzel olabilmesi için millî olmak tek şart değildir. Millî olmanın yanında güzelliğe dair başka değerlerin de o eserde bulunması gereklidir. (Kaplan, 2004: 303)

3.3. Sanatın Mahiyeti

Mehmet Kaplan'a göre sanatın temelinde ruhu, düşünceyi, anarşiyi, nizamı sokan şekil vardır. Bu şekil, çok sıkı bir disiplinle oluşmuş, sabitleşmiş bir şekil olmalıdır. Sanat kendine ve tabiata şekil verir. Dinlerin de şekillere oldukça önem verdiğini ileri süren Kaplan'a göre bu ortak nokta sanatın dinin kaynağı olduğunu göstermektedir. (Kaplan, 2007: 13)

Sanat, hayatı, kâinatı, insanı yeni bir ışık içinde gösterir. Sanatta yenilik önemli bir ölçüttür. Herkes tarafından bilinen bir şeyi, herkes gibi söylemekte bir maharet ve cazibe yoktur. Okuyucu, seyirci ve dinleyicisini uyandırmak isteyen sanatçı ya bilinmeyen şeylerden bahsedecek veya bilinenleri yepyeni gösteren bir ifade tarzı kullanacaktır. Görüş veya deyişi yeni olamayan sanatçı hiçbir ilgi uyandırmazsa buna şaşmamak lazımdır. Kâinatı, olayları, düşünceleri yadırgatmak ve bu yadırgama duygusunun oluşturduğu yeni bakışlar oluşturmak sanatçının başlıca görevlerinden

biridir. Sanatta tem, üslûp ve ifadenin sürekli değişmesi de duygu ve düşünce nin ölümü demek olan alışkanlıklara, önyargılara karşı koymak içindir. (Kaplan, 2007: 74)

Sanatta Özgürlük

Sanat, bireysel özgürlüğe, insanın yeni yeni terkipler yapma, icat ve hayal etme kabiliyetine dayanır. Sanatın sonsuz zenginlikler yaratması da bundandır. Her sanatçı insanlığa yeni bir haber, yeni bir dünya görüşü, yeni bir hayal, yeni bir duyma şekli getirir. Bunun için sanatkârlar ne kadar birbirlerinden farklı olurlarsa insanlık için o kadar faydalı olurlar. Çünkü birbirinin aynı olan sanat eserlerine bir basit bir kopya gözü ile bakılır.

Sanat eserlerinin çeşitliliği insanların çeşitliliği demektir. Sanat dünyasında herkes kendi zevk ve görüşüne uyan eseri seçer. Kimse herhangi bir eseri beğenmeye zorlanamaz.

Sanat, aşk ve mutluluk gibi kişiseldir. Sanatçı tercihlerinden, sevgilerinden, nefretlerinden söz edebilir. Eserinde bunları dile getirebilir. Ancak sanatta zorlama olmamalıdır. Zorlamanın, yasakçılığın, tek tip düşünme tarzının sanat alanında etkili olması mümkün değildir. (Kaplan, 2006: 96)

Sanat ve İctimaî Hayat

Sanatın toplumsal yaşamdan etkilenmediğini söylemek zordur. Sanatçının eserinde, özellikle de edebî sanat eserlerinde gündelik hayatın, ekonomik, siyasî şartlarının etkileri görülür. Bunun aksini iddia etmek sanatçının soyut bir ortamda yaşadığını söylemekle aynıdır. Bu konudaki tartışmalar çok zaman ‘sanat toplum için mi yoksa sanat için mi’ noktasında cereyan etmiştir. Mehmet Kaplan, bir sanat eserindeki estetik değerin sadece güncel ve toplumsal olmasında aranmasının da sanatın sadece sanat yapmış olmak için yapılmasının da yanlışlığını dile getirmiştir. Bütün değeri güncel, sosyal olmasında yatan bir eser de devrine tamamen sırt çeviren bir eser de ölüdür. (Kaplan, 2006: 178)

Sanat eserinin değeri devrini yansıttığındaki güzellikten gelir. Sanatçı, gücünü burada göstermelidir. Devirlerin, toplumsal yaşamın arkasında ise insanoğlunu derinden ilgilendiren güçler vardır. Sanatçı bizzat insan ruhunu şekillendiren bu noktaları görmeli ve güzel bir şekilde işlemlerini bilmelidir. (Kaplan, 2006: 179)

Gündelik hayattaki fikir, inanç ve ideolojiler ancak sanat eserini organize ederler. Büyük sanatçı kuru bir fikri kendi hissi ve hayali canlandıran kişidir. Sanatın kaynağı duygu ve hayaldir. Sanatçı, canlandırdığı, heyecanlandırdığı oranda başarılı olur. (Kaplan, 2006: 183)

3.4. Sanatın İşlevi

İnsanı Mutlu Kılmak

Mehmet Kaplan, günlük hayatın yoğun bir biçimde akışı içinde, insanların, kâinatındaki güzellikleri göremediklerini düşünür. İnsanoğlu, yıldızları, gökyüzünü, denizi, her yaz açan çiçekleri, öten kuşları, hatta ölümü bile unutmaktadır. Birçok insan çeşitli karışık hesaplarla, yanılgılarla geçen zamanını hayat sözcüğü ile tanımlar. Kaplan'a göre kâinatın, aşkın, ölümün, geri gelmeyen zamanın farkında olmadan yaşanan hayat, hayat değildir. İnsan gündelik hayatın meşgaleleri ve gürültülü akışı içinde sıradanlaştıkça benliğindeki en asil duyguları kaybeder. İnsan günlük hayatın bu sıradanlaştırıcı kargaşasından, sanat eserlerinin, düzenli dünyalarına sığınarak kurtulabilir.

Mehmet Kaplan, Fransız düşünür Alain'in 'ulviyet duygusunun günlük hayatta insana ekmek kadar gerekli olduğu' düşüncesinden hareketle insanların gerçek varlığı hissedemediklerini, bu durumun da insanların içlerindeki ilahî ışığı kaybetmelerinden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Eski çağlarda dinler insan ruhunu beslemekte ve onu eğitmekteydiler. Kâinatın her yerinde ve her anında hazır olan ve bütün varlığı görüp kuşatan bir Tanrı'nın varlığına olan inanç insandaki güzel duyguları geliştiriyor, en güzel tapınaklar, en güzel şiirler bu düşünceyle oluşuyordu. Ancak zamanla insanlar bu asıl kaynaklarla olan ilişkilerini kaybettiler. Bundan dolayı da kâinat ve insan sadece bir madde yığını olarak görülmeye başlandı. Yüksek fikirli sanatçılar ise bu asıl kaynakla

ilişkilerini devam ettirmişler, kâinatı ve olayları hayretle incelemeye devam etmişlerdir. Sanat düşüncesinin insana sunduğu en önemli nokta budur. Sanat, insanları gerçek hayata ve tabiata bağlamak suretiyle mutlu edebilir. (Kaplan, 2004: 160)

İnsanın Varoluş Nedenlerini Keşif

Mehmet Kaplan'a göre dünyada hiçbir zevk, itinayla hazırlanmış, güzel bir sanat eserinin insanda uyandırdığı acı ve yücelik duygusuyla karşılaştırılmaz. İnsan varoluşunun derin anlamlarını ancak mükemmel bir sanat eseriyle karşı karşıya kaldığında sezebilir. Böyle bir sanat eseriyle karşılaşan insan kendisinde o zamana kadar farkına varamadığı birçok özelliği keşfedebilir. (Kaplan, 2004: 342)

Yeni İnsan Tipi Oluşturmak

Kendisine bir ankette sorulan “Anadolu'nun sosyal gelişmesinde sanatçının görevi ne olmalıdır?” sorusuna Mehmet Kaplan, “Yeni bir insan tipi yaratmak.” cevabını vermiştir. Kaplan, ‘insan tip’i ifadesiyle, Allah vergisi olan, değiştirilemeyen ferdiyetin, aile, okul ve çevre tarafından şekillendirilmesi esnasında bu şekilde örnek olan tipi kastettiğini belirtir. Diğer bir ifade ile insanların eğitim sürecinde onların karşılıklarına çıkan örnekleri kastetmiştir. Bu tip aslında şahsiyetten daha önemsizdir. Çünkü şahsiyet insanın, Allah vergisi yeteneklerini ferdiyetiyle birleştirerek, kendisinden önceki örnekleri aşmasıdır. Tip ise ferdiyet ve şahsiyet arasında bir köprüdür. Bu köprüyü sağlam bir şekilde inşa etmek sanatçının önemli bir görevidir.

Birçok eğitim ve ıslah hareketine rağmen Anadolu'nun esaslı bir şekilde değiştirilemediğine vurgu yapan Kaplan, bunun sebebinin Anadolu'ya uygun bir insan tipi oluşturulamayışına bağlar. Kaplan'a göre, hayata tesir ederek Anadolu'yu değiştirecek bir insan tipi oluşturmak için üç şeye ihtiyaç vardır:

- a) Anadolu'yu iyi tanımak
- b) Anadolu'ya ve Anadolu insanına verilecek şekli iyi bir şekilde tasavvur ve tahayyül etmek

c) Anadolu insanına verilecek şekli sanatkârca dile getirmek.

Bu prensiplere uyulmadığı takdirde çevresine tesir edemeyen ölü tipler oluşacaktır.

Kaplan, sözünü ettiği insan tipinin özelliklerini de açıklar. Buna göre bu tip Anadolu köy veya kasabasında, bir Anadolu gencinin hayatta karşılaştığı bütün zorlukları yaşamış ama yılmamış, kültüre büyük değer veren, okuyup, üniversiteyi bitirmiş, uyumlu, zekâsını ve kalbini kullanarak çevresini yavaş değiştiren bir insan tipidir. Bu insan tipi Tanrı'ya olan sevgisini insanlara hizmet ederek gösterecek, edindiği yüksek kültürle halkın inançlarını hoyratça yıkmadan aydınlatacak bir insan tipidir. Sosyoloji ve psikolojiyi çok iyi bilen ve halkı değiştirme vasıtalarını bilen bu insan tipini yetiştirmek sanatçıların en önemli görevidir. (Kaplan, 2006, 35-38)

Eğitimcilerin örnek alacakları ideal bir insan tipi tasavvur etmek ve insanları bu modellere göre yetiştirmek gerekir. Kaplan'a göre Türk milletinin tarihte örnek aldığı tip 'alp' tipidir. Bu tip Alparslan, Fatih Sultan Mehmet, Kanunî gibi şahsiyetlerde kemalini bulmuştur. Fertlerin zorluklar karşısında aktif bir tavır almasının en güzel örneği olan bu insan tipi Türk çocuklarına kavratılması gereken önemli bir öğedir. (Kaplan, 1972)

3.5. Millî Kültür, Millî Sanat

Kültür, Mehmet Kaplan'a göre bireyin veya bir milletin manevî değerlerini işleyip çoğaltması ve geliştirmesidir. Kültürlü milletler, maddî ve manevî imkânlarını geliştirmiş ve ilkelikten yüksek medeniyet seviyesine çıkmış olan milletlerdir. Maddî ve manevî medeniyet, bu işleme ve geliştirmenin mahsulüdür. İlim, mimarî, müzik, dil gibi unsurlar yüzyıllar boyunca insanlar tarafından işlene işlene bugünkü şekillerini almıştır.

Tanrı'nın verdiği vücudunu, zekâsını ve çevresindeki tabiatı değiştirip geliştirmeyen insanlar ilkel kalmaya mahkûmdurlar. Zamanını boş geçiren, işleme faaliyetinde bulunmayan insan Tanrı'nın kendisine verdiği kabiliyetleri değerlendirmede için hem dinî açıdan hem de cemiyet açısından değersiz görülür.

Kültürü, maddî ve manevî öğeleri işlemek şeklinde tanımlayan Kaplan'a göre kültürlü olabilmek için sürekli çalışmak gerekir. Çalışmak insanı mutlu eder, hayatını değerlendirmesini sağlar. Çalışan insan çevresini etkiler. Bu durumda kültürün, hem insanın çevresini, hem de insanın kendisini değiştirme gücü de ortaya çıkar. Okunan bir kitap, bir müzik, resim veya mimarî eseri insanın ruh dünyasını etkiler. Ona farklı görüş açıları kazandırır. Hayata bakışı değişen insanın davranış tarzında da değişiklikler görülür. (Kaplan, 2002: 202)

Millî kültür, bir millete ait dil, edebiyat, resim, musıkî, örf, âdet, ilim, teknik; kısacası millete ait her şeydir. Bu noktadan hareketle, Türk kimliği altında oluşan her eserin Türk kültürünü oluşturduğunu söylemek de mümkündür. Her Türk, Türk kültürünü tanımalı ve sevmelidir. Millî birlik de ancak bu şekilde sağlanır.

Halk edebiyatının canlılığına karşılık, Türk edebiyatındaki yüksek tabaka edebiyatını sönük bulan Kaplan, bu farkı yüksek tabaka edebiyatının taklitçi bir zihniyetle eserler ortaya koymasına bağlar. Özellikle de 'Avrupalılaşıma' çabaları Türk aydınlarının kendi değerlerinden uzaklaşmalarına ve orijinal sanat eserleri oluşturamamalarına neden olmuştur. Bu saikle sanatçılar, kendi kimliklerini kaybetmişler, dile varana kadar geçmişten gelen her türlü kültür unsurunu değiştirmek istemişlerdir. Bu sorunun çözülebilmesi için Türk sanatçıları önce kendi millî kimliklerini benimsemeli, kendi kişiliklerini bu kimlikte aramalıdır. Bu işin en önemli basamağı da millî sanat hamlesidir. (Kaplan, 2006: 184)

Medeniyet Üslûbu

Her medeniyet, kendisine has birtakım 'güzellikler' meydana getirir. Bu güzellikler çok çeşitli olmamakla beraber, çok 'tipik'tirler. Özellikleri o kadar bellidir ki, görülünce onların hangi medeniyete ait olduğu kolayca anlaşılır. Örneğin Bir Mısır veya bir Yunan heykelini, sanat tarihçisi olmayan birisi de ayırt edebilir.

Büyük medeniyetlerden her biri kendisine has bir üslûp oluşturur. Hatta medeniyet içinde, ayrı devirlerin de ayrı ayrı üslûpları oluşur. Üslûp, hayat karşısında alınan tavrın, nesnel bir halidir.

Türk milleti de belirli bir hayat tarzını ve medeniyet üslûbunu benimsedikten sonra onu tekrarlamaktan vazgeçmemiştir. Bu durum mimarîde, musîkîde, edebiyatta, örf ve adetlerde açıkça görülür.

Bir millet aynı şeyleri yüzyıllarca tekrarlırsa, o sahada bir mükemmeliyete ulaşır. Üslûp denilen şey de zaten bu mükemmeliyetin ifadesidir. Örneğin yüzlerce divan şairi, yüzlerce yıl, aynı vezinleri, aynı mazzunları, aynı kelimeleri işleye işleye mükemmel mısralar oluşturmuşlardır. Bu nitelikli ürünler ancak aynı tekrar prensibinin ürünü olan mimarî eserler, besteler, halılar veya ince örf ve adetlerle karşılaştırılarak anlaşılabilir.

Eski Türk medeniyetinin kendisine has güzel bir üslûp yarattığına hiç şüphe yoktur. Türk medeniyetine ait her eser kolayca tanınabilir.

Ancak bu üslûbu oluşturan şartlar tamamen değişmiştir. Bu üslûbun ürünleri olan eserlerin eskimeye terk edilmiş olması ve bu değerde ürünlerin yenilerinin yapılmaması bu üslûbu besleyen kaynağın da yok olduğunu gösterir. Üslûbun canlı olması onun sürekli yenilenmesine bağlıdır. Türkiye’de, sanatın çeşitli kollarında, mükemmel, yeni ve güzel ifade tarzları oluşmamıştır. Sanat ve mükemmellik nizam ve ahenk demektir. Türkiye’de düşünce ve duygu dünyası, dil meselesi gibi birçok konuda düzensizlik söz konusudur. Yapılması gereken şey, asırlar boyunca işlenerek oluşmuş Türk üslûbunun değerli eserlerini restorasyon yolu ile kurtarmaktır.

Kaplan’a göre yeniden eski şartlara dönmek mümkün değildir. Bundan dolayı yaşam tarzı, duygu ve düşünce dünyası, kısacası üslûp yeni şartlara uydurulmalı, geçmişteki kaynaklardan beslenerek yeni bir düzen kurulmalıdır. (Kaplan, 2006: 136)

Millî Kültür Ürünlerinin Tesbiti

Millî kültür öğelerinin görünür hale gelmesi için, kültürü araştıran, kültür unsurlarını tesbit edip bir araya getiren ve bunları yayan kişi veya kurumlara ihtiyaç vardır. Mehmet Kaplan, millî kültür alanında karşılaşılan sorunları da tesbit etmiştir: Bu sorunlar şunlardır:

a) **Resmî müessese ihtiyacı:** Mehmet Kaplan 1950 yılında dönemin Millî Eğitim Bakanı olan Tevfik İleri'ye millî kültür eserlerinin bastırılması ve incelenmesi ile ilgili bir rapor takdim etmiştir. Bu rapor basın dünyasında da takdirle karşılanmıştır. Ancak bu amaca hizmet eden akademik bir müessese kurulmadığı için millî kültür eserlerine yönelik bir çalışma yapılmamıştır.

Kaplan'a göre Türkiye'nin her ilinde oradaki tarihî ve kültürel eserleri araştıran, değerlendiren, halka duyuran kuruluşlar kurulmalıdır. Kaplan, böyle bir kuruluşun eksikliğinden dolayı gençlerin millî kültür eserlerinden mahrum kaldığını ifade eder.

b) **Yabancı dillerden yapılan çeviriler:** Yabancı dillerden yapılan çeviriler, gençlerin kendi kültürlerine yabancılaşmasına da yol açmıştır. Kaplan'a göre Türkiye'deki çeşitli buhranların temel sebebi de gençliğin millî kültürden mahrum kalışıdır.

c) **Ortak lûgat eksikliği:** Türkçe'nin Orhun abidelerinden günümüze kadar olan serüvenini tesbit edecek bir sözlüğü yoktur. Var olan sözlükler de yabancı kaynaklara dayanarak hazırlanmıştır. Türk Dil Kurumu da böyle bir işlevi yerine getirmek yerine yeni kelimeler uydurmakla meşgul olmaktadır. Kaplan'a göre Türkçe'de var olan bütün kelimeler mütehassıslar tarafında tesbit edilmeli, Türkiye'nin her yerinde kullanılacak geniş kapsamlı bir lûgat oluşturulmalıdır.

d) **Güzel Sanatlar Akademisi:** Kaplan, bu akademinin Türk sanatıyla ilgilenmediğini, taklitçi bir zihniyetle çalıştığını belirtir. Üstelik bu akademi millî kültür kaynaklarına da yabancıdır. Genç nesiller, geleneksiz bir taklitçilik içinde bocalamaktadırlar.

e) Üniversiteler: Üniversitelerde diğer kültürlere, örneğin, Roma, Bizans, Latin kültürlerine, Türk kültür ve medeniyetinden daha çok önem verilmektedir. (Kaplan, 2006: 25)

Bütün bu problemler, Türk gençliğinin kendi öz değerlerini tanımaya engel olmaktadır. Kendi değerlerine yabancı olarak yetişen bu gençlerin yıkıcı bir güç olmasının önüne geçmek zorlaşacaktır. (Kaplan, 2006: 25)

Millî Sanat Ürünlerinin Korunması

Mehmet Kaplan'a göre Anadolu toprakları üzerinde bulunan sanat eserleri, Türk medeniyetinin hiç solmayacak çiçekleridir. Bu güzel eserlerin korunması için çaba göstermek gerekir. Kaplan bu eserlerin hangi özelliklerinde dolayı korunmaları gerektiğini de açıklar:

a) Atalarımızın hatıraları: Her şeyden önce, millete ait sanat eserleri atalarımızın hatırası oldukları için saygıya layıktır.

b) Güzellik: Türk milletinin oluşturduğu sanat eserleri bizzat güzel oldukları için korunmalıdır. Güzelliğe karşı saygı duymayan insandan korkulur. Güzellik duygusu insanın kalbini mutlulukla doldurur. Mimarî eserleri, tablolar, güzel besteler insandaki güzel duyguların da ortaya çıkmasına yardımcı olur. Sanat eserleri bu işe yararlar.

c) Birlik fikri: Sanat eserleri Türk milletinin, yaşadığı topraklardaki tapuları gibidir. Bu eserler Türk milleti için 'varoluş sebebi' dir. Millete ait sanat eserleri korunmadığı zaman, milletin geçmişiyle bağları zayıflayacak, insanları bir arada tutan değerler azalacaktır. (Kaplan, 2006: 271)

Yapılması gereken en önemli şey, Türkiye'de, büyük-küçük her şehirde Türk milletine ait sanat eserlerinin en küçük parçasına varıncaya kadar tespit edilmesi ve korunmasıdır. Sanat eserlerini korumanın en etkili yolu da bütün vatandaşlara sanat eserlerinin taşıdıkları değeri ve anlamı öğretmektir. Bu öğretim faaliyetinin yeri de okullardır. Öğrenciler, henüz yeni olan, körelmemiş merak duyguları, dikkat ve

enerjileriyle buldukları yöredeki tarihi eserleri keşfedip onları korumak için çalışabilirler.

Sanat tarihi öğretmenleri öğrencilerine araştırma zevkiyle beraber koruma terbiyesi de vermelidirler. Türk sanat eserlerinin tanıtılmasına ilkokuldan itibaren başlanmalı ve öğrencilere tarihi eserleri korumanın vatani korumak kadar önemli olduğu düşüncesi aşılmalıdır. (Kaplan, 2008: 65)

Okul Müzeleri

Her okulda Türk sanat eserlerinin resimlerini, planlarını, maketlerini gösteren müzeler olmalıdır. Bu müzelerin bir kısmı, okulun bulunduğu şehir veya semtteki eski eserlere tahsis edilmelidir. Vatandaşların ellerinde bulunan tarihi eşyalar, kitaplar ve resimler okul müzelerinde koruma altına alınabilir.

3.6. Millî Sanat Dalları ve Sanat Eğitimi

Türk milleti var olduğu zamandan itibaren dünyada adından söz ettiren medeniyetler kurmuştur. İslâm dini ile tanışan Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra da eşine az rastlanır bir medeniyete sentezi ile dünya sahnesinde yerini almıştır. Bu medeniyet ulaştığı yüksek nokta itibarıyla bütün dünya milletlerinin dikkatini üstüne çekmeyi başarmıştır. Uzun yıllar boyunca Türk medeniyetinin ürünleri Avrupalıların evlerini süslemiş, bir evin bir odasını Türk köşesi haline getirmek kültürlü olmanın alameti sayılmıştır. (Kaplan, 2008: 36)

Milletler genellikle, kendi oluşturdukları medeniyet değerlerinin farkına varmazlar. Bu bir balığın denizin farkında olmaması gibidir. Medeniyet çerçevesinde oluşturulan eserler o medeniyetin mensupları tarafında tabîî karşılanır. Türk milleti için de şaheser hükmünde olan Süleymaniye Camii gibi yapılar, Erzurum barı gibi oyunlar, Köroğlu Destanı gibi edebî eserler, süslü halı ve kilimler, misafirperverlik gibi yüce hasletler çok tabîîdir. Ancak bir kültürün içinde yaşamakla, ona dışarıdan bakmak arasında önemli farklar vardır. Böyle önemli kültür unsurlarının değerlendirilmesi için

onlara millî bir bakış ve millî bir şuurla yaklaşmak gerekir. Millî şuur bir milletin, kendi varlığında haberdar olması, kendisini idrak etmesi demektir. (Kaplan, 2008: 37)

Türk milleti kendisine has kültürel değerler üzerinde çalışmadığı için, bu eserlerin dünya kültürleri arasındaki yerini kavrayamamış ve pek çok şey kaybetmiştir. Bunda milletin özellikle de aydınların kendi değerlerini hiçe sayan taklitçi bir zihniyete sahip olmasının da etkisi vardır. Yapılması gereken şey, bir benlik şuru içinde kendine güvenerek yeni eserler ortaya koymaktır. Bu konudaki iştiyak ve şuru da Türk milletinin tarih boyunca ortaya koyduğu eserlerden çıkarmak mümkündür. (Kaplan, 2008: 39)

Mehmet Kaplan'a göre Türk milletinin temel kültürel değerleri vardır. Kaplan'ın görüşlerine göre bu temel değerler, Türk dil ve edebiyatı, Türk tarihi, Türk musıkîsi, Türk plastik sanatları ve Türk mimarîsi olarak sıralanabilir.

Musıkî Eğitimi

Müzik şiir ve edebî sanatlar gibi insan ruhunu düzenlemekte bir rol oynamaktadır. Bazı müzik eserleri kendine özgü ahengiyle insan ruhunu onarır. Müzik insanı iç karışıklıklarından kurtarıp huzura kavuşturabilir.

Dil, edebiyat ve tarihte olduğu gibi müzik sahasında da Türk milleti tarafından oluşturulan, sevilen ve benimsenen her şey millî varlığın bir parçasıdır. Edebiyat gibi müzik de Türk milletinin ruhunu anlatan bir araçtır.

Türk müziği ile Türk medeniyeti arasında derin bir ilişki vardır. Türk müziği örfî değerlerle de birleşip, Türk insanının ruhunun bütün inceliklerini yansıtır. Kaplan'a göre televizyon programlarında çalışanlar örneğin bir İtrî'ye Yahya Kemal'in baktığı gibi bakabilirlerse bu kaynaktan eşsiz sinema eserleri çıkarabilirler. (Kaplan, 2007: 59)

Türk müziğinin uzun yıllar boyunca okul programlarından çıkarılışı, yerine Batı müziğinin öğretilmesi, Türk musıkî eserlerinin korunmasına ve müziğin gelişmesine engel olmuştur. Yeni yetişen nesillere kendi dil, musıkî ve tarihleri öğretilmelidir.

Kaplan halis millî Türk halk musıkîsi ile klasik Türk musıkîsi öğrenilmeden Batı müziğinin öğrenilmesini de yanlış bulmuştur. (Kaplan, 2008 57)

Türk halk müziği Türk milletinin kendine has bitmez tükenmez bir hazinesidir. Bundan dolayı Türk müziğine ait eserler de korunmalı ve yeni yeni eserlerin oluşturulmasına çalışılmalıdır. Türk halk ve sanat müziğine dört elle sarılmak, bu müziği geliştirip yaymak millî birliği koruyacak önemli bir etkidir. Bu çalışma millî kültür politikasının bir yönü olmalıdır.

Klasik Türk müziğinin değerinin anlaşılması, onu sadece kulakla dinlemekten daha ileri bir noktadır. Bu eserleri anlamak için iki yol vardır:

- a) Bu eserlerin yapılarını ayrıntılarıyla incelemek
- b) Sanat eseri ile eserin oluşturulduğu devir ve kültürel çevre arasındaki ilişkileri görmek.

Klasik Türk müziği divan edebiyatı ve Osmanlı mimarîsi gibi Türk milletinin duygu ve düşüncelerine yöne veren ve hiçbir zaman vazgeçilmemesi gereken bir kaynaktır. Okullarda Türk halk kültürü kadar, yüksek Osmanlı kültürüne ve onun en güzel eseri olan klasik Türk müziğine de yer verilmelidir. (Kaplan, 1983)

Türk dilinde olduğu gibi Türk müziğini bir arada ele alan, inceleyen ve değerlendiren bir müesseseye ihtiyaç vardır. Bu müessese bütün Türk ülkelerindeki müzik eserlerini toplamalı, incelemeli ve onları en güzel şekilde icra eden sanatçılar yetiştirmelidir. (Kaplan, 2008: 59)

Folklor Eğitimi

Folklor, kültür, eğitim ve siyasetini halkın ruhuna ve karakterine göre şekillendirmek isteyen Türk milleti için tarihten daha önemlidir. Tarih, milletlerin sonradan meydana gelen, değişken durumlarından bahseder. Folklor ise halkın yaşamının bütününe dair bilgileri araştırır.

Folklor Malzemeleri

Mehmet Kaplan'a göre Türkiye'de folklor ilmi yöntemsiz ve plansızdır. Ülke sathında birçok folklor malzemesi toplandığı halde bu ürünlerden faydalananların sayısı son derece azdır. Aslında bu durumun sebebi kendi kişiliğini geliştiren ve zenginleştiren insanların az oluşudur.

Fert ne kadar yaratıcı olursa eline geçen malzemeyi o kadar iyi işler. Her yaratış bir ustanın eseridir. Halkın yaşamı gayrişahsi pasif bir gözle değil, bilakis şahsî ve aktif bir heyecan ve istekle ele alındığında, sıradan görünen folklor malzemesi, alelade bir yığın olmaktan çıkacak ve canlı bir sanat eseri haline gelecektir.(Kaplan, 2006: 130)

Folklor Oyunları

Müzik insan ruhunu tanzim eder ona bir şekil verir. Müzik gibi dans da vücudun karışık ve rastgele hareketlerinin düzenlenmiş bir halidir. Uzun denemeler sonucunda alışkanlık haline getirilmiş olan dans figürleri aslında iç ve dış etkilerle kolayca değişebilen insan vücudunun bir düzene konulması demektir. Spordan daha ayrıntılı kurullarla sınırları çizilmiş olan dans vücuda hâkim olmayı sağlar. Dansın sosyal yönü de spordan daha güçlüdür.

Mehmet Kaplan millî folklor oyunlarının bütün okullarda zorunlu olarak öğretilmesini gerektiğini düşünür. Millî tarih ve millî kültürün bir parçası olan millî oyunların öğrenilmesi çocuklara millî duyguların daha kolay telkin edilmesini sağlayacaktır. (Kaplan, 2002: 252)

Plastik Sanatlar Eğitimi

Türk milleti tarihi boyunca katı maddelere en güzel şekiller vermesini bilmiştir. Çok alelade görünen, çorap, halı, heybe, örtü gibi gündelik hayatta kullanılan birçok eşyada aslında derin motifler ve ince süslemeler mevcuttur. Bu durum, Türk milletinin karakterinde güzellik duygusunun hâkim olmasının bir sonucudur. Yerleşik hayata geçiş

Türk milletinin estetik duygularını daha da geliştirmiş ve bir dünya medeniyetinin yolu açılmıştır. (Kaplan, 2008: 63)

Mehmet Kaplan'a göre öğrencilere eski eserlerin korunmasının, vatani korumak kadar önemli olduğu şuuru kazandırılmalıdır. Sanat tarihi öğretmenleri öğrencilerine araştırma zevkiyle beraber koruma terbiyesi de vermelidirler. Eski eserlere ölü eserler olarak bakmak yerine, onları gelecekteki sanat eserlerinin tohumları olarak görmek gerekir.

Okullarda sanat tarihi, resim ve heykel derslerinde hem eski Türk sanat eserlerinin kopyaları yaptırılmalı hem de onlardan alınacak ilhamlarla yeni eserler üretilmelidir. Plastik sanat eserlerini incelemenin en pratik yolu onların benzerlerini yapmaktır. Eski bir hattı kopya eden öğrenci onun kıvrımlarını, ölçülerini de öğrenmiş olur. Nitekim eski medeniyetler güzel eserlerin binlerce defa tekrarıyla oluşmuştur. En güzel sanat eserlerinin çoğaltılması önemli bir kültür çalışmasıdır. El, gözden daha iyi bir anlama ve öğrenme vasıtasıdır.

Okullarda 'okul müzeleri' oluşturulmalı ve bu müzeler, öğrencilerin boş vakitlerini güzel eserler kopya ederek veya incelemeler yaparak değerlendirdikleri atölyeler olmalıdır. Her öğrenci okul müzesinde kopya ettiği veya geliştirdiği eski bir hat, desen veya motifi odasının duvarına asabilmeli veya örneğin bayram tebriki olarak kullanabilmelidir. (Kaplan, 2008, 64)

Başka milletlerde canlı bir edebiyat geleneğinin oluşmasının bir sebebi de oralarda zengin bir resim geleneğinin bulunmasıdır. Ressamlar devlet tarafından desteklenmelidirler. Eserlerin satamayan ressamın değerli eserleri satın alınmalı ve sergilenmelidir. Bu da değerli eserlerin sergilenecekleri müzelerin kurulmasıyla mümkün olur. (Kaplan, 1977)

Resim Dersleri

Mehmet Kaplan okullarda her öğrenciye bir güzel sanat veya bir zanaat öğretilmesi gerektiğini düşünmüştür. Bu yolla insanlar boş vakitlerini değerlendirme imkânı bulurlar.

Mehmet Kaplan'a göre resim sanatı insanın kendini, tabiatı ve maddeyi araştırmasını bir şeklidir. Bu en güzel meşgalelerden biridir. Öğrencilerinde Orhan Okay'a yazdığı mektupta şöyle der:

“Kendine en güzel meşgaleyi bulmuşsun. Hiç çekinme, Elimden gelse ben de yapardım.” (Okay, 2006: 99)

Soyut resim konusunda çalışmalar yapan Cemal Bingöl 1975 yılında *Resim Nedir, Nasıl Yapılır, Nasıl Öğrenilir?* adlı bir kitap yayınlamıştır. Bingöl, bu eserinde karşılıklı diyaloglar yoluyla resim sanatını açıklamaya çalışmıştır. Eserde, bir resim öğretmeni ve öğrencisi 'meraklı' arasında geçen konuşmalara zaman zaman resim öğretmenin bir arkadaşı da katılmış ve resim sanatının her yönü soru-cevap yöntemiyle ele alınmıştır. Çocukların resme başlarken karşılaştıkları sorunlar değerlendirilmiş, çocuklara resim öğretiminin en önemli prensibini onlara saygı duymak olduğu ana düşüncesi üzerinde durulmuştur. (Bingöl, 1975: 160)

Bu kitapta kullanılan yöntemi takdir eden Mehmet Kaplan'a göre bu yöntem çocuklardaki yaratma, gücünü, onların ilerleyen yaşlarında da geliştirmektedir. Bu yönüyle Bingöl'ün kitabındaki metotlar hem çocukların hayatlarını, hem de dünyayı zenginleştirecektir.

Mehmet Kaplan, bu kitabı bütün resim öğretmenlerinin okuması gerektiğini belirtir. Bu kitap yabancı dillere de çevrilmeli ve dünyadaki bütün resim öğretmenlerinin dikkatini çekmelidir. Resim öğretmenleri bu kitapta önerilen metotların doğruluğunu deneyerek anladıklarında Türkiye'de resim konusunda önemli bir inkılâbın önu açılmış olur. (Kaplan, 2007, 210)

Mimarî Eğitimi

Medeniyet denince akla her şeyden önce mimarî eserleri gelir. Bu eserler toprağa daha sağlam basarlar ve tabiatın kanunlarına dayanarak insanoğlunun hem en hayatî hem de duygusal ihtiyaçlarına cevap verirler. İnsan, iradesinin gücünü en iyi mimarî eserlerde gösterir. Taşı yenen ve ondan güzel ve ebedî eserler çıkaran mimarlar Kaplan'a göre en üstün sanatçılardır. O, Türk milletinin yaratıcı gücünü, medeniyet ve

güzelliğini, yücelik ve ebediyet iştiyakını en iyi onun yarattığı mimarî eserlerde hissetmiştir. (Kaplan, 2007: 251)

Mimarî eserlerde saf bir şekil sentezi vardır. Mimarîde beşerî olmayan şekiller ön plandadır. Kaplan göre mimarî ‘güzel sanatların metafiziği’dir. Bir mabet insanı uzaktan etkisi altına alır. İnsan bir tapınağın kemerleri ve sütunları arasında dolaşırken adını koyamadığı bir ruh haline bürünür. Güzel bir mimarî eserde insan istemeden, eşyanın raksına uyar.

Akıl ve his, mühendislik bilgileri ve inanç gücü mimarî eserlerde en güzel terkiplerini oluşturur. Türk milletinin mimarî eserlerine hayranlık duyan şairler, bu eserlerde akıl ve his, mühendislik ve iman arasındaki ilişkiyi çok iyi kavramış ve çok güzel şekillerde dile getirmişlerdir. İlimle ve hesapla bir şekle giren taş bir inancın eseri olan Süleymaniye Camii’nde bir âbide haline gelir. (Kaplan, 2006 171)

Mimarî eserleri bir ülkede kalkınmışlığın en göze çarpan delilleridir. Kalkınmışlığın göstergesi olan bu eserlerin oluşmasında en önemli iki temel unsur ilim ve inançtır. Kaplan’a göre Türk milletinin kalkınması beş veya on yıllık kalkınma planlarıyla gerçekleşmez. Önemli olan, insanlara, onların asırları aşacak eserler ortaya koymalarını sağlayacak inanç ve enerji aşılaktır. (Kaplan, 2006 171)

Millî ruh, büyük mimarî ve musıkî eserlerinde görüldüğü üzere, ancak, sağlam, yüksek ve derin şekiller içine sokulduğu takdirde o milleti ebedî olarak yaşatan bir kaynak haline gelir. (Kaplan, 2006, 29)

Mehmet Kaplan’a göre bir şehir, insan iradesinin, insan zekâsının, para ve çalışmanın, yüzyıllar boyunca birikmiş emeğin, ihtiras ve maceraların eseridir. Şehir bu yönüyle bütün bir medeniyeti yansıtır. Şehri oluşturan mimarî, insanoğlunun katı maddeye hâkimiyetinin en kuvvetli delilidir. Taştan mimarîde insan benliğini aşan yüce bir yön vardır. Yahya Kemal, Süleymaniye’den bahsederken, ‘taşı yenmiş nice bin usta ve mimar’ı hatırlar. Taşı yenmek, ona, Süleymaniye’de olduğu gibi, muhteşem bir dua, ‘donmuş bir musıkî’ şekli vermek... Şehir medeniyeti böyle bir inşa faaliyetiyle başlar.

Şehirler kültürel birikimin eserleridir. Hiçbir şehir bir günde inşa edilmemiştir. Türk şehirlerini süsleyen eserler ayrı ayrı devirlerin eserleridir. Şehirler yüzyıllık iş

bölümünü ve birlikteliği bu birikimle gösterirler. Her şehir bu yönüyle öğretmen ve öğrenciler için bir atölye veya müze görevi görebilir. Ahmet Hamdi Tanpınar *Beş Şehir* adlı eserinde bu konuyu dile getirmiştir. Mehmet Kaplan'a göre öğretmenler bu eserde öğrencilerine Türk kültür ve medeniyetinin pek çok örneğini öğrencilerine gösterebilirler. (Kaplan, 2008: 67)

Kaplan'a göre Süleymaniye Camii gibi abidelerin mükemmelliği onlarda kaba maddenin ilahî bir mânâ kazanmasından kaynaklanır. Süleymaniye Camii'ni inşa eden bir milletin evlatları bugün Türk şehirlerini çirkinleştiren beton yığınlarına tahammül etmemeli, aynı teknik malzeme ile çağın en güzel eserlerini meydana getirebilmelidirler. Mehmet Kaplan'a göre Türkiye'nin çehresinin değişmesi dört yüzyıldan beri İstanbul ufuklarını süsleyen Süleymaniye'den ders alınmasına bağlıdır. (Kaplan, 2008: 38)

Kaplan'a göre betondan yeni geometrik şekiller ve mimarî sentezler oluşturmak mümkündür. İnsan ve tabiat arasında güzel bir denge kurarak beton ve ağaç kontrastı sağlanabilir. Belli ölçüde birbirine uyan ve iyi bir kontrast teşkil eden beton ve ağaç unsurlarıyla çocukların rahatça oynayabilecekleri, gençlerin sokaklarında ve caddelerinde rahatça oynayabilecekleri mahalleler kurulmalıdır. (Kaplan, 2002: 206)

4. MEHMET KAPLAN'A GÖRE EDEBİYAT EĞİTİMİ

Araştırmanın bu bölümünde edebiyat ve eğitim ilişkisi, insanların eğitiminde edebiyatın oynadığı rol ve edebiyat eğitiminin alt bölümleri üzerinde durulacak ve Mehmet Kaplan'ın bu konulardaki görüş ve önerileri değerlendirilecektir.

Mehmet Kaplan, kültürün edebiyattan daha kapsamlı olduğunu belirtmekle birlikte, edebiyatı hemen hemen kültüre denk tutmuştur. Edebiyat kültürün aynadaki aksi gibidir. Çünkü kültür sahasında ortaya konulan bütün ürünlerin akislerini edebiyatta görmek mümkündür. Kaplan, edebî eserleri incelerken onlarda çeşitli çağlarda yaşamış, Türk insanını, Türk medeniyetini bulduğunu söyler ve bu yönüyle edebiyat eğitiminin bütün bir kültürle ilişkisinden dolayı edebiyat eğitimine büyük önem verir. (Kaplan, 2008: 14)

Millî Eğitim Bakanlığı, Lise Ders Programlarında yer alan (1998) Türk Dili ve Edebiyatı dersinin genel amaçlarını şu şekilde belirlemiştir:

a) Edebiyat, Türk dili, (dil bilgisi) kompozisyon öğretim ve eğitiminin temel amacı Anayasa ve Millî Eğitim Temel Kanunu'ndaki hükümler doğrultusunda millî ve manevî değerlerine sahip vatandaşlar yetiştirmektir.

b) Millî birlik ve bütünlüğün vazgeçilmez temel unsurlarının başında gelen Türk dilini, özelliklerini bozmadan ve aşırılığa kaçmadan edebiyatımızın seçkin eserlerini okutarak öğretmek,

c) Dilin millet hayatındaki yerini iyice belirterek köklü kurallar kazanmış bir milletin dilin eğitim ve öğretimdeki yerini kavratmak,

d) Yazarken ve konuşurken Türkçenin imlâsına, telâffuzuna ve estetik inceliklerine özen gösterilmesinin gereği benimsetilerek bunların yaygınlaştırılmasını sağlamak,

e) Ortak millî kültür değerleri taşıyan eserlerden faydalanmak suretiyle Türk toplumunun temel değer hükümlerini benimsetmek,

f) Türk dili ve edebiyatı öğretimi ve eğitimi yoluyla öğrencilere diğer alanlarda da sağlam, dengeli, hür ve sistemli düşünme alışkanlığı; araştırma, tartışma, değerlendirme, yorumlama ve sentez ve oluşturma gücü kazandırmak amaçlanır."

Bu amaçlara ulaşan öğrenciler şu yetenekleri de kazanmış olurlar:

a) Seçilen metinler yoluyla millî kültür, örf ve âdetleri ve millî menfaatler benimsetilmiş olur.

b) Konuşma ve yazmada dile hâkim olmanın temel şartının, mânâları ve değerleri iyi bilinen kelimelerden meydana gelmiş zengin bir kelime hazinesine sahip olma ve çok sayıda çeşitli cümleler kurabilme becerisi kazanmak olduğu şuuru verilir.

c) Dilbilgisi öğretiminin amacı ise öğrencide okuduğunu iyi anlayacak ve düşünüp duyduğunu doğru ifade edecek sağlam bir dil mantığının teşekkül etmesidir.

Bu amaçlar ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde dünyayı, olayları ve fikirleri dengeli bir bakışla yorumlayacak bir insan tipinin yetiştirilmesinin amaçlandığı görülür. Çünkü edebiyat hayatı bir bütün olarak kavrayan bir sanattır. İktisat, politika vb. her şey edebiyatın içine girer. Amaçlarına ulaşan bir edebiyat eğitimi bir bireyin ruhunu, düşüncelerini, davranışlarını şekillendirir. Edebiyatın bu noktadaki rolü oldukça önemlidir. Buna ek olarak, edebiyat hem bir milletin kültür birikiminin doğru yorumlanmasını sağlar hem de toplumu bulunduğu noktadan daha yükseklerle çıkarır.

4.1. Edebiyat ve Eğitim

Mehmet Kaplan, Türkiye'yi bir arada tutan bağın, halkın sınıksız bağlı bulunduğu tarihî ve millî değerler olduğunu belirtmiştir. Ona göre Türk aydınlarına düşen vazife, Türk halkının ihtiyaçlarını ve eğilimlerini çok iyi anlayarak düşünce ve eserleriyle onları işlemek, yüksek edebî şekillere ulaştırmaktır.

Edebiyatçılar günlük siyasete değil, o siyasete yön verecek asıl prensiplere önem vermeli ve bu temel prensipleri, estetik bir şekilde ifade etmelidirler. Çünkü millî ruh, büyük mimarî ve musıkî eserlerinde görüldüğü üzere, ancak, sağlam yüksek ve derin

şekiller içine sokulduğu takdirde o milleti ebedî olarak yaşatan bir kaynak haline gelebilir. (Kaplan, 2006: 29)

1955 yılında İstanbul'da düzenlenen IV. Pedagoji Kongresi'ne hazırladığı *Edebiyat ve Terbiye* başlıklı raporunda Mehmet Kaplan edebiyat ve terbiye arasında çok sıkı bir ilişki olduğunu ileri sürmüştü ve edebiyatın amaçları üzerinde durmuştur.

Mevlâna'nın Mesnevî'si, Nâmık Kemal'in piyesleri, Mehmet Akif'in Safahat'ı gibi edebî eserlerin önemli bir kısmı insanlara ahlâk ve terbiye kazandırmak amacıyla yazılmışlardır. Bu eserlere karşılık edebiyatın sadece güzelliği amaç edinmesi gerektiğini düşünen sanatçılar da de önemli bir topluluk oluştururlar. Sözgelimi, Bâkî, Nedim gibi büyük şairler, şiirlerinde toplumsal amaçlar peşinde koşmamışlar, Cenab Şahabeddin, Hâlid Ziya gibi sanatçılar da eserlerinde terbiye amaçlı bir tutum izlememişlerdir. Ahmet Haşim, şiirin sanat dışında bir şeyi amaçlamasına şiddetle karşı çıkmıştır. Bu birbirinden çok farklı tutumlar edebiyat ile ilgili anlayışların kişilere, devirlere göre değiştiğini göstermektedir. Bu durum edebiyatın mahiyeti ile ilgilidir.

Edebiyatta belirli bir ideolojiye, belirli bir anlayışa bağlı kalmak mümkün değildir çünkü edebiyatta asıl olan diğerlerine benzemeyen eserler ortaya koymaktır. Edebiyatı belirli bir anlayışa göre tanımlamak, onu daraltmak, edebiyatın büyük bir kısmını reddetmek demektir.

İnsanoğlu her devirde ayrı ayrı kanunlara göre yaşamış, her çağın istekleri ve ilgi alanları farklı farklı olmuştur. Edebiyatta da eğitimde de sayısız yollar ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı insanın tek bir anlayışa göre değil sayısız anlayışlara göre hareket etmesi, önüne çıkan yollardan birini veya birçoğunu seçmesi doğal bir davranıştır.

Mehmet Kaplan'a göre değişen eğitim anlayışında en önemli konu şahsiyet konusudur. Şahsiyet her insanın kendi temayüllerine, kabiliyetlerine göre gelişebilmesi, hayatta takip edeceği yolu kendi seçmesi demektir. Böyle bir hayat anlayışı da insanda çok çeşitli bir duyma ve düşünme şuurunun bulunmasını gerektirir. Edebiyatın önemi bu şuur uyandıran vasıtaların başında gelmesindedir. Çünkü edebiyat, insanoğlunun çağlar boyunca düşündüklerini, yaptıklarını en zengin biçimleriyle ortaya koyar. Her edebî eserde hayat veya kültürün bir parçası görünür. Her edebî eser kırık bir ayna gibi insandan, hayattan, kültürden bir parçayı yansıtır. Eğitim açısından edebiyatın değeri

insana bu çok çeşitli düşünme örneklerini sunmasından ileri gelmektedir. Edebiyat insana yeryüzünde ne kadar insan varsa o kadar farklı mizaç ve irade olduğunu gösterir. (Kaplan, 2006: 164)

Edebiyatın objektif bilimden farkı insan aklının yanı sıra onun kalbini de etkilemesidir. İnsanlar güçlü edebî eserler sayesinde kendilerinden çok ayrı coğrafyalarda yaşayan insanlara sevgi duyabilirler. İnsanoğlu örneğin bir şairle, bir akrabasından daha fazla duygusal ve düşünsel yakınlık kurabilir. İşte edebiyatın değeri buradadır.

Edebî Eserin Özellikleri

Edebî eserin etkileyici olabilmesi onun estetik bir değer taşımasına bağlıdır. Ancak ruhu ve zihni etkileyebilen eserler ‘güzel’ olma vasfını haiz eserlerdir. Kaplan’a göre bu etkiyi sağlamayan eserleri sınıfa sokmak gereksizdir. Edebî eser öğrenciye insanoğlunun yaşadığı her tecrübeyi çok canlı olarak duyurmalıdır.

Mehmet Kaplan, Türk edebiyatının en çok okumuş ve okuduklarını kişiliğine sindirmiş olan edebiyatçısı olarak nitelediği Ahmet Hamdi Tanpınar’ın güzel bir edebî eserde bulunması gereken vasıflar konusundaki düşüncelerini de benimsemiştir. Tanpınar’a göre güzel bir edebî eserde bulunması gereken ilk özellik yetkin bir dildir. Dili iyi kullanamayan bir eser güzel bir eser olamaz.

Güzel bir edebî eserde bulunması gerek ikinci unsur da hayat tecrübesidir. Edebiyatın hammaddesi duygular, hayaller, üzüntüler ve ümitler olduğuna göre bir edebî eser, ancak yazarın kendi benliğinde keşfettiği sırları gösterdikçe güzelleşecektir.

Edebî eserde bulunması gereken bir diğer unsur da mükemmelliktir. Mükemmele ulaşmak, duygu ve düşüncelerin açılıp genişlemesi, kendi imkânlarının son sınırına ulaşmasıdır. Mükemmel olabilmek için ifadede kullanılan dil ve tecrübe gibi araçların da mükemmelce kullanılması gerekir. Mükemmel edebî eserde karmakarışık olan hayat tecrübeleri ve sözcükler bir düzene girerler. (Kaplan, 2007: 84)

Herhangi bir konuda yazılan yazıları objektif ve sübjektif olmak üzere ikiye ayıran Kaplan'a göre en tehlikeli yazılar, sübjektif olduğu halde kendisini objektif ve ilmî göstermek isteyen yazılardır. Yanlış düşünceler ve bilgiler böyle eserlerle yayılır. Bundan dolayı bir edebî eserin yazarı kişisel olmamakta korkmamalı, kişiselliğiyle insanlara güven telkin edebileceğini bilmelidir. (Kaplan, 2007: 114)

Edebiyatçıların Temel Kaynakları

Bir edebiyatçının en büyük ve en zevkli işi kendi düşüncelerinin ve duygularının kaynaklarını keşfetmek ve bu kaynaklarla beslenmek olmalıdır. Mehmet Kaplan'a göre Türkiye'de sanat ve edebiyat adamları böyle bir arayış içinde değillerdir. Türk edebiyatının belirli sınırlar içinde kalışının temel sebebi, edebiyatçıların temel kaynaklara yönelmeyişidir.

Mehmet Kaplan Türk edebiyatçılarının beslenmeleri gereken dört temel kaynağı şu şekilde açıklamıştır:

a) Batı sanat ve edebiyatı: Bir Türk edebiyatçısı batıyı bilmeden dünyaya seslenemez. Yabancı dillerde yazılmış yetkin eserleri bilmek sanatçıyı kendi içine kapanmaktan ve yanlış bir gurura kapılmaktan da kurtarır.

b) Halk edebiyatı ve Divan edebiyatı: Türk edebiyatçıları Türk toprakları üzerinde oluşmuş bu iki temel kaynağı iyi tanımalıdırlar Her edebiyatçı Yunus Emre'yi, Mevlâna'yı ve Karacaoğlan'ı yeniden keşfetmelidir. Bu iki temel kaynak hakkında ansiklopedik veya antolojik bilgiler edinmek farklı, onları keşfetmek farklıdır.

c) Tanzimat edebiyatı ve sonrası: Tanzimat'tan sonraki Türk edebiyatı başarılı veya başarısız birçok neslin edebî denemelerini içerir. Cumhuriyet edebiyatının birçok meselesi Tanzimat edebiyatından tevarüs edilmiştir. Bu meselelerin çözümü için Tanzimat'tan sonraki bu süreç büyük bir dikkatle incelenmelidir. (Kaplan, 2006: 266)

Edebiyat Dersleri

Mehmet Kaplan'a göre edebiyat derslerinin yararlı olmasını sağlayan başlıca etkenler şunlardır:

a) **İstek:** Edebiyat eğitiminde en önemli nokta gençlere yaşlarına ve kişiliklerine uygun eserler okutarak onlarda bir istek uyandırmaktır. İşini iyi yapan bir öğretmen öğrencilerinde bu isteği uyandırabilir.

Müfredat programının taviz verilmeden tatbik edilme endişesi edebiyat derslerini sıkıcı bir hale getirmektedir. Okullardan her sene birçok insan mezun olmasına rağmen öğrencilerde kitap zevkinin oluşmayışının en önemli sebebi müfredat programının harfi harfine uygulanma endişesinde aranmalıdır. Kaplan'a göre serbest bir eğitim tarzı, edebiyat derslerini amacına ulaştıracaktır. (Kaplan, 2006: 166)

b) **Heyecan:** Kaplan'a göre edebiyat dersleri çekici hale getirilmeli, öğrenci derslerde güzel bir sinema filmi izlediğinde duyduğu heyecanı duyabilmelidir.

c) **Öğretmen faktörü:** Öğrencilerin edebiyat derslerinde heyecan duymaları, derslerden zevk almaları öğretmene bağlıdır. Bir edebî metin bir piyes gibidir. Öğretmen bir metni okurken, incelerken aktör gibi davranmalı, öğrenciyi metnin içine çekebilmelidir. Bunu gerçekleştirebilecek bir öğretmenin de neşeli, canlı, kültürünü sürekli artıran bir öğretmen olması gerekir. Öğretmenin ekonomik, sosyal sorunları giderilmeli, okuma ve düşünme vakitleri artırılmalıdır. Çünkü bir edebî eserin taşıdığı, estetik, tarihî, toplumsal bir değeri öğrenci ancak öğretmen vasıtasıyla kavrayabilir ve bu vasfı kazanan öğrenciler edebî metinleri millî bir hazine olarak görmeye başlarlar.

d) **Edebî metinlerin nitelikleri:** Kaplan'a göre, mevcut okul kitaplarında çocukları ve gençleri etkileyecek metinlere yer verilmemektedir. Metinler estetik değerlerine göre değil, daha çok şahıslara göre seçilmektedir. Bu durum da öğrencilerin kitap okuma zevkini kazanmasını engellemektedir.

e) **Edebî eserin özellikleri:** Öğretim sistemi bir edebî eserin hangi ölçütlere göre değerlendirileceğini öğrencilere öğretmemektedir. Kuru, sistematik bilgiler öğretilmekte ancak metinlerdeki anlam dünyaları değerlendirilmemektedir. Psikanaliz

gibi, stilistik gibi yeni metin inceleme yöntemleriyle edebî metinlerde yeni anlamlar, yeni zenginlikler de bulunabilmelidir.

4.2. Okuma Alışkanlığı ve Okuma Eğitimi

Mehmet Kaplan kitap okuma alışkanlığını bir öğrencinin kazanması gereken en önemli değer olarak görmüştür. Sosyal olayların hepsinin temelindeki bilinçlenmeler kitapla sağlanır. Kitap bir kişinin hatta bir milletin hayata bakışını değiştirecek en önemli unsurdur. Kaplan'a göre milletimizin yeteri kadar gelişemeyişinin en önemli sebebi de okuma zevk ve alışkanlığına önem verilmemesidir. (Kaplan, 2007: 18)

Binlerce yıllık kültür birikiminin kitaplarla nesilden nesile aktarıldığını ifade eden Kaplan'a göre insanları ve dünyayı değiştirmek için insanları, kitapların gerçekten büyümlü bir saadet kutusu olduğuna inandırmak gereklidir.

Eskişehir'de lise öğretimine devam ettiği yıllarda zamanının büyük bir bölümünü kütüphanede geçiren Kaplan, yaşadığı hayatın çok çeşitli sıkıntılarla dolu olmasına karşılık, kütüphanede geçirdiği zamanların, zengin ve mutlulukla dolu zamanlar olduğunu, hayal kurmayı, düşünmeyi, sevmeyi kütüphanede öğrendiğini ifade etmiştir. (Kaplan, 2007: 18)

Kaplan, arkadaşı Âli Ölmezoğlu'na 1943 yılının eylül ayında yazdığı bir mektupta da, kitap okuma konusundaki duyarlılığını şöyle dile getirmiştir:

“Kitabı terk etmişsin, bundan korkunç ne olur. Bunu bana yazacağına, birisini öldürdüm veya intihar ettim diye yazsaydın daha az müteessir olurum.”

Kaplan, okulunu bitirdikten sonra kitap okumayanları durmuş saatlere benzetir. İnsanı, meslek hayatının ve günlük ihtiyaçların dar çemberinden ancak kitaplar kurtarabilir. Mehmet Kaplan'a göre, güzel bir kitap bir insan için keşfedilmemiş bir ufuktur.

Okullarda okuma-yazma eğitimi verilmesine karşılık, çocuklara kitap okuma alışkanlığının kazandırılmadığından yakınan Kaplan, okumayı bilmek ile okuma

alışkanlığı edinmiş olmayı birbirinden ayırmıştır. Türk üniversitelerinin gelişemeyişinin nedenini de kitaba önem verilmemesine bağlayan Kaplan'a göre kitapsız ilim olmaz.

Okuma-yazma bilenler bu yeteneklerini kültür artırıcı bir araç olarak kullanmamaktadırlar. İnsanların okuma alışkanlığı kazanmaları, özellikle de güzeli ve gerçeği öğreten eserlerin okunması hem düşüncenin sınırlarını genişletecektir hem de milletleri ileri seviyelere götürecektir.

Kitap seçimi

Türk milleti yüzyıllar boyunca çeşitli medeniyet devirleri geçirmiştir. Bu dönemler atlı göçebe medeniyet dönemi, İslamiyet etkisindeki dönem ve Batı etkisindeki dönem. Okullarda bu medeniyet dönemlerine ait eserlerin tamamı değil 'klasik' hükmünü kazanmış eserler okutulmalıdır. Bu eserler seçilirken çeşitli ideolojilerin tesirinde kalınmamalı Türk medeniyetinin hiçbir devresi yok sayılmamalıdır. (Kaplan, 1985)

Farklı Düşünceler İçeren Kitaplar

Okuma sürecinde kişilerin hep aynı düşünceleri dile getiren eserleri okumaları da doğru değildir. Bu durum bireyleri bağınazlığa götürür. Mehmet Kaplan bu konuya, görüşlerinde çok etkilendiği Alain'in düşüncesiyle yaklaşır. Alain'e göre hür düşünce yapısına sahip olabilmek için zıt fikirleri içeren kitaplar okunmalıdır.

Etkilenme Korkusu

Yazı hayatına başlayan birçok gencin etki altında kalmak korkusuyla kitap okumaktan kaçtıklarını gören Mehmet Kaplan bu yaklaşımın doğru olmadığını ifade eder. Kaplan'a göre düşünceler tohumlar gibidir. Toprağın altında gizli tohumların filizlenmesi için nasıl güneş ışığı ve su gerekirse insan benliğinin derinliklerinde bulunan düşünce tohumlarının gelişmesi için de sürekli bir okumaya ihtiyaç vardır.

Etkilenme korkusuyla okumayı terk eden gençler kendilerini cehalete mahkûm etmektedirler. Gençlere, şahsiyet kazanmanın diğer kültür eserlerini iyi tanımakla mümkün olduğu öğretilmelidir. (Kaplan, 2002, 234)

Dikkatli Bakışlar ve Özet Çıkarma

Mehmet Kaplan, kendisinin hoşuna giden eserleri tekrar tekrar okuduğunu daha sonra da okuduğu kitapla ilgili olarak başkalarının uyarılarına da kulak verdiğini belirtir. Yazar özen göstermediği bir eser de dahi birçok derin anlam vardır.

Mehmet Kaplan kitapların okunma yöntemiyle ilgili bir hatırasını anlatır. Kaplan, Hikâyeci Hakkı Kâmil Beşe'den, 1946 yılında basılan *Tekçarık Yüzbaşı* adlı kitabını ister. Hakkı Kâmil Beşe ise bu eseri Kaplan'a gönderirken eserin yanında bir de büyüteç gönderir. Mehmet Kaplan, bu hediyein anlamı üzerinde düşünür. Yazar gönderdiği büyüteçle eserin nasıl okunması gerektiğine dair bir mesaj vermek istemiştir. Eserde yüzeysel bakışlarla fark edilemeyecek anlamların varlığı dile getirilmiştir. Kaplan, bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

Öğrencilerim çok iyi bilirlir, ben süratli okumayı değil, yavaş okumayı tavsiye ederim. Hakkı Kâmil Beşe'den yıllar önce ben de yazıları dikkatle okumak için bir pertavsız (büyüteç) icat etmiştim. Fakat bu camdan değil, kâğıttandı. Kâğıttan bir fiş alıyor, ortasına bir kelime sığacak kadar bir delik açıyor, Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi eserlerini ezbere bildiğim şairlerin mısralarını bir de bu küçük kâğıt çerçevenin aralığından geçiriyordum. Bu basit usulle çok yeni şeyler keşfettim.

Kitap okurken öğrencilerin dikkat etmeleri gereken bir diğer husus da, okunması gereken kitapların tekrar tekrar okunması ve daha sonra bu kitapların özetlenmesidir. Kitapların özetlenmesi öğrencilere sistemli düşünmeyi de öğretecektir.

Sesli Okuma

Okuma konusunda öğretmenlerin öğrencilere örnek olması gerektiğini belirten Kaplan'a göre, öğretmen bir metni sınıfta önce kendisi okumalı, sonra da öğrencilerin doğru okumasını sağlamalıdır. Çünkü doğru okunan bir metin doğru anlaşılmiş demektir.

4.3. Yazma Eğitimi

Mehmet Kaplan'a göre insan, düşüncelerinin sıradanlaşmasının, onların değişmez kalıplara girmesinin önüne ancak yazarak geçebilir. Gençler yazdıklarının iyi veya kötü oluşunu akıllarına getirmeden sürekli yazmalıdırlar. Bu insan düşüncesini zinde tutan bir egzersizdir. (Kaplan, 2006: 14)

Kaplan, 1953 yılında, Ahmet Kabaklı'ya yazdığı bir mektupta yazmayı 'insanın kendi mülkünü keşfe çıkma' ameliyesi olarak tanımlar. Kaplan'a göre bilmek ve şüphe etmek için yazmak şarttır.

Türkiye'de okullarda umumiyetle zihin terbiyesinin, şifahî bir yönleme dayandığı tesbitinde bulunan Kaplan'a göre bu yöntem düşünceyi bozan ve azaltan bir yöntemdir. Okullarda zihin gelişimine yönelik dersler en azında yüzde elli oranına çıkarılmalıdır. Edebiyat dersleri metinlerdeki kelimelerin haritalarını, şemalarını çıkarma, üslûp hassasiyetlerini belirleme gibi yollarla bir laboratuvar haline getirilebilir. Kaplan'a göre bir öğrencinin bir antoloji yapması, bir sözlük oluşturması veya bir tasvir yazması gibi faaliyetler, onun bülbül gibi şakımasından daha önemlidir. Sözlü alıştırmalar ancak hitabet ve şiir eğitimini konu edinen derslerde yapılmalıdır. (Kaplan, 1947)

Kompozisyon, çeşitli şeylerin bir araya getirilmesi demektir ve bütün sanat dallarında olduğu gibi edebiyatta da kullanılır. Karışık malzemelerden nasıl bir cismin, bir sanat eserinin oluşması mümkün değilse, düzensiz bilgi ve düşüncelerden de bir yazı oluşmaz. Bundan dolayı öğrenciler bildiklerini ve düşündüklerini sistemli bir biçimde ortaya koyabilmelidirler. Kompozisyon derslerinin amacını öğrencilerin ruh ve düşünce dünyalarına düzen vermek olarak belirleyen Mehmet Kaplan kompozisyon derslerini

insan olmanın başlangıcı saymıştır. Çünkü Mehmet Kaplan'a göre bir bireyin düşündüklerini yazması, onun sistemli düşünmesini sağlayacak en önemli yoldur. (Kaplan, 2002: 229)

Kaplan, sözlü kompozisyon derslerini 'gülünç' olarak nitelendirmiş ve böyle bir dersin sadece Türk okullarında olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre öğrencilere telaffuza da dikkat ederek konuşmayı öğretmek elbette gereklidir. Ancak kitap okuma, yazı yazma ve düşünme başta gelmelidir. Okullarda okuma zevk ve alışkanlığına önem verilmemesi, söz ve konuşmanın önde gelmesi, Kaplan'a göre Türkiye'nin geri kalışının sebeplerinden biridir. Okulda okuma ve düşünmenin zevkini tatmayan bir öğrenciden diploma aldıktan ve hayata atıldıktan sonra kitap okuması pek beklenemez. (Kaplan, 2007: 18)

Üniversitelerde Yazma Eğitimi

Kompozisyon derslerini teknik üniversiteler de dahil olmak üzere bütün üniversitelerde zorunlu olarak okutulması gerektiğini düşünen Mehmet Kaplan bu amaçla, kurucuları arasında yer aldığı Atatürk Üniversitesi'nde bu yönde bir çalışma yapılmasını sağlamıştır. Bütün bölümlerdeki öğrencilere ilk sömestr döneminde, haftada 3 kredi saati kompozisyon dersi zorunlu tutulmuştur.

4.4. Konuşma Eğitimi

Mehmet Kaplan Türk çocuklarının, genellikle çekingen, içine kapanık ve suskun olduklarını düşünmüştür. Bu durumu onların, evde, mutlak bir otorite altında yetiştirilmelerine bağlayan Kaplan'a göre okullarda da sınıfların kalabalık oluşu sebebiyle çocuklar pek az konuşma imkânı bulmaktadırlar. Öğrencilerin sınıflarda kendilerini ifade etmelerine imkân sağlanmalıdır.

Ağız ve şive farkı ne bir üstünlük göstergesi ne de alay edilecek bir durumdur. Ancak ilkokuldan başlayarak Türkiye'de eskiden kalmış olan ağız ve şive farklılıkları ortadan kaldırılmalıdır. Türkiye'deki okur-yazar insanlar arasında güzel ve ortak bir

Türkçe telaffuzu oluşmuştur. Türkçe'yi iyi konuşan spikerler, hatipler ve öğretmenler vardır. Türk dilinin en güzel örnekleri Türkçe'yi doğru ve güzel konuşanların sesleriyle teyplere veya plaklara kaydedilmeli ve ilkokuldan başlayarak çocuklara standart bir Türkçe telaffuz öğretilmelidir.

Büyük yazarların şive taklitlerine yer vermeyeceğini ileri süren Kaplan'a göre bütün özelliği şive taklidi olan bir edebî eser, şive taklidi olmadan boyası dökülmüş oyuncaklara benzeyecektir. Bundan dolayı edebiyat öğretmenleri böyle eserlere değer vermemelidirler.

4.5. Dilin ve Yeni Kelimelerin Öğretimi

Mehmet Kaplan'ın eserlerinde en çok dile getirdiği sorunlardan biri bireylerin kelime dağarcığının genişletilmesi ve dilin doğru öğrenilmesi sorunudur. Kaplan 1982 yılında bu konuyu şöyle dile getirmiştir. :

Kırk iki yıldır üniversitede hocalık yapıyorum. Her yıl üniversiteye gelen öğrencilerin lügat hazinesinin gittikçe fakirleştiğini görüyorum. Kendi atalarının dilini bilmedikleri için onlar, bizim için son derece kıymetli eserleri okumaktan mahrum kalıyorlar. Yetişen nesiller bu yüzden kendi kültür değerlerine karşı yabancılaşıyorlar. (Kaplan, 2008: 8)

Dil bir milletin kültürel değerlerinin başında gelir. Dil bireye, toplumun bağışladığı en önemli donanımdır. Birey, toplumun değerlerini, birikimlerini dil ile öğrenir ve dil ile sonraki nesillere aktarır.

Dil ile düşünce yapısı, davranışlar ve sosyal düzen arasında derin ilişkiler vardır. Her millet dilini kendi ihtiyaçlarına, kültür ve medeniyet seviyesine göre oluşturur. Bir milletin tarihi, duyuşu, düşünüşü, onun dilinde görünür. Bundan dolayı milletin fertlerinin zihninde kelimelerden oluşan bir dünya vardır. İnsan bildiği her kelimeye zihninde bir karşılık bulur. Günlük hayatını da dille kurduğu bu dünya ile idare eder. İnsanın çevresindeki insanlarla anlaşabilmesi de ortak bir dile bağlıdır. Bu dilin keyfi uygulamalarla değiştirilmesi, yeni nesillerle eskiler arasındaki bağı koparacaktır.

Kaplan, gençlerin Mustafa Kemal Atatürk'ün yazmış olduğu *Nutuk*'u dahi anlayamadıklarından yakınır ve liselerin gençleri üniversiteye dil bakımından da hazırlamaları gerektiğini savunur. Lisede ve üniversitelerde ayrı ayrı dil anlayışlarına göre uygulamalar yapılması gençlerin nitelikli bir yüksek öğretim görmesine engel olmaktadır. (Kaplan, 2008: 211)

Dilde Sadeleşme

Mehmet Kaplan'a göre Türkiye'nin en büyük meselelerinden biri dil meselesidir. Çünkü bütün kültür faaliyetleri dille gerçekleştirilmektedir. Dildeki bozulmalara, milletin geçmişiyle olan bağlarını koparacak, millî birliği tehlikeye atacak ve milletin geleceğini de karartacaktır.

Türkiye'de ilkokullardan üniversiteye kadar etkisini gösteren bir dil karışıklığı söz konusudur. Bu durum Türk eğitim sistemini tehdit eden en önemli meselelerden birisidir. İlkokuldan liseye, liseden üniversiteye gelen gençler, hocalarının söylediklerini, kitapların ve gazetelerin yazdıklarını büyük oranda anlamamaktadırlar. Bunun sebebi ise kullanılan ve yazılan dilin iyi bilinmemesidir. Birçok öğretmen dil inkılâbını yanlış anlamakta; edebî ve ilmî eserlerde kullanılan binlerce yabancı kelimenin değişmesini istemekte ve bu konuda çaba harcamaktadır. Bazı öğretmenler bu konuda aşırı gitmekte ve derslerinde, uydurulmuş kelimeleri kullanmayan öğrencileri sınıfta bırakmakla tehdit etmektedirler. Böyle düşünenler Türk çocuklarını binlerce kavramdan mahrum etmektedirler. Bu durumun sonucu olarak, gençler, bugün yazılan kitap ve makaleleri anlamamaktadırlar. Okuduğunu anlamakta zorlanan gençler de okumaktan vazgeçmektedirler. (Kaplan, 2006: 139)

Üniversitelerdeki verim düşüklüğünü genç nesillerin, üniversitelerde okutulan kitapların dilini bilmemesine bağlayan Kaplan'a göre konuşulan ve yazılan dil iyi bilinmeden kültür sahasında başarılı olmak mümkün değildir. Bu duruma ek olarak, dilin bilinmemesinin milletin geçmişle olan bağlarının kopmasına da sebep olacağını ileri süren Kaplan bu alanda yapılması gerekenleri şöyle sıralar:

- a) Türkçe’de kullanılan bütün kelimeleri içeren ortak bir lûgat oluşturmak,
- b) İlkokuldan üniversiteye kadar olan eğitim sürecinde bu lûgatte bilinmesi gereken kelimeleri tesbit etmek,
- c) Bilinmesi gereken kelimeleri her sınıfın seviyesine göre seçmek,
- d) Bu kelimeleri öğrenemeyen öğrencileri ilerleyen sınıflara geçirmemek.

Kelime öğretimi yalnız Türkçe-Edebiyat derslerinin konusu olmamalı, her dersin hocaları bu konuya gerek önemi vermelidir.

Dilbilgisi Öğretimi

Mehmet Kaplan’a göre ilkokuldan üniversiteye kadar olan süreçte kültür dilini genç nesillere öğretme faaliyetini düzenleme sorumluluğu Millî Eğitim Bakanlığı’na ve Talim ve Terbiye Kurulu’na aittir. Bu konuda salâhiyet sahibi bir heyet öncelikle gençlerin dilbilgisi konusunda test usulü ile geniş bir araştırma yapmalı, bu araştırmanın sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmalıdır. Daha sonra yine bu heyet gerekli tedbirleri alabilmeli, tekliflerde bulunabilmelidir. Bu çalışmalar yapılırken keyfî davranılmamalı kişisel zevklere ve anlayışlara göre dilde tasarrufta bulunulmamalıdır. Türk Dil Kurumu’nun yapısı gözden geçirilmeli ve bu kurum tamamen bilimsel bir kimliğe kavuşturulmalıdır. (Kaplan, 2008: 187)

Dilbilgisi öğretimi uzun yıllar boyunca ihmal edilmiştir. Bu konuda yazılmış olan kitaplar da eski yöntemlerle yazılmış eski kitaplardır. Her sınıfın seviyesinde dili cazip yöntemlerle öğretmek mümkündür. Dil dersleri edebiyat derslerinden bağımsız olmamalıdır. Estetik değer taşıyan bir edebî metnin dil özelliklerinin incelenmesi dersleri sıkıcılıktan kurtarır. (Kaplan, 1972)

4.6. Şiir Eğitimi

Şiir kelimelerden oluşmuş bir musıkî eseridir. Bu yönüyle şiir bir müzik eserinin verdiği saadeti insana verebilir. Güzel bir şiiri okuyan insan, kendisine yabancı bir dünyanın kurallarına uyduğunu hisseder. Şiir kişiye objektif olarak kendisini tanıma imkânını verir.

Şairlerin, şiirlerini mazmun ve imajlarla örgülemeleri, muamma gibi yazmaları, insanların basmakalıp düşüncelerden kurtulmalarını sağlar. Şiir bu yönüyle duygu ve düşünceyi harekete geçirmek için kullanılması gereken önemli bir araçtır. (Kaplan, 2007: 180)

Mehmet Kaplan'a göre arkasında derin duygular ve düşünceler gizli olan hayal ve semboller şiirin en önemli unsurlarındandır. Şiirin insanları etkileme gücü de büyük oranda bu unsurlardadır. Güzel bir şiirin mısraları, insan ruhunu, insanlığın en eski eserleri olan masallara kadar götürür. Edebiyatın ilk kaynakları olan efsane ve masallar insanlığın çocukluk dönemine seslenen eserlerdir. Bunun için şiirin güzelliğini asıl tatması gereken ruhlar çocuk saffetini koruyan ruhlardır. (Kaplan, 2002: 246)

Kaplan, ortaokul öğrencilerine, önemli şiirleri neredeyse zorla ezberleten bir öğretmenin bu çalışmasının 'en mükemmel sanat eğitimi' olduğunu ileri sürmüştür. Çünkü ancak nitelikli sanat eserleri ruhu gerçek ufkuna ulaştırabilir. İnsan hafızasının verimli olduğu çocukluk çağlarında, çocuklara nitelikli şiirler ezberletilmelidir. Erken yaşlarda hafızaya yerleşen şiirler, zaman geçtikçe insan zihninde yeni anlamlar kazanır ve ömrün sonuna kadar ruhu şekillendirir. Çocuklar okul sıralarında güzel ve derin mısralar öğrenmelidirler. Çünkü böyle mısralar, onları büyüdüklerinde ruhlarında yeni akisler oluşturacaklardır.

Kaplan'a göre çocuklar için ayrı bir şiir türü yoktur. Bir metnin şiir adını alabilmesi için estetik değer taşıması gerekir. Çocuklara öğretilecek şiirler de gerçek şairlerin gerçek şiirleri olmalıdır.

Çocuklar için en kötü şiirler ise ideolojik içerikli şiirlerdir. Çocuklara böyle şiirler okutmak onları ruhlarınız ve zihinlerinizi erkenden zehirlemek demektir.

Kaplan çocuklara öğretilmesi gereken şiirlerle ilgili olarak şunları söyler:

“Çocuklar için küçük şiir. Hayır, Hayır! Çocuklar için büyük şiir. Çünkü bir İngiliz şairinin dediği gibi çocuk insanın babasıdır.” (Kaplan, 2002: 246)

Kronolojik Sıra

Mehmet Kaplan’a göre bir şairin yazdığı şiirlerin yazılış tarihlerine göre sıralanarak okunması gerekir. Böyle bir yöntemle bir şairin yaşadığı duyguların merhalelerini bütün aşamalarıyla tesbit mümkün olabilir. (Kaplan, 2004: 234)

4.7. Divan Edebiyatı Eğitimi

Mehmet Kaplan, 1982 yılı Haziran ayında Kültür Bakanlığı Kültür şûrasına sunduğu bir raporda Divan edebiyatının, Osmanlı kültür ve medeniyetinin en güzel aynası olduğunu belirtmiştir. Osmanlı döneminin ruhunu estetik anlayışını, hayata bakış tarzını anlayabilmek için bu devrin edebiyatını anlamak lazımdır. Osmanlı mimarîsi, musîkîsi, hattı gibi Osmanlıca denen yazı dilini de Türk milleti meydana getirmiştir. Bu yazı dili de sanat eserlerinden biridir. Bu yazı diliyle oluşturulmuş Divan edebiyatına ait her beyitte o devir gizlidir. Bunu görebilmek için, o beyitlere bir minyatür gibi bakmak gerekir.

Eski Türk edebiyatını değerlendirirken, onu çağdaş Batı edebiyatı ile değil, Ortaçağ Batı edebiyatı ile karşılaştırmak gerektiğini ileri süren Kaplan’a göre çağdaş Batı edebiyatına karşılık gelen çağdaş bir Türk edebiyatı vardır. Bundan dolayı eski Türk edebiyatı da okunurken, onun kendi devrindeki Batı edebiyatı ile karşılaştırılması doğru sonuçlar doğuracaktır.

Mehmet Kaplan’a göre liselerde eski Türk edebiyatı, edebiyat tarihi bilgileri vermek yerine tahlilî olarak okutulmalıdır. Çağdaş kültürün etkisi altında kalan yeni nesilleri eski Türk edebiyatına ısındırmak için zihni ve ruhi hazırlığa ihtiyaç vardır. Bu edebiyatın anlaşılması öğrencilere yeni ufuklar açacaktır.

Edebî eserleri incelerken o eserlerin içeriğinde çeşitli çağlarda yaşamış olan Türk insanına, Türk kültür ve medeniyetine ait güzellikler bulunduğunu ifade eden ve bu

buluşlarından büyük zevk aldığını ileri süren Kaplan, Türk edebiyatına ait bütün eserlerin ilmî olarak neşrinin ve ilmî olarak incelenmesinin Türk milletine pek çok şey kazandırabileceğine de inanmıştır. (Kaplan, 2008: 15)

Kaplan, Fuzûlî, Bâkî, Nef'î, gibi divan şairlerinin çok güzel şiirler yazdıklarını ifade etmiştir. Kaplan'a göre bu eserleri yok saymak yeni nesilleri ortak millî hazineden mahrum etmek demektir. Çünkü divan şiirini anlamak en az matematik, fizik, kimya gibi dersleri anlamak kadar kolaydır. Okullarda divan edebiyatını zor anlaşıldığını iddia edenler böyle sayısal ağırlıklı derslerin nasıl anlaşılacağını düşünmelidirler.

4.8. Halk Edebiyatı Eğitimi

Mehmet Kaplan, Yeni Türk Edebiyatı alanında mütehassıs olmasına rağmen halk edebiyatına oldukça önem vermiştir. Erzurum'da halk hikâyecisi Behçet Mahir'den derlenmesine vesile olduğu Köroğlu Destanı bunun bir göstergesidir. Kaplan, öğrencilerinden Saim Sakaoğlu'na, Anadolu'da var olan birçok ürünün yok olmadan unutulup gitmeden derlenmesi gerektiğini tavsiye etmiştir. Üniversite öğrencileri kendi yaşadıkları yerlerin ürünlerini derlemeli, ülke sathında bir derleme seferberliği başlatılmalıdır. Bu derlemelerde Türk kültürünün en saf ürünlerinin tesbitine çalışılmalıdır. (Sakaoğlu, 1986)

4.9. Tasavvuf Edebiyatı Eğitimi

Mehmet Kaplan 'Anadolu'da peygamberlere yakışan bir ahlâk yapısının var olduğunu, bu durumun da asırlar boyunca Türk milletinin ruh yapısını şekillendiren velîler ve dervişlerin eseri olduğunu ileri sürmüştür. Bu durumun kanıtı da Türk milletinin eski kültür eserleridir. Türk milletinin eski kültür eserlerinin yarından çoğu, İslamî ve tasavvufî ruhun ifadesidir.

Divan edebiyatının öğretiminin gerekliliğini savunan Mehmet Kaplan, divan edebiyatının aslında kelime ve manzum oyunlarından ibaret olduğunu da ifade eder.

Divan edebiyatının bu yönü de, kişileri Türk milletinin eski kültürünün bütünü konusunda yanılgıya düşürmektedir.

Kaplan'a göre Divan edebiyatının ötesinde henüz sınırları keşfedilmemiş engin bir ruh ve manevî bir edebiyat vardır. Bu edebiyat dinî ve tasavvufî içerikli Türk halk edebiyatıdır. Türk milletinin, millî varlığını tanıyabilmek için bu manevî kuvvet kaynaklarını bilmek gereklidir. Kaplan'a göre Profesör Fuat Köprülü'nün araştırmalarından sonra bu sahadaki araştırmaların sayısı da azalmıştır. Türk Milletinin manevî değerler bakımından mutlak bir iflasa uğradığını düşünen Kaplan'a göre bu çağda millî varlığı asırlarca yoğurarak Türk milletinin kimliğini oluşturan bu ruh kaynaklarına tekrar yönelmek gerekmektedir. Bu eserler yeni bir anlayışla yorumlanmalı ve günün manevî ihtiyaçlarını gidermekte kullanılmalıdır. (Kaplan, 2006: 61)

Kaplan'a göre İslâm dünyasını geri bırakan anlayış, belirli bir tarihten sonra yaratıcılık ve üreticilik fikrinin ortadan kalkması ve her şeyin katı bir dünya görüşü ile ele alınması olmuştur. Bu durum manevî kaynakların da kurutulduğunu gösterir. Mevlânâ Hacı Bektaş, Hacı Bayram Velî gibi yüzlerce ruh adamı Türk milletinin maneviyatını asırlar boyu beslemişlerdir. Artık genç nesiller böyle eserleri okumaktan bile korkar hale gelmişlerdir. (Kaplan, 2006: 33)

Yeni bir kültür hareketine ihtiyaç olduğunu belirten Kaplan, millî ruhun tekrar keşfedilmesi için Türk edebiyatının ana kaynaklarının dikkatle okunması gerektiğini düşünmüş ve bu çalışmaya nereden başlamak gerektiğini de şöyle ifade etmiştir:

“Yunus Emre’de en dinsiz insanı uyandıracak ilhamlar vardır. İşe ondan başlamalıyız. Ben, dikkatle okunursa sadece Yunus Emre’nin bizi kurtaracağına inanıyorum.”

4.10. Eski Eserler

Mehmet Kaplan eski eserleri okumak ile eskiler gibi düşünüp yazmanın birbirinden ayrılması gerektiğini ifade etmiştir. Eski eserlerden faydalanmak ile eski anlayışları devam ettirmek ayrı ayrı şeylerdir. Eski eserler, insanda zaman duygusunu uyandırır ve medeniyetin anlaşılmasında önemli rol oynarlar. Hâl-i hazırda dar bir

çerçeve içinde kalmış olan Türk edebiyatçıları bu ufuksuzluktan ancak millî kaynaklara yönelerek kurtulabileceklerdir.

Eski eserlerin muhafaza edilmemesinden hatta bu eserlerin yok edilmesinden yakınan Kaplan'a göre bu yaklaşım sadece Türk milletinin mazisini değil, onun istikbalini de yok etmek demektir. Türk kültürü henüz sınırları bilinmeyen bir hazinedir. Yeni nesiller Türkiye'de bu hazinelerle tanışmamaktadırlar. (Kaplan, 2008: 160)

Bin yıldan beri Anadolu'da yaşayan insanların duygu ve düşüncelerini bilmek Türk milletini kültür bakımından olgunlaştıracak ve zenginleştirecektir. Bundan dolayı eski eserler ölü ciltler halinde kütüphane raflarında durmamalı, sürekli bu eserlerden faydalanmaya çalışmalıdır.

Kaynaklara dönüş Türk milletine, ümit ve yaşama gücü aşılacaktır. Çünkü tarihî hatıralar insan düşüncesini canlı tutar. Kültür, eski eserler vasıtasıyla geçmişte yaşamak, geçmişte ruhu yıkadıktan sonra yaşanan güne dönüş demektir. Tarihi yeniden yaşayanlar, içinde buldukları anın ümitsizliğinden de kurtulacaklardır.

Türk aydınları, Türk milletiyle barışık bir şekilde yaşayabilmek için onun kültürünü, örfünü, inanışlarını bilmek zorundadır. Bu da ancak kültürün asıl kaynaklarına gitmekle ve bu kaynaklardan beslenmekle mümkün olur. Kültürlü bir insan sayılabilmek için Bâkî, Fuzûlî, Nedim, Galib, Cevdet Paşa gibi şair ve yazarların eserlerini asıl metinlerini okuyup anlayabilmek şarttır. (Kaplan, 2008: 159)

Osmanlıca Öğretimi

Mehmet Kaplan'a göre Osmanlıca öğrenmek Osmanlı Devleti'ni yeniden canlandırma faaliyeti olarak değerlendirilmemelidir. Günlük hayatta Osmanlıca'nın yazı dili olarak kullanılması da mümkün değildir. Ancak Osmanlıca'nın tarihin koridorlarında rahatça dolabilmek için gereken bir anahtar olduğu da iyi bilinmelidir. Türk edebiyatının çok önemli eserleri bu dille yazılmış olduğu için Osmanlıca öğrenilmelidir. (Kaplan, 1986)

Mehmet Kaplan'a göre yeni nesillerin eski Türk yazarlarını anlayabilmeleri

için Osmanlıca bilmesi gerekir. Ancak gençler böyle bir zahmete katlanmamakta ve dil güçlüğü karşısında, tutulacak en basit yolu seçmekte, başkalarının yargılarına dayanarak eskiyi kötülemektedirler. Hâlbuki edebiyatta ve sanatta, eserlerle bizzat temas etmeden ve uzun bir dostluk kurmadan sağlam ve doğru bir fikir edinilemez. Kaplan'a göre bu konuda dilin eskimesi de ciddi bir mazeret değildir. (Kaplan, 2004:61)

Mehmet Kaplan'a göre Osmanlı medeniyet ve kültürü övünülmeye değer eserler vermiştir. Halide Edib'i, Tanpınar'ı, Yahya Kemal'i, Türk milletinin değerleri arasına katan şey Osmanlı medeniyetini bilmeleridir. Kaplan'a göre Osmanlı'yı tanımadan Türk olunmaz. (Kaplan, 2006: 206)

Osmanlıca, İslâm medeniyetinden sonra Türklerin yazdığı kitapların dili, Fuzûlî, Bâkî, Namık Kemal, Tevfik Fikret gibi yazar ve şairlerin dilidir. Bu dil canlılığını kaybetmiş olabilir ancak liseyi bitirip de üniversiteye gelen bir Türk genci eski büyük Türk yazar ve şairlerini anlayabilmek için bu dili öğrenmelidir. Çocuklara Osmanlıca öğretilmediği için, onlar 1928 yılından önceki bin yıllık Türk kültürünü ve edebiyatını bilememektedirler. (Kaplan, 2008: 211)

Tarih insanoğlunun geçmişte kazandığı hayat tecrübelerinin deposu gibidir. Böyle zengin bir depoda her insan kendi zevkine, hayat görüşüne göre bir şeyler bulabilir. Ancak Türkiye'de yeni yetişen nesiller eski harfleri ve Osmanlıca'yı bilmedikleri için böyle kültürel bir gezinti yapamamaktadırlar. Bu nesiller için eski Türk edebiyatı bir muamma gibidir. Bu durum da onları dar bir dünya görüşüne hapsetmektedir. Bu nesillerin olgunlaşabilmesi için geçmişe doğru uzanıp engin hayat tecrübelerini tatması gereklidir.

Liselerde Osmanlıca öğretiminin zarurî olduğunu ifade eden Kaplan, bu konudaki düşüncelerini bir konuşmasında şöyle dile getirmiştir:

“Osmanlıca bilmeyene aydın demiyorum ben. Kendi milletinin kitaplarını okuyamayan, Bâkî'yi, Şeyh Galib'i okuyamayan birine ben kelimenin gerçek mânasıyla Türk diyemem.” (Kabaklı, 2002: 138)

Yabancı dilleri öğrenen gençlerin atalarının dillerini de öğrenmeleri gerekir. Bin yıllık geçmişini bilmek isteyen mutlaka Osmanlıca öğrenmelidir. Bu yapılmadığı takdirde gençler hazine değerindeki millî eserlerden mahrum kalacaklardır.

Mehmet Kaplan yeterli seviyede Osmanlıca bilmeyen bir araştırmacının üniversitelerde görev almasına da karşı çıkmıştır. (Okay, 2006: 133)

Eski Eserlerin Yayınlanması

Bütün medenî milletlerin eski edebiyatları dil ve dünya görüşü bakımından güncel edebiyattan farklı bir hava taşır. Fakat kültürlü insanlar, büyük bir iyi niyet, sezgi ve bilgi gücüyle onları anlamaya çalışırlar ve anarlar. Mehmet Kaplan'a göre Türkiye'de eksik olan, bu anlama çabasıdır. Yabancı milletlerin kendi eski eserleri hakkında birçok çalışma yapmalarına karşın Türkiye'de sevgi ve bilgi ile eski eserlere ışık tutan yazılar yok denecek kadar azdır. (Kaplan, 2007: 13)

Kaplan'a göre 1928 yılından önce yazılmış olan eserlerin hem Latin alfabesine hem de günün diline aktarılması gereklidir. Türk edebiyatı oldukça zengin bir geçmişe sahiptir. Bundan dolayı birinci derecedeki eserlerin olduğu kadar ikinci ve üçüncü derecedeki eserlerin de incelenmesi gereklidir. Bunun için de Türk edebiyatına ait bütün eserlerin tenkitli basımlarının yapılması gereklidir.

Başbakanlık arşivlerinde bulunan elli milyon kadar belgenin sınıflandırması yapılmamıştır. Bunun yanı sıra, dünya kütüphanelerinde Türk edebiyatına ait ne kadar yazma eser olduğu da bilinmemektedir. Bu eserler yayınlanırken, öncelikle bu alanda uzmanlaşmış kişiler yetiştirilmelidir. Hazırlanan eserlerin basılabilmesi için ayrıca maddî destek de sağlanmalıdır.

Eski eserlerin doğru şekilde yayına hazırlanabilmesi için Kültür Bakanlığı'na bağlı olan bir 'Eski Yazılı Metinleri Derleme ve Yayınlama Teşkilatı' kurulmalıdır. Bu kurul eski eserleri aslına uygun olarak, güvenilir bir şekilde yayınlamaya çalışmalıdır. Bu yayınlar millî kültür bilincinin gelişmesini de hızlandıracaktır. Bu metinler yayına hazırlanırken de şu hususlara dikkat edilmelidir:

- a) Önce bu eserlerin asıllarının fotokopileri yayınlanmalıdır.
- b) Sonra bu eserlerin okunuşu çevirisi gerekirse satır aralarında verilmelidir.
- c) Eserde hem içerikle hem de filoloji ile ilgili açıklamalar da yer almalıdır.

Bu eserlerin yayına hazırlanmasında metnin doğru okunması ve doğru anlamlandırılması da önemlidir. Bu metinlerde ilmî vesikalara dayalı olmak özelliği bulunmalıdır. (Kaplan, 2008: 198)

4.11. Hatıra ve Biyografi Türlerinin Önemi

Güzellik şahsî olarak yaşanmış ve duyulmuş şeylerin iyi bir şekilde ifade edilmesidir. Bunlar arasında en faydalı olanlar da hatıralardır. Kişisel olmakla birlikte hatıralar, objektif gerçeklerin bulunmasına yardım ederler. Buna ek olarak, hatıraların önemli yanı bir insanın yaşantısını yansıtması, üzülen, sevinen, düşünen insanı içinde barındırmasıdır.

Hatıra kitaplarının en önemli vasfı, hayatı en canlı tarafları ile göstermeleridir. Yazıldığı devir hakkında gelecek nesillere bilgi aktaran hatıralarda, tarihî belgelerde yer verilmeyen önemli ayrıntılara rastlamak mümkündür. Samimî duygularla yazılmış bir hatıra türünde kişiliğe dair önemli ipuçları görülecektir.

Bir sanatçı eserlerinin malzemesini yaşamından alır. Bundan dolayı sanatçının ve onu tanıyanların hatıralarını neşretmeleri sanatçının kişiliğini de aydınlatacaktır. (Kaplan; 2006: 14)

Mehmet Kaplan, Türk milletinin dünyadaki en muhteşem medeniyetlerden birisini kurmasına rağmen bunu anlatmak için gerekeni yapmadığını da dile getirir. Bu durum Türk edebiyatı ile Türk tarihi arasında doldurulamayacak kadar büyük bir uçurumdur. Kaplan'a göre Türk milletinin bütün yaşadıkları anlatılmış olsaydı, Türk edebiyatı çok zengin olabilirdi. İnsanlar basmakalıp sözlerden kurtulur ve birbirlerini anlamaya ve dolayısıyla da sevmeye başlardı.(Kaplan, 2004: 187)

Mehmet Kaplan'a göre neşredilmemiş hatıralar basılmalı, zengin hayat tecrübeleri olan insanlarla konuşularak, başlarından geçenler kaydedilmelidir. Özellikle de diğer insanlardan farklı, ilginç hayat tecrübeleri olan insanların hatıraları gerekirse ses kayıt cihazlarıyla tesbit edilip yazıya aktarılmalıdır. Ayrıca her şehir, kasaba veya köyde, oralardan yetişen önemli insanların hatıraları saklanmalıdır.

Hatıra türünün yanı sıra Türk milletinin yetiştirdiği önemli kişilerin de biyografileri tesbit edilmelidir. Bu biyografiler tek yönlü olmamalı, kişilerin üstün vasıflarının yanında varsa onların kusurlarına da yer verilmelidir. (Kaplan, 2008: 75)

4.12. Edebiyat Coğrafyası

Mehmet Kaplan, edebî eserler üzerinde coğrafya ve iklim şartlarının etkili olduğunu düşünmüştür. Halide Edip Adivar'ın *İngiliz Edebiyatı Tarihi* adlı eserindeki görüşlere göre her edebî eserde yazarın içinde yaşadığı coğrafi bölgelere ve iklim şartlarına dair unsurlar bulunmaktadır. Sözgelimi sıcak ülkelerde, nemli bölgelerde veya dağlık arazilerde yaşayan edebiyatçıların eserlerinde bu yerlerin yaşam koşullarından izler vardır. Kaplan, Fransız ilim adamlarından Andre Ferre'nin edebiyat ve coğrafya ilişkisinin müstakil bir bilim dalı olabileceğine dair görüşlerini de benimsemiştir. Bu görüşe göre, bu ilişki edebî metin incelemelerinde ilmî bir yaklaşım olarak değerlendirilmeli ve Türk edebiyatında da kullanılmalıdır. Yazarın biyografisine yönelik haritalar çıkarılmalı, edebî esere konu olan coğrafyaların şartları eserlerden hareketle incelenmelidir. (Kaplan, 2006: 152)

Edebiyat Sosyolojisi

Mehmet Kaplan, 1984 yılı Aralık ayında öğrencilerinden Orhan Okay'a yazdığı bir mektupta edebiyat sosyolojisinin öneminden bahseder. Bir gazetede yayınlanan bir habere göre Devlet Tiyatroları, *Kâtip Çıkmazı* adlı oyun için Erzurum'da hiç tiyatroya gitmemiş 50 vatandaşa ücretsiz bilet dağıtmaktadır. Mehmet Kaplan bu konuyu incelenmeye değer bulur ve Okay'a yazdığı mektupta şu soruları yöneltir:

Katip Çıkmazı nasıl bir oyundur?

Aydın tabaka bu piyesi nasıl karşıladı? Beğendi mi, beğenmedi mi? Ne gibi hükümler verdi?

Hiç tiyatroya gitmemiş aileler bu piyesi nasıl buldular? Ondan ne anladılar? Onu nasıl yorumladılar?

Kaplan'a göre Okay, bu soruların cevaplarını araştırdığı takdirde Türkiye'de edebiyat sosyolojisini ilk araştıranların içinde yer alacaktır. (Okay, 2006: 162)

Edebiyat Müzeleri

Mehmet Kaplan, Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan şair ve yazarlara ait müzeler oluşturulması gerektiğini düşünür. Bir şairin veya bir yazarın nasıl bir evde doğduğu, hangi eşyaları kullandığı, eserlerini nasıl yazdığı vb. konulara bu yolla net bir şekilde görülebilir. (Ağabegüm, 1986)

4.13. Edebiyat Derslerinin Yöntemi

Mehmet Kaplan, edebiyat eğitiminin çeşitli yönleri ile ilgili görüşlerini eserlerinde dile getirmenin yanında edebiyat derslerinin yöntemlerini açıklamış, kendisi de derslerinde bu konuda uygulamalar yapmıştır. Onun en önemli özelliği planlı bir hoca olmasıdır. Kaplan, öğrencilerini sınıfın sükûnetini bozmama, sınıfa geç girmeme konusunda çok iyi yönlendirmesini bilmiştir. (Ercilasun, 1986: 50)

Kaplan, öğretmenlerin derslere mutlaka hazırlanarak girmeleri gerektiğini dile getirmiştir. Öğretmen dersinde yeni bilgiler ortaya koyabilmelidir. Mehmet Kaplan'a göre bir öğretmenin dersine hazırlanması kutsal bir görevdir. (Kalan, S. 1985)

Kaplan'ın edebiyat dersleriyle ilgili riayet ettiği başlıca düsturlardan bir diğerini de 1942 yılı Nisan ayında, arkadaşı Âli Ölmezoğlu'na yazdığı bir mektupta görmek mümkündür. Kaplan mektubunda şöyle demektedir:

“Tanzimat derslerini yüksek bir seviyede tutmak benim için bir haysiyet meselesi oldu. Bundan dolayı eserleri bizzat okumadan veya neşriyatı görmeden kürsüye çıkmıyorum.”

Üniversitede kürsü dersleri yerine seminer derslerinin faydalı olduğunu ileri süren Kaplan, bu derslerde hazırladığı çalışmaların hem üniversiteler hem de liseler için faydalı olacağını düşünmüştür. (Kaplan, 1992: 89)

Devirlerin Mukayeseleri

Kaplan, 7 Kasım 1956’da öğrencilerinden Orhan Okay’a yazdığı bir mektupta, derslerinde Türk milletinin yaşadığı üç medeniyet devrine ait eserleri karşılaştırmalar yaparak işlediğini belirtir. Buna göre İslam öncesi devir fizyolojik devir, İslâm’dan sonrası, psikolojik ve metafizik devir ve son dönem de fizik ve sosyolojik devirdir. Kaplan bu yöntemle Türk tarihinin aşamalarındaki temel prensipleri tesbit etmiştir. (Okay, 2006: 39)

Küçük Gruplar

Mehmet Kaplan kalabalık sınıflarda öğretim görülmesinin şiddetle karşısında olmuştur. 25 kişiden daha kalabalık sınıflarda öğrencilerin şahsiyet kazanmalarının zor olduğunu düşünen Kaplan’a göre öğrencilerin iyi eğitilemeyişinin temel sebeplerinden biri sınıfların kalabalık olmasıdır. (Kaplan, S. 1985)

Kaplan bu doğrultuda, Atatürk Üniversitesi’de Türkoloji şubesinin yeni açıldığı zamanlarda üniversite öğrencilerini küçük gruplara ayırmayı düşünmüştür. Bu küçük gruplarda bol bol konuşma ve yazma eğitim vermeyi tasarlamıştır. (Okay, 2006: 42)

5. MEHMET KAPLAN'IN EDEBÎ ESER İNCELEME YÖNTEMLERİ

Mehmet Kaplan'ın edebî esere yaklaşımı kendisine kadar olan araştırmacıların yaklaşımlarından farklı, daha yeni bir yaklaşımdır. Kaplan, alışılmış edebiyat tarihi anlayışının değiştiğini, yapılan incelemelerde edebî eserlerin birçok teferruatın içinde kaybolduğunu düşünür. Akademik hayatının başlarından itibaren edebiyat incelemelerinde metot sorunu üzerinde yoğunlaşan Kaplan'ın edebî esere bakışındaki temel noktalar şöyledir:

a) Estetik Dikkat: Mehmet Kaplan için bir edebî eserde önemli olan şey estetik değerdir. Her metin, insanlara seslenen ve beğenilmeyi amaçlayan bir eserdir.

b) Felsefî ve Psikolojik Yaklaşım: Kaplan, esere felsefî bir bakışla da yaklaşmıştır. Gençlik yıllarında itibaren edindiği felsefî ve psikolojik birikimden hareketle metindeki felsefî arka planı araştırmış, eserdeki psikolojik öğeleri bulmaya çalışmıştır.

c) Kompozisyon: Mehmet Kaplan edebî eserleri kompozisyon yapıları itibarıyla de ele almıştır.

d) Derinlik: Kaplan, bir edebî metni tekrar tekrar, kimi zaman kelime kelime inceleyerek yeni anlamlara ulaşmayı denemiştir.

e) Wellek'in yaklaşımı: René Wellek 1903-1905 yılları arasında yaşamış olan Avrupalı bir edebiyat araştırmacısıdır. Eleştirmen Austin Warren ile Wellek, ilk sistematik edebiyat teorisi olan, *Edebiyat Teorisi* adlı eseri yazmışlardır. Wellek'in önemli bir çalışması da *Edebiyat Eleştirisi Tarihi* adlı eserdir. Kaplan, olan René Wellek'in yöntemlerini beğenmiş, öğrencilerine Wellek'in eserlerindeki yaklaşım tarzlarını öğrenmelerini tavsiye etmiştir. (Uğurcan, 2007: 74-75)

5.1. Namık Kemal, Hayatı Ve Eserleri

Mehmet Kaplan doktora tezi olarak hazırladığı bu eserinde edebî eserleri dış tesirlerle izah eden bir yöntemi takip etmiştir. Bu yöntem o yıllarda Türkiye'de tek otorite olarak kabul edilen edebiyat tarihçisi Gustave Lanson'un takip ettiği yöntemdir.

Bu görüşe göre edebî eserde karakter ve mizaçtan daha fazla, sosyal çevrenin, tarihî ve ekonomik şartların etkisi vardır. (Kerman-Enginün, 2000, s.28)

5.2. Tefvik Fikret, Devir, Şahsiyet, Eser

Mehmet Kaplan *Tevfik Fikret ve Şiiri* adlı doçentlik tezinde Namık Kemal’le ilgili incelemesinin tam tersi bir yol tuttuğunu belirtir. Bu çalışmasında biyografi ile edebiyat ve fikir arasında kurduğu bağlantıya Avrupa’da yeni yeni ele alınmaya başlayan psikolojik ve stilistik (üslûpbilim) yöntemlerini de ekler. Eserin biyografi kısmında sadece kronoloji ve belgeler ortaya konulmamış, aynı zamanda Fikret’in kişiliği modern psikolojiye göre de incelenmiştir. Bu eser bu açıdan Türk edebiyatına bir yenilik getirmiştir. (Kerman-Enginün, 2000, s.29)

Kaplan bu çalışmasında Tefvik Fikret’i ruh dünyasına, yaşam tarzına, hastalıklarına kadar inceler. Çalışmasına devam ettiği sıralarda yazdığı bir mektubunda amaçlarını şöyle açıklamıştır:

Şimdi, Tefvik Fikret üzerinde uğraşıyorum. Yine karmakarışık bir not harmanı içinde boğuluyorum. Fikret’in bir tarafını, meselâ üslûbunu yahut şiirlerindeki temlerden birini, meselâ hayal ve hakikat temini alıp işlemek istiyorum. “Hepsini yap” diyorlar. İki yüz sahife yazdım. Hâlâ yarısına gelemedim. Yoruldum, bıkmak üzereyim. Kendi kendime bir kalsam toptancılığa savaş açacağım. Bir sahifelik metin üzerinde tedkikler yapacağım. Edebiyat tedkiki cidden beni cezbediyor. Fransızca ve Almanca okuduğum bazı kitaplar önümde bitmez tükenmez bir saha açtı. Estetik, sosyoloji, psikoloji ve stilistik yoluyla yapılan edebî tedkiklerin Türk edebiyatı tarihini bambaşka yapacağını sanıyorum. Edebî tedkik, Avrupa’da müstakil ince bir ilim haline gelmiş. Edebiyat tarihi artık tarih yahut içtimaiyatın bir kolu değil. Mevzuu müstakil, usulü ayrı bir ilim. (Kaplan, 1992: 137)

Edebiyat dendiğinde her şeyden önce eserin kendisine önem verdiğini belirten Kaplan sanatçının hayatı ve çevresinin kendisini ikinci üçüncü derecede ilgilendirdiğini belirtmiştir. Çünkü ona göre devir ve sosyal şartlar edebiyat dışında başka ölçüt ve sebeplerle de açıklanabilir. Ama bir eserde kişilik ve üslup sanatçıya en özgü

unsurlardır. Çünkü şahsiyet ve sanat başka bir şeye icra edilemeyen müstakil varlıklardır.

Eserde Tevfik Fikret'in hayatı, kişiliğinde ve psikolojisinde iz bırakan vakalar ışığında ele alınmış ve -Kaplan'ın deyimiyle- sanat eseri gibi işleyerek şahsiyet haline getirdiği mizacı ve karakterinin üslubu üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Kaplan, eserinde Tevfik Fikret'in ruhî değişim ve gelişimlerini her şiirinde ayrı ayrı takip etmiştir. Bundan dolayı bu eser aslında şahsiyet ve eser arasında kurulan ilişkiyi ele almış olmaktadır. Ayrıca eserin *Üslûp* bölümünde Fikret'in şiiri, *yazı, ses, armoni, ritm, kelime dünyası, isimler, isim tamlamaları, zamirler, sıfatlar, fiiller, cümleler, hayaller* başlıkları altında derinlemesine incelenmiştir.

Tevfik Fikret'i konu alan eserinin önsözünde Millî Kütüphane tarafından Tevfik Fikret hakkına bir bibliyografya çalışması hazırlandığını öğrenen Kaplan bibliyografya çalışmasının edebiyat tarihi araştırmaları bakımından önemini şu cümleyle ortaya koyar:

“Bir sanatkârın kendisi kadar onun nasıl tefsir edildiği ve değerlendirildiği de edebiyat ve kültür tarihi bakımından önemlidir.” (Kaplan, 1997: 14)

5.3. Şiir Tahlilleri

Metin Tahlilleri ve Edebiyat Tarihi

Edebiyat tarihlerinde ele alınan eserlerin ve isimlerin keyfi yaklaşımlarla değerlendirilmesinin doğru olmadığını belirten Mehmet Kaplan'a göre edebiyat tarihçisinin hâlis edebiyatı ihmal etmemesi gerekir. İyi bir edebiyat tarihi yazılması için bütün eserlerin tek tek incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Böyle bir inceleme edebiyat tarihinde nelerin değerli olduğunu da ortaya çıkarır. (Kaplan, 2004: 73)

Edebiyat tarihlerinin toptancı yaklaşımına karşı çıkan Kaplan, edebiyat tarihinin Avrupa'daki gibi olması gerektiğini, sosyolojinin bir kolu olarak değil müstakil olarak ele alınması gerektiğini ifade eder. Kaplan'a

estetik, stilistik, sosyoloji ve psikoloji bilimlerinin yardımıyla yapılan edebiyat tetkikleri Türkiye'deki edebiyat tarihi anlayışını önemli ölçüde değiştirecektir. (Kaplan, 1992: 137)

Kaplan, metin tahlilleri konusunda kendi zamanına kadar görülmemiş olan bir yaklaşım oluşturmuştur. Bu, geleneksel divan şiiri şerhlerinden de farklı bir yaklaşımdır. Kaplan için bir edebî eser her şeyden önce edebî eserdir. Bu nedenle metinlere çok değer vermiş bir ilim adamıdır. (Akün, 1986: 13)

Mehmet Kaplan için bir metin, tabiat kadar sağlam bir araştırma zeminidir. Metinler dikkatle incelendiğinde, onlarda oluştukları devrin medeniyetine ait semboller, altyapı unsurları bulunabilir. Kaplan'ın en büyük arzusu 'dinamik bir süreç' içinde gördüğü Türk edebiyatına ait bütün eserleri sistematik bir şekilde ortaya koyan bir projeyi tamamlamak olmuştur. Bu amaçla da *Şiir Tahlilleri* eserini metin incelemesine yönelik olarak oluşturmuştur. (Mehmet Kaplan'a Armağan, 1982, s. 20)

Mehmet Kaplan'a göre edebiyat tarihleri müphemdir. Eserler ve yazarlar hakkında müşahhas bilgilere ulaşmak zordur. Edebiyat tarihi kitaplarındaki genel hükümlerden hareketle edebî eserler hakkında doğru hükümlere varmak da mümkün görünmemektedir. Asıl edebiyatı edebiyatçıların yazmış olduğu eserler oluşturduğundan 'metin incelemesi' yöntemi, edebî eseri, edebiyat tarihinden daha iyi kavrayacaktır. Kaplan'a göre edebiyat her şeyden önce metin demektir. Kaplan, bu görüşünden dolayı edebî eserlerde metni ihmal edip sürekli tem ve motiflerle meşgul olunmasını doğru bulmamıştır. (Kaplan, 1973, 6)

Sanat ve edebiyat eserleri daha sonra yazar ve çevreye bağlansalar da önce kendi içlerinde bir yapı olarak incelenmelidir. Arkadaşı Âli Ölmezoğlu'na 18 Kasım 1946'da yazdığı bir mektupta Kaplan'ın metin tahlili ve edebiyat tarihi hakkındaki düşüncelerini açıkça ifade ettiği görülmektedir:

Ben metin tahlili üzerinde durmak istiyorum. Belki bunu yarın bir ders olarak teklif edeceğim. Metin tahlili yahut stilistik bana çok mühim görünüyor. Avrupa'daki son edebî tetkik usulleri tamamen bu noktaya doğru yürüyor. Fuad Bey'in tarihî metodu

hemen hemen terk edilmiş vaziyette, her şeyi eserin içinden çıkarmak ve edebî eseri bir vesika değil, bir sanat eseri telakki etmek.

Edebiyat tarihleri eserleri sosyal, politik ve ekonomik şartlar altında ele alırlar. Bu durum ise metinle doğrudan karşılaşmayı zorlaştırmaktadır. Metnin derinden incelenmesi, edebiyat tarihlerinden farklı olarak onun üstün yanlarını olduğu kadar eksik yönlerini de ortaya koyacaktır. Batı ülkelerinde bu yöntemin yaygın bir şekilde kullanıldığını ifade eden Kaplan, metin incelemesi yoluyla edebiyat tarihine farklı bir bakışla yaklaşmayı denemiştir. (Kaplan, 1975: 6)

Mehmet Kaplan, metne yönelik incelemelerini *Âkif Paşa'dan Yahya Kemal'e kadar: Şiir Tahlilleri* adlı eserinin ilerleyen baskılarında daha da derinleştirmiştir. Kitapta ele alınan şiirlerin içeriklerinden önce ses ve cümle yapısı üzerinde durmuş daha sonra içeriği değerlendirmiştir.

Örneğin Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yazmış olduğu *Bursa'da Zaman* şiirini değerlendirirken, Tanpınar'ın bazı kelimeleri şiirde kaçar defa kullandığı, şiirin kafiyelerinin fiillerden mi takısız isimlerden mi oluştuğu vb. konuları ayrıntılarıyla değerlendirmiştir. Necip Fazıl Kısakürek'in *Kaldırımlar* şiirini değerlendirirken şiirde kullanılan sessizlerin şiirde nasıl bir ruh halini yansıttığını ele almıştır. Şiirlerdeki betimlemeleri, bu betimlemelerin insanın iç dünyası ve dışındaki dünya arasında, objektif ve sübjektif varlıklar arasında nasıl bir bağ kurduğunu ayrıntılarıyla açıklamaya çalışmıştır. Kaplan'a göre okuyucu bir sanat eseri olan şiirin önce diliyle ve şekliyle karşılaşmakta daha sonra içerik hakkında fikir sahibi olmaktadır.

Üniversitelerde Metin Tahlili

Metin incelemesinin önemli olduğunu düşünen Mehmet Kaplan üniversite öğrencilerine metin incelemesine yönelik örnekler vermek amacıyla Tanzimat'tan Cumhuriyet dönemine kadar olan bazı şiirleri incelemiş ve *Şiir Tahlilleri* adıyla yayınlamıştır.

Liseden üniversiteye gelen öğrencilerin Cumhuriyet Devri Türk Şiiri hakkında pek az bilgiye sahip olduklarını düşünen Kaplan, önce *Şiir Tahlilleri II* adlı eserini

yayımlamış daha sonra da bu eseri *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri* adıyla tekrar yayınlamıştır.

Metin, Şahsiyet ve Devir İlişkisi

Mehmet Kaplan her eserde yazarın kişiliğinden izler bulunduğunu, bu izleri sürerek sanatçının devri hakkında da önemli bilgilere ulaşılabileceği düşüncesini ileri sürmüştür. Bundan dolayı her edebî eser ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Çünkü ona göre sanat eserleri de tıpkı yaşantılar gibi özgün ve tektir. Her edebî metin kendi içinde ayrı bir dünya teşkil ettiğinden dolayı her metnin kendine özgü yapısı ve içeriği ayrı bir bakışla değerlendirilmelidir. (Kaplan, 1975: 10)

Edebî eserle, yazarın hayatı, yaşadığı devir ve beslendiği kaynaklar arasında elbette bir ilişki vardır. Ancak bir çiçeği oluşturan, su, ışık, toprak vb. unsurlar nasıl o çiçeğin kendisini açıklayamazsa, yazarın biyografisi, yaşadığı devir ve kaynaklar da edebî eseri açıklayamaz. Bundan dolayı edebî eserin kendisiyle baş başa kalmak gereklidir. Eseri doğru tanıdıktan, içerdiği anlamları tesbit ettikten sonra, onun içinde barındırdığı şahsiyetin ipuçlarına eğilmek gereklidir. Edebî eser, yazarının hayata bakışının ve hayat tarzının ifadesidir. Ayrıntılar da bütünün şekillendirdiği parçalardır. Bundan dolayı bir eserde aranacak en önemli şey onun nasıl bir davranış tarzının ifadesi olduğu olmalıdır. Biçim, sözcükler, üslûp vb. bütün ayrıntılar yazarın şahsiyeti hakkında önemli ipuçlarıdır. Eserdeki ayrıntılardan kişiliğe ulaşmak gereklidir. Kişilik ise içinde yaşanan devrin bir ürünüdür. Devrinin duyuş ve düşünüşleri de yazarın ruhunu, düşünce dünyasını şekillendiren öğelerdendir. Bundan dolayı iyi incelenen bir edebî metinden, yazarın kişiliğine, oradan da devrin ruhuna nüfuz etmek mümkün olacaktır.

Psikanaliz Yöntemi

Psikanaliz, Sigmund Freud'un 1800'lü yılların sonunda ortaya koyduğu araştırma yöntemidir. Bu yöntem hiçbir insan davranışının gelişigüzel olmadığını,

bireyin yetişkinliğe doğru olan gelişim süresinde çocukluk dönemi yaşantılarının, ilk deneyimlerini büyük bir önem taşıdığını ileri sürmektedir. (Cevizci, 1997: 571)

Mehmet Kaplan o güne kadar edebiyat incelemelerinde pek rastlanmayan bu yöntemi de bu eserinde denemiştir. Bu yöntemle şairin ruh dünyasına, bilinçaltının derinliklerine nüfuz etmeyi amaçlamıştır. Şiirlerde kullanılan imgelerin şairin bilinçaltında neye karşılık geldiğini tesbit etmiş ve şairin şahsiyetinin esere nasıl bir şekil verdiğini ortaya koymuştur. Örneğin; Kaplan'ın, Orhan Veli Kanık'ın *Hürriyete Doğru* ve *Altın Dağ* adlı şiirleriyle ilgili yaptığı değerlendirmelerinde bu durum açıkça görülmektedir. Kaplan, Cahit Sıtkı Tarancı'nın *Hey Gidi Güneşli Uykular* adlı şiirinde de, duygularını açıkça ortaya koymasını da Freud'un teorisinden aldığı cesaretle açıklamıştır. (Kaplan, 1975: 115)

Kompozisyon Meselesi

Mehmet Kaplan eserde metinlere hâkim olan ruhu ve bu ruhun görünüşü olan üslubu incelemiştir. Daha sonra eserlerin kompozisyon yapıları üzerinde durmuştur. Ona göre eserdeki kompozisyon, sanatçının sanat kabiliyetini eserin diğer unsurlarından daha iyi yansıtmaktadır. Örneğin aynı konuyu işleyen iki şair arasında konuyu ele alış ve sunuş bakımından önemli farklar görülür. Bu durum da eserin kompozisyonunun taşıdığı önemi göstermektedir. (Kaplan, 1975: 7)

5.4. Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar

Mehmet Kaplan Türk edebiyatının hemen hemen her alanındaki görüşlerini *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar* adlı hacimli eserinde ele almıştır. Bu seri üç cilt halinde yayımlanmış, üçüncü cilt *Tip Tahlilleri* adı altında ayrı bir konuya tahsis edilmiştir.

Metin Tahlilinin Önemi

Kaplan'a göre Türk milleti gibi kültür ve medeniyet değişimleri yaşayan milletler tarihî süreç içinde oluşan sanat eserlerini gerektiği gibi anlamlandırmalıdır. Aksi takdirde yeni nesiller bu eserlere bir taş veya kâğıt parçası gibi bakacaklardır. Bundan dolayı eski eserleri yorumlamak, onların anlam ve değerlerini yeni nesillere anlatmak oldukça önemlidir. Nitekim Kaplan, kendisini 'metin tahlili'ne götüren sebeplerden birisinin de bu düşünce olduğunu belirtmektedir. (Kaplan; 2006: 6)

Edebî Eserlerde Tip Meselesi ve Tip Tahlilleri

Mehmet Kaplan'ın 'hayatımın kitabı' dediği eseri olan *Tip Tahlilleri*'ni oluşturan makalelerin ana düşüncesi onun devlet-millet-kültür kavramları arasında kurduğu ilişkidir.

a) Metin tahlili ve kültür arasındaki ilişki: Mehmet Kaplan'a göre bir organizasyon şekli olan devleti vücuda getiren asıl unsur 'millet'tir. Tarih sahnesinde uzun yıllar önemli roller oynayan ve birçok devlet kurmuş Türk milletini ayakta tutan unsur da onun 'kültür'ü olmuştur. Şu halde milleti millet yapan temel unsur "kültür"dür. Bir milletin ruhu en güzel ve manalı şekilde kültür eserlerinde görülür. Bütün güzel sanatlar kültürün içine girer, fakat bunlardan yalnız edebiyat konuşur, zira onun ham maddesi "dil"dir. Şu halde, bir milletin ruhu en güzel, manalı ve mükemmel şekilde edebi eserlerinin içinde gizlidir ve metin tahlili bunları keşfettirir.

b) Örnek tipler: Mehmet Kaplan, Türk medeniyetinin üç ana devresine ait metinleri incelerken, onlarda bize has değerleri temsil eden ideal insan tiplerini de ortaya çıkarmış; Jung'un kolektif gayri şuur psikolojisine uygun olarak, bunların bir medeniyet dairesinden diğerine geçişte yok olmadıklarını, aksine "değişerek devam ettiklerini" tespit etmiştir. Bu tespitten sonra, akıncı Türklerin eserlerini gözden geçiren Kaplan, bunlardaki ideal insan tipine "alp" adını vermiştir. Bu tipin en önemli özelliği

kuvvet ve hâkimiyet iradesiyle dünyayı fethetmek istemesidir. Atlı-göçebe Türkler, gayri şuurlarındaki ideal kıymetlerden vazgeçmeden, manevi yönlerini besleyen İslamiyet sayesinde, dünyanın en güçlü ve medenî devletlerinden Selçuklu ve Osmanlı imparatorluklarını kurmuşlardır. Bu organizasyonda hiç kuşkusuz "gazi" tipine dönüşen "alp" tipi ile maneviyatı besleyen ve "veli" tipine dönüşen "şaman" ve "Uluğ Türk'ün" önemli rolü vardır. Din uğruna savaşan "gazi" tipi yeni gibi görünmekle beraber, Jung'un kollektif gayri şuur adını verdiği mazi şuuruyla, "alp" tipinin bir devamıdır. Zira Kaplan'a göre, "fikirler insanlardan değil, tarihin içinden doğarlar".

"Veli" tipi, sert, aktif, daima savaşan, iradeli "alp" tipini yumuşatarak onun toprağa bağlanmasında ve "devlet-i ebed-müddet" kavramının savunucusu olmasında da önemli rol oynar.

Devlet sadece toprak kazanmayı hedef alan bir organizasyon değildir. Hudutların gerisinde yaşayan ve devletin devamlılığını sağlayan fertleri besleyecek ve geliştirecek kurumlar da unutulmamalıdır. İşte aslında bir esnaf teşkilatı olan Ahilik ve onu temsil eden 'ahi' tipi, gazi ve velinin yanı sıra, Osmanlı sisteminde temel unsurlar olur. Buna göre Osmanlı sistemini oluşturan sentezi Mehmet Kaplan 'gazi-veli-ahi' şeklinde formülize eder.

c) Üslûp ve devir arasındaki ilişki: Mehmet Kaplan bu eserleri incelerken, atlı-göçebe devri Türk edebiyatı mahsulleriyle yerleşik medeniyete geçtikten sonraki eserlerde görülen üslûp farklılığına da ilk dikkati çeken araştırmacıdır. Bu konuda özellikle "Dede Korkud Kitabı'nda Hayvanlar", "Yunus Emre ve Nebatlar" adlı hacimli incelemelerinde yeni bir görüş ortaya atar. Bu görüşe göre, üslûp büyük ölçüde içinde yaşanılan hayatla yakından ilgilidir. Atlı-göçebe Türkler'in eserlerine has imaj ve sembollerin hayvanlar aleminden alındığı; buna karşılık yerleşik medeniyete ait eserlerde nebati imaj ve sembollerin kullanıldığını tespit etmesi ve geniş örneklerle açıklaması, üslûp araştırmalarına büyük bir yenilik getirir. (Kerman-Enginün, 2000, s. 33-35)

Kısacası Mehmet Kaplan'a göre edebî eserlerde vak'ayı gerçekleştiren aslî bir kahraman vardır. Bu kahraman eserin belkemiğini oluşturur. Bunun yanında birbirine

yakın devirlerde yazılan eserlerde özellikle de eski devirlerde yazılmış eserlerde karakterleri birbirine benzeyen kişilere de rastlanır. ‘Tip’ adı verilen karakterler, küçük farklarla birbirine yakın devirlerde yazılan eserlerde mevcuttur. Bu tipler sosyal bakımdan anlam taşımaktadırlar. Bu tipler toplumun inandığı değer yargılarını temsil eden tiplerdir. Edebî eserlerde de birçok şey bu tiplere bağlanır ve bu tipler vasıtasıyla açıklanır. Bundan dolayı tipleri anlayarak, edebî eserlerin içinde olduğu, devirlerin sosyal şartlarını, zihniyet örf ve adetlerini anlamak da kolay olacaktır.

Her devirde bazı tip ve şahsiyetlerin çok önemli yer tuttuğunu ileri süren Kaplan, Türk edebiyatını hâkim tipler açısından ele almayı düşünmüş ve bu yolla çeşitli medeniyet devrelerinde Türk Toplumunun benimsediği temel değerleri, değişen ve devam eden unsurları tesbit etmek istemiştir. (Kaplan; 2007: 6,7)

5.5. Tanpınar’ın Şiir Dünyası

Mehmet Kaplan yirmi iki yıl süreyle birlikte çalıştığı, “Cumhuriyet devrinin en büyük yazarı” olarak tanımladığı Ahmet Hamdi Tanpınar’ın şiirlerini kendine özgü ‘metin tahlili’ yöntemleriyle değerlendirmiştir. Kaplan’ın Tanpınar’la ilgili birçok hatırası vardır. Ancak o, bu hatıraları anlatarak sadece biyografi yazarlarına yardımcı olabileceğini ifade eder. Bu yaklaşımla, eserine sadece Tanpınar’ın şiir dünyasını konu edinmiştir. Bu tutumunu eserin bütününde hissettiren Kaplan bir iki durum dışında Tanpınar’ın hayatı ve diğer eserleri ile şiirleri arasında bağ kurmamaya çalışmıştır.

Eserin önsözünde Tanpınar’ı bütünüyle anlayabilmek için gerekli bilgilerin eksikliğinden bahseden Mehmet Kaplan, onun makalelerinin, mektuplarının ve hatıralarının toplanarak kitap halinde basılmayışından yakınıdır. Tanpınar’ın önemli bir ‘üslûpçu’ olmasının yanı sıra eserlerinin malzemesini kendi yaşantılarından aldığını belirtir. Kaplan’a göre onu az ya da çok tanıyanların intibalarını neşretmeleri onun kişiliğini de aydınlatacaktır. (Kaplan; 2006: 6-14)

5.6. Edebiyat, Lise-1, Lise-2, Lise-3

Millî Eğitim Bakanlığı, 4 Ekim 1976 tarihinde Tebliğler Dergisi'nde yayınladığı müfredat programında bazı yenilikler ortaya koymuştur. Mehmet Kaplan bu müfredat programı doğrultusunda liseler için edebiyat ders kitapları hazırlamıştır. Bu ders kitabının lise birinci sınıflar için olan cildi, Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 29 Temmuz 1976 tarih ve 314 sayılı kararıyla lise ve dengi okullarda ders kitabı olarak kabulü uygun görülmüştür. Lise ikinci sınıflar için hazırlanan kitap, 8 Eylül 1977'de, lise üçüncü sınıflar için olan kitap da 13 Eylül 1977'de Talim ve Terbiye Kurulu'nun 287 sayılı kararıyla ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Kaplan'ın hazırlamış olduğu ders kitapları döneminde, çeşitli nedenlerle birçok tartışmaya neden olmuştur. Kaplan Türk tarihini atlı göçebe medeniyeti, İslamî dönem ve Tanzimat sonrası olmak üzere üçe ayırmış ve ders kitaplarında bu medeniyet devrelerine ait eserlere yer vermiştir. Kaplan bu eski dönemlere ait eserleri gününün diline çevirerek öğrencilere kavratmayı düşünmüştür. (Kaplan, 1985)

Lise birinci sınıflar için olan kitabın önsözünde Kaplan, liseye geçen öğrencilerin, millî kültürün ana kaynaklarından biri olan edebiyatı, basit okuma seviyesini aşarak zevki ve bilgi ve kültürü geliştiren bir ders olarak okumalarının, öğrencilerin zihin gücünü geliştirerek şahsiyet kazanma temâyüllerine uygun olduğunu ileri sürmüştür.

Ders kitabının başında öğrencilerin okuyacağı ve inceleyeceği metinler hakkında ön bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler aşağıda gibi sıralanmıştır:

- a) Edebiyat nedir? Kaç türlü edebiyat vardır?
- b) Edebiyat diğer sözlü ve yazılı eserlerden ayıran fark nedir?
- c) Edebiyatın konusu nedir?
- d) Edebiyatın faydası nedir?
- e) Edebiyatın millet hayatı ile münasebeti var mıdır?

- f) Yazı çeşitleri nelerdir?
- g) Şiir türü
- h) Masal, destan ve hikâye türü
- i) Tiyatro türü
- j) Deneme türü
- k) Mektup, hatırat, seyahat ve biyografi türleri
- l) Türk edebiyatının devirleri
- m) Edebî bir eser nasıl okunur veya incelenir?

Eserin bundan sonraki bölümleri de hikâye, şiir, tiyatro ve deneme olmak üzere dört bölüme ayrılmış, her türdeki örnekler devirlere göre sıralanmış ve her edebî türde Türk edebiyatının değişik devirlerinde ne gibi eserler ortaya konduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Lise-1 kitabında Kaplan, metin incelemelerine örnek olması amacıyla Yunus Emre'nin bir şiirini de tahlil etmiştir.

Bu ders kitaplarını aynı zamanda öğretmenlerin de yetiştirilmesine yönelik bir mahiyeti vardır. Kaplan, bu yolla eğitimin verimli olması için gerekli olan iki temel öğenin, öğretmen ve kitap sorununun da çözümünü amaçlamıştır.

Kaplan, lise edebiyat dersi kitaplarıyla, Türk gençlerinde ortak seviyede bir edebiyat kültürü kazandırmak istemiştir. (Uğurcan; 2007: 121)

Metin İnceleme Soruları

Mehmet Kaplan, ders kitaplarında her metnin sonuna bazı sorular yerleştirmiştir. Bu sorular genel çizgileriyle aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

a) **Edebiyat-dil ilişkisine dair sorular:** Bu tür sorular bilinmeyen kelimelerin sözlüğe bakılarak öğrenilmesi, günlük dilden alınan kelimelere metinde yer verilip verilmediği, kelimelerin nasıl bir dünya görüşün yansıttığı gibi sorulardır. Kaplan, bu sorulara ek olarak metindeki üslûp özelliklerini, kelimelerin başka kelimelerle değiştirilip değiştirilemeyeceği gibi konular hakkında sorulara yer vermiştir.

b) **Kompozisyonla ilgili sorular:** Metinlerin yapısına, olayların sıralanışına, bütün parça ilişkisine yönelik sorulara yer verilmiştir.

c) **Muhteva ile ilgili sorular:** Öğrencinin her şeyden önce metnin diliyle ve yapısıyla karşılaşmasını isteyen Kaplan, üçüncü aşamada içerikle ilgili sorulara yer vermiştir.

d) **Türlerle ilgili sorular:** Metnin kelimelerini, üslûp özelliklerini, daha sonra da içeriğini öğrenciye kavratmayı amaçlayan Kaplan, türlerle ilgili sorulara da yer verir.

e) **Millî ve evrensel değerlerle ilgili sorular:** Mehmet Kaplan, ders kitabına aldığı metinlerde Türk milletinin kültürel değerlerine yönelik öğeler bulunup bulunmadığını öğrencilerin tesbit etmesini istemiş buna uygun sorulara yer vermiştir.

f) **Mukayese soruları:** Mehmet Kaplan, öğrencilerin edebî devirleri, türleri, edebî eserlerdeki motifleri ve tipleri değerlendirmelerini istemiş, bu amaçla sorulara ders kitabında yer vermiştir. (Uğurcan; 2007: 125)

Edebiyatın Tarihî Sıralamaya Göre Öğretimi

Mehmet Kaplan ders kitaplarında önce edebî türlere göre bir sıralama yapmış bu türleri de kendi içinde devirlerine göre sıralamıştır. Ona göre Türk edebiyatının tarihî akış içinde okutulmasının önemli faydaları vardır Öğretmen ve öğrenciler böylelikle devirler arasındaki farkları görebilirler. Aynı devirde yazılmış olan eserlerin ortak yönlerini fark edebilirler. Bu yolla, eserlerin yazıldıkları çağın sosyal şartlarıyla olan ilişkileri de kolaylıkla tesbit edilebilir. Bununla beraber öncelikle metinlerin anlaşılmasına önem veren Kaplan, devirlerle ilgili karşılaştırma sorularını eserine

almamış, bu konudaki çalışmaların öğrencilerin seviyelerine göre öğretmenler tarafından yapılabileceğini belirtmekle yetinmiştir.

Edebiyat Tarihçilerinin Görüşleri

Mehmet Kaplan lise üçüncü sınıflar için hazırladığı ders kitabına, müfredat programı doğrultusunda bazı eklemeler yapmıştır. Bunlardan birincisi Türk edebiyatının başlıca şahsiyetleri ve devirleri hakkında edebiyat tarihçilerinin ve tetkikçilerinin görüşlerine yer vermektir. Bunun amacı öğrencilerin Türk edebiyatı hakkında çalışanları ve onların görüşlerini tanımlarınıdır.

Lisede Metin İncelemeleri

Lise üçüncü sınıf edebiyat kitabında bazı edebî metinlerin tam olarak verilmesi ve bu eserlerin bütün halinde muhteva, şekil ve üslûp bakımından incelenmesi de istenilmiştir. Bu durum da yeni bir uygulamadır. Kaplan, öğretmen ve öğrencilere yardımcı olmak amacıyla bazı eserlerin örnek incelemelerine amacıyla yer vermiştir. Bu ders kitapları edebiyat tarihini ve metin incelemelerini birleştirmesi yönüyle diğer ders kitaplarından farklı bir özellik taşımaktadır.

Türkiye Dışındaki Türklerin Edebiyatlarının Öğretimi

8. yüzyılda başlayan Türk yazılı edebiyatı Orta Asya, Azerbaycan, Türkiye gibi alanlara yayılır. Türkiye dışında önemli bir kitle Türkçe'yi konuşmakta ve yazmaktadır. Buna rağmen Türk üniversitelerinde bu konuya yeterince önem verilmemektedir. Alman, İngiliz, Amerikan edebiyatları okutulurken Türk edebiyatlarını okutan kürsüler kurulmamıştır. Mehmet Kaplan'a göre lise ve üniversitelerde bu konu önemle ele alınmalıdır. (Kaplan, 2008: 48)

Dünyadaki Türkologların bütün dünyadaki Türk topluluklarının edebiyatlarını incelemesine karşın, Türkiye'nin böyle bir gerçeğe gözlerini kapamasını sadece

milliyetçilik açısından değil, ilmî açıdan da yanlış bulan Kaplan, 1976 yılında yapılan lise müfredat programındaki bu değişikliği en büyük yenilik olarak kabul etmiş ve ders kitaplarında bu konuya yer vermiştir.

SONUÇ

Mehmet Kaplan, hayatı boyunca eğitimle meşgul olmuş, eserlerinde ortaya koyduğu prensipleri, bizzat yaşayarak çevresine örnek olmuştur. Kaplan Türkiye'nin sorunlarını bir bütün olarak ele almıştır. Bu konuda kendisi sorumluluk bilincine sahip aydın bir bilim adamı portesi ortaya koymuştur.

İdeal Öğretmenin Vasıfları

Öğretmen sınıfa Tanrı'nın huzurunda bulunuyormuşçasına temiz duygularla girmelidir.

Öğretmen, derslerine hazırlanarak girmeyi en kutsal görev kabul etmeli, öğrencilerine okutacağı bütün eserleri okumuş olmalıdır.

Öğretmen mütevazı olmalı, kendini bilmeli, halkını hakir görmemelidir.

Mehmet Kaplan'a göre, hocalık öğrenciyi tanımakla başlar. Her öğretmen öğrencilerini tek tek tanımalı, onlarla dostluk kurmalıdır.

Öğretmen öğrencilerine millî şuur kazandırmayı görev bilmelidir. Bu amaçla herhangi bir ideolojinin, sabit bir fikrin müdafaacısı olmamalıdır.

Öğretmen yetenekli öğrencileri keşfetmeye çalışmalıdır. Hayatı boyunca beş-on yetenek keşfetmeyen öğretmen kendisini mesleğinde başarılı saymamalıdır.

İdeal Okul

Gerçek okul, gündelik hayatın tartışılan gerçeklerinde uzak tutulmalıdır. Sınıfta doğruluğundan şüphe edilen fikirle ve bilgiler verilmemelidir. Okullar insanı mutlak hakikate ulaştıracak, sükûnet ortamının hâkim olduğu yerler olmalıdır.

Üniversite Eğitimi Konusundaki Öneriler

Üniversitelerin binaları Türk tarihin hatırlatan ihtişamlı binalar olmalıdır.

Üniversitelerin kurulması planlanırken, bir öğretim üyesinin yetişeceği asgarî süre olan on yıl öncesinden hazırlık yapılmalıdır.

Üniversite hocalarının en önemli vasıfları memlekete hizmet sorumluluğu taşımaları olmalıdır.

Üniversitede görev alacak öğretim görevlileri mutlaka bir yabancı dilde ihtisas sahibi olmalıdırlar. Araştırmacılar kendi alanlarıyla ilgili Batılı kaynakları tam bir vukufuyla taramalıdırlar.

Bir araştırmacı yaptığı bütün çalışmaları belgelere dayanarak ortaya koymalıdır. Sağlam bir bibliyografya temini araştırmacıların üzerinde hassasiyetle durmaları gereken bir husustur.

Yeteri kadar Osmanlıca bilmeyen kişilere üniversitelerin edebiyat bölümlerinde görev verilmemelidir.

Edebiyat Eğitimi Konusundaki Öneriler

Kaplan, edebiyat eğitimi konusunda ortaya koyduğu görüşlerinde edebiyatı kültürel birikimin en önemli parçası olarak görmüş bu nedenle edebiyat eğitimi bütüncü bir yaklaşımla değerlendirmiştir. Edebiyat eğitime yönelik yeni teklifler getirmiş, mevcut sorunların çözüm yollarını aramıştır.

Kaplan'a göre edebiyatçılar, divan ve halk edebiyatını, Batı edebiyatını, Tanzimat sonrası edebiyatı çok iyi bilmelidirler.

Mehmet Kaplan, edebiyat öğretmenlerinin, derslerini çekici hale getirmeleri gerektiğini düşünmüştür. Buna göre öğrenciler edebiyat derslerinden bir sinema filminden aldıkları zevki alabilmelidir.

Edebiyat derslerinde öğrencilere kazandırılacak en önemli alışkanlık kitap okuma alışkanlığıdır. Öğrenciler birbirine zıt düşünceler içeren kitaplar okumaya yönlendirilmeli, okudukları kitapların özetlerini çıkarabilmelidirler.

Edebiyat derslerinde öğrencilere kompozisyonlu bir şekilde yazı yazma yeteneği kazandırılmalıdır. Üniversitelerin bütün bölümlerinde kompozisyon dersi zorunlu tutulmalıdır.

Edebiyat derslerinde öğrencilere herhangi bir yazar veya şairin nerede doğduğu, ne işle meşgul olduğu gibi sathî bilgilerden önce onların metinle karşılaşmalarına dikkat edilmeli, metnin içerdiği anlamlar üzerinde durulmalıdır. Edebî eserlere hâkim olan tipler, bu eserlerdeki üslûp incelikleri metinden hareketle tesbit edilmelidir.

Edebiyat derslerinde devirler arası mukayeseler yapılmalı, aynı türde farklı devirlerde nasıl eserler ortaya konduğu tesbit edilmelidir.

Öğrencilere küçük yaşlardan itibaren Türk dilinin şaheserleri olan şiirler ezberletilmelidir. Bu şiirler öğrencilerin yaşları ilerledikçe ruhlarında yeni yeni tesirler oluşturacaktır. Bir şairin yazdığı şiirler, yazılış tarihlerine göre okunmalıdır.

Sayısı az olan sınıflar teşkil edilerek öğrencilere şahsiyetlerini ortaya çıkaracak konuşma imkânları tanınmalıdır. Şive taklitlerine, şive taklidi içeren eserlere değer verilmemeli, standart bir telaffuz öğrencilere öğretilmelidir.

Mehmet Kaplan, öğrencilerin kelime bilgisinin artırılması gerektiğini ifade etmiş, bu birikimi kültürlü olmanın ölçüsü saymıştır. Kaplan'a göre bu konuda öncelikle yetkili bir kurum kurulmalı, bu kurum Türk dilinin kullanılan bütün kelimelerini tesbit etmelidir. Tesbit edilen kelimeler, öğrencileri seviyelerine göre sınıflandırılmalı, bir sınıfta öğrenmesi gereken kelimeleri öğrenmeyen öğrenciler bir üst sınıfa geçirilmemelidir.

Liselerde Divan edebiyatı öğretimine en az Fizik, Matematik dersleri kadar önem verilmelidir. Divan edebiyatının anlaşılması için liselerde Osmanlıca öğretimi zorunlu tutulmalıdır. Eski eserlerin bilimsel bir şekilde yayımlanabilmesi için önce bir Eski Yazılı Metinleri Derleme ve Yayınlama Teşkilatı kurulmalıdır. Daha sonra Önce bu eserlerin asıllarının fotokopileri yayınlanmalıdır. Sonra bu eserlerin okunuşu çevirisi

gerekirse satır aralarında verilmelidir. Eserde hem içerikle hem de filoloji ile ilgili açıklamalar da yer almalıdır.

Edebiyat derslerinde devirler arasındaki farkların öğrenilmesi için kronolojik sıraya göre bir öğretim metodu takip edilmelidir.

Öğrencilere bir edebî eserin güzel sayılabilmesi için gerekli ölçütler kavratılmalı, bir edebî eserin nasıl değerlendirileceği öğretilmelidir.

Hatıra ve biyografi türüne önem verilmeli, öğrenciler kendi beldelerinde yaşayan önemli kişilerin biyografilerini tesbit etmeye yönlendirilmelidir.

Edebî eserlere konu edinen ve yazarın hayatının geçtiği coğrafi bölgeler tesbit edilmeli ve bu bölgelerin haritaları çıkarılmalıdır.

Öğrencilere Türkiye dışındaki Türk topluluklarının edebiyatları da öğretilmelidir.

Her yazar ve şairin hayatının daha iyi anlaşılması için onların doğdukları, yaşadıkları evler müze haline getirilmeli, buralarda onların eşyaları sergilenmeli ve bu müzeler öğrencilere gezdirilmelidir.

Edebî eserlerin toplumsal yönleri incelenmeli, bu eserlerin hangi toplumsal kitleler tarafından ilgi gördüğü tesbit edilmeli derin edebiyat sosyolojisi araştırmaları yapılmalıdır.

Mimarî Eğitimi Konusundaki Öneriler

Öğretmenler, yaşadıkları şehirleri, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Beş Şehir* adlı eserinde uyguladığı yöntemle tanımalı ve öğrencilerine tanıtmalıdır.

Mimarî eserlerin insanları etkileyen özellikleri tesbit edilmeli ve bu özellikler öğrencilere öğretilmelidir.

Süleymaniye Camii gibi eski, ihtişamlı abidelerden ders alınmalı, günümüz malzemeleriyle yeni eserler ortaya konmasına çalışılmalıdır.

Plastik Sanatlar Eğitimi Konusundaki Öneriler

Öğrencilere tarihî eserleri korumanın vatani korumak kadar önemli olduğu düşüncesi telkin edilmelidir.

Ressamlar devlet tarafından desteklenmeli, ortaya koydukları eserler devlet tarafından satın alınmalı ve müzelerde sergilenmelidir.

Okullarda okul müzeleri oluşturulmalıdır. Bu müzeler aynı zamanda öğrencilerin çeşitli eserle üretecekleri atölyeler haline getirilmelidir.

Okullarda sanat tarihi, resim ve heykel derslerinde eski Türk sanat eserlerinin kopyaları yaptırılmalı, bu eserlerden yeni formlara ulaşılmaya çalışılmalıdır.

Folklor Eğitimi Konusundaki Öneriler

Dansın bedeni ve ruhu şekillendirici soysal etkilerinden faydalanılmalı, millî folklor oyunları bütün okullarda zorunlu olarak öğretilmelidir.

Musıkî Eğitimi Konusundaki Öneriler

Türk müziğinin bütün eserlerini derleyip, bir araya getirecek resmî bir müessese kurulmalıdır. Bu müessese Türk müziğinin eserlerini derlediği gibi yeni sanatçıların yetişmesini de sağlamalıdır.

Öğrencilere Türk halk müziği ve klasik Türk müziği öğretilmeli daha sonra Batı müziği öğretilmelidir.

Son Söz

Mehmet Kaplan'ın yaşadığı dönem Türk milletinin birçok zorlu sınavdan geçtiği bir dönem. Kaplan'ın çocukluğunda Yunan işgalinin derin izleri var. İstiklâl Harbi'nin hemen sonrasında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, inkılaplar, sosyal değişimler.

İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'yi çok yakından etkileyen ve bütün bir dünyayı saran olumsuz havası. Daha sonra çok partili döneme geçiş sancıları, üç tane askerî müdahale ve bu araştırmanın çerçevesi içinde sayılamayacak birçok sosyal, fikrî ekonomik değişim. Bütün bu süreçleri, zorluklarıyla yaşayan Kaplan'ın şahsî hayatına bakıldığında da onun, çilekeş Anadolu'nun çilekeş bir evladı olduğu söylenebilir. Hemen hemen her evden bir ya da birkaç kişinin askere gittiği, gidenlerin çoğunun dönmediği Anadolu kasabalarından birinde dünyaya gelen Kaplan'ın babası da bir asker. Kaplan, hatıralarında, ufuklara bakarak babasını beklediği zamanları hüzünlü bir şekilde dile getiriyor. Ailenin savaş süresinde ve daha sonraki yıllarda yaşadığı bütün bu maddî manevî sıkıntılar, Mehmet Kaplan'ın öğrencilik hayatında karşılaştığı zorluklar, Türkiye'nin sürekli değişen ve çok zaman vatandaşlarının ruhuna da sirayet eden siyasî ve sosyo-ekonomik havası Kaplan'ı olgunlaştıran önemli etkenlerden olmuştur.

Mehmet Kaplan, hayatı boyunca okumuş, yazmış ve aydın olmanın sorumluluğunu bir ömür boyu taşıyarak milleti için çabalamıştır. Bu çabası onu 'hoca' olarak anılmaya layık kılmıştır. Kaplan Hoca hayatı boyunca Türk medeniyet ve kültürünün kendine özgü değerlerinin insanlara tanıtılması ve bu medeniyetin taşıdığı değerlerin korunması konusunda gayret sarf etmiştir. Kaplan'ın bu gayretleri dikkatle incelendiğinde, onun edebiyat ve diğer sanat dallarını, bireylere bir medeniyet tasavvuru kazandırmada, onların ruh ve düşünce dünyalarını şekillendirmede önemli bir araç olarak değerlendirdiği görülür.

Kişinin ruhunu bir kalıba sokmak, onu terbiye etmek, ona güzeli görebilecek bir bakış açısı kazandırmak ancak iyi bir sanat eğitimiyle mümkün olabilir. Sanatkârca bir bakış gerçekten de insanlara, kötülükle mücadele yollarını, güzelin, doğrunun ve iyinin korunma ve yaygınlaştırılma yollarını da sezdirecektir. Mehmet Kaplan, sanat eğitimi kullanarak bireylere, estetik değerleri fark etmelerine, ve yeni estetik değerler oluşturmalarına imkân tanıyan bir birikim kazandırılması gerektiğini ileri sürmüştür. Türk milletinin geleneksel, tarihî değerlerini koruyarak yeni bir medeniyet sentezi oluşturulması gerektiğini düşünen Kaplan, Tanpınar'ın söylemi olan 'devam ederek değişme'nin gerekliliğini de ortaya koymuştur.

Anadolu topraklarında doğmuş, Anadolu kültürünün değerlerini benimsemiş bir aydın olan Kaplan, üniversite kurmak için Erzurum'a gittiğinde Türk milletini bir millet

haline getiren her unsuru orada yeniden bulduğunu söyler. Asil örfler, türküler, masallar, yiğitlik, insanlık gibi kavramlar, Kaplan'ın ruhunda tarifi güç, sürekli ve diriltici bir saadet hissi oluşturmaktadır. Bu durum onu içindeki gurbet duygusundan da kurtarmıştır. Çocukluğunun en ıstıraplı günlerinde dahi renk kattığını söylediği bu ögeler Kaplan'ı 'millet'inin içine tekrar çağırmaktadır. Bu konuyla ilgili şu sözleri Mehmet Kaplan'ın bir milleti nasıl tasavvur ettiğinin, milletin kalkınmasını ve gelişmesini hangi dinamiklere bağladığının da bir göstergesidir:

Bir kış güneş gözlüğüm bozulmuştu. Taş Mağazalarda bir kuyumcuya tamir ettirdim: “Borcum ne kadar?” diye sordum. Asil çehreli usta “Bunun için de para alınır mı bey?” dedi. Otuz yıldan beri duymadığım bir hisle ürperdim. Bu, benim çocukluğumda sesini çok iyi tanıdığım ulvî ruhlu Anadolu insanının sesi idi.

Burada, sizi, uzaktan, gün ışığı gibi sevgisiyle saran kalpler vardı. Burada insanlar bin bir gizli bağlarla birbirine bağlıydı. Burada, tıpkı benim eski, tarihî kasabamda olduğu gibi kalabalık değil “millet, benim milletim” vardı. Onun içinde, onun ortasında yaşamaktan mesuttum. O insanın kalbini öyle bir sevgiyle dolduruyordu ki o sevgi bir kuvvet oluyordu. Ve bu kuvvetle insan gece gündüz iyi şeyler yapmak için çalışıyordu. Palandöken eteklerinde yükselen Üniversiteye, onun şarkılarından, türkülerinden, masallarından, yiğitlik ve insanlığından bir şeyler katılarak ve Batı'dan getirilmiş bilginin ışıkları ile karışarak, yeni bir şeyler, yalnız Doğu Anadolu, yalnız Türkiye için değil, belki bütün insanlık için yeni bir şeyler doğacaktı. Bunu kuvvetle hissediyordum. (Kaplan, 2006: 231)

KAYNAKLAR

MEHMET KAPLAN'IN ESERLERİ

1. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Ölümünün Onuncu Yıldönümü Dolayısıyla **Mehmet Kaplan**'ın Konferansı, Milli Kütüphane, 26 Ocak 1972
2. Ahmet Haşim; (1986). Bize Göre, Gurebâhâne-i Laklakan, Frankfurt seyahatnamesi, Haz.: **Mehmet Kaplan**, Ankara, Millî Eğitim Gençlik Ve Spor Bakanlığı Yayınları
3. GÖKALP, Ziya; Türkçülüğün Esasları, (2004). Haz.: **Mehmet Kaplan**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları
4. KAPLAN, Mehmet; (1992). Âli'ye Mektuplar (Haz. Zeynep Kerman-İnci Enginün), İstanbul, Dergâh Yayınları
5. KAPLAN, Mehmet; (1976). Âşık Paşa Ve Birlik Fikri, İstanbul, İstanbul Üni. Edebiyat Fakültesi Basımevi
6. KAPLAN, Mehmet; (1946). Atatürk Devri Türk Edebiyatı, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları
7. KAPLAN, Mehmet; (2006). Büyük Türkiye Rüyası, (5. Baskı). İstanbul, Dergâh Yayınları
8. KAPLAN, Mehmet; (1975). Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, (2. Baskı). İstanbul, Dergâh Yayınları
9. KAPLAN, Mehmet; (1976). Edebiyat :Lise 1 (Ders Kitabı). Ankara, MEB Yayınevi
10. KAPLAN, Mehmet; (1977).Edebiyat :Lise 2 (Ders Kitabı). Ankara, MEB Yayınevi
11. KAPLAN, Mehmet; (1977). Edebiyat :Lise 3 (Ders Kitabı). Ankara, MEB Yayınevi
12. KAPLAN, Mehmet; (2007). Edebiyatımızın Bahçesinde Dolaşırken, İstanbul, Dergâh Yayınları
13. KAPLAN, Mehmet; (2004). Edebiyatımızın İçinden, (3. Baskı). İstanbul, Dergâh Yayınları

14. KAPLAN, Mehmet; (2000). Hikâye Tahlilleri, (7. Baskı). İstanbul, Dergâh Yayınları
15. KAPLAN, Mehmet; (2008). Kültür ve Dil, (24. Baskı) Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008
16. KAPLAN, Mehmet; (1971). Mâi Ve Siyah Romanının Üslûbu Hakkında, İstanbul, İstanbul Üni. Edebiyat Fakültesi Basımevi
17. KAPLAN, Mehmet; (2006). Nesillerin Ruhu, (9. Baskı). İstanbul, Dergâh Yayınları
18. KAPLAN, Mehmet; (1958). Oğuz Kağan Destanı İle Dede Korkut Kitabında Eşya Ve Aletler, Ankara
19. KAPLAN, Mehmet; (2002). Sevgi ve İlim, İstanbul, Dergâh Yayınları
20. KAPLAN, Mehmet; (1976). Şiir Tahlilleri, (5. Baskı). İstanbul, Dergâh Yayınları
21. KAPLAN, Mehmet; (2006). Tanpınar'ın Şiir Dünyası. (5. Baskı). İstanbul, Dergâh Yayınları
22. KAPLAN, Mehmet; (1997). Tevfik Fikret. (5. Baskı). İstanbul, Dergâh Yayınları
23. KAPLAN, Mehmet; (2007). Tip Tahlilleri :Türk Edebiyatında Tipler. (7. Baskı). İstanbul, Dergâh Yayınları
24. KAPLAN, Mehmet; (2006). Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-1. (8. Baskı). İstanbul, Dergâh Yayınları
25. KAPLAN, Mehmet; (2006). Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-2, (7. Baskı) İstanbul, Dergâh Yayınları
26. KAPLAN, Mehmet; (2007). Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-3, İstanbul, Dergâh Yayınları
27. KAPLAN, Mehmet; (1948). Namık Kemal: Hayatı ve Eserleri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

28. Koroğlu Destanı /Anlatan: Behçet Mahir; Derleyenler: **Mehmet Kaplan**, Mehmet Akalın, Muhan Bali, (1973) Erzurum, Atatürk Üni. Yay.
29. Namık Kemal; (1986). İntibah, Haz. **Mehmet Kaplan**, Ankara, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yay.
30. KAPLAN, Mehmet, (Mayıs, 1986). Yabancı Dil Öğrenimi ve Tercümeğe Dair, Türk Dili, (413), 365-367
31. KAPLAN, Mehmet, (Haziran 1978). Hareket ve Atalet Felsefesi, Türk Edebiyatı, (57), 7
32. KAPLAN, Mehmet. (Mayıs, 1978). Düşüncenin Gücü, Türk Edebiyatı, (56), 5-7
33. KAPLAN, Mehmet, (Mayıs, 1978). Ahlâk ve Hakikat, Türk Edebiyatı, (56), 5
34. KAPLAN, Mehmet, (Haziran, 1947), Yazı Terbiyesi, Hareket, (4), 8-10
35. KAPLAN, Mehmet, (Mayıs, 1972), Değişerek Devam Etmek, Bayrak, (11), 18-20
36. KAPLAN, Mehmet, (Ağustos, 1947), Şahsî Teşebbüs, Hareket, (6), 2
37. KAPLAN, Mehmet, (Eylül, 1947), Yüksek Sesle Okunan Şiir, Hareket, (7), 8
38. KAPLAN, Mehmet, (Kasım, 1947), İçtimaî Şuuraltı ve Edebiyat, Hareket, (9), 2-4
39. KAPLAN, Mehmet, (Nisan, 1949), Mukaddes Uçurum, Hareket, (26),
40. KAPLAN, Mehmet, (Nisan, 1972), İdeal Türk Tipi, Bayrak, (10), 20
41. KAPLAN, Mehmet, (Temmuz, 1972), Birleşmiş Modern Köyler Hülyası, Bayrak, (13), 7-8
42. KAPLAN, Mehmet, (Ağustos, 1972), Ortak Dil, Ortak Kùltür, Bayrak, (14), 5-6
43. KAPLAN, Mehmet, (Ekim, 1972). Dil ve Edebiyat Nasıl Öğretilmelidir, Türk Edebiyatı, (10), 6-9
44. KAPLAN, Mehmet, (Nisan, 1973). Kitapsızlar, Türk Edebiyatı, (10), 10

45. KAPLAN, Mehmet, (Ocak, 1974). Prof. Dr. Hans Joachim Kissling, Türk Edebiyatı, (37), 34
46. KAPLAN, Mehmet, (Ağustos, 1977). Milliyetçilik ve Din, Türk Kültürü, (178), 1-3
47. KAPLAN, Mehmet, (Kasım, 1977). Resim Galerileri ve Resim Müzeleri, Türk Kültürü, (181), 39-41
48. KAPLAN, Mehmet, (Temmuz, 1978). Üniversitenin Milli Gelişmedeki Yeri, Türk Kültürü, (189), 5-9
49. KAPLAN, Mehmet, (Ekim, 1978). Telaffuz ve İmla Birliği, Türk Edebiyatı, (60), 6
50. KAPLAN, Mehmet, (Aralık, 1978). Ahlak ve Hakikat, Türk Edebiyatı, (62), 5
51. KAPLAN, Mehmet, (Ağustos, 1980). İyi Vatandaş İki İlkokuldan Yetişir Türk Dünyası Araştırmaları, (7), 68
52. KAPLAN, Mehmet. (Ağustos, 1983). Üç Musiki ve Üç Medeniyet, Millî Kültür, (41), 39-41
53. KAPLAN, Mehmet, (Aralık, 1983). Atatürk, Üniversite ve Yüksek Eğitimin Görevleri, Millî Kültür, (43), 9-11
54. KAPLAN, Mehmet, (Kasım, 1985), Sınıfa Hangi Kitaplar Girmeli?, Boğaziçi, (41), 7-8.
55. KAPLAN, Mehmet, (Şubat, 1986). Kültür ve Edebiyat Dili, Türk Dili, (410), 184-185
56. KAPLAN Mehmet; (Ağustos 1991). Kaplan Hoca'nın Kabaklı Hoca'ya Mektubu, Türk Edebiyatı. (214). 11
57. KAPLAN Mehmet; (Ağustos 1991). Kaplan Hoca'nın Kabaklı Hoca'ya Mektubu, Türk Edebiyatı. (215). 11-12
58. KAPLAN, Mehmet, (Mart, 1948), Gandhi ve İnsan, Hareket, (13), 12-13
59. KAPLAN, Mehmet. (Haziran, 1968). Osmanlıca, Hisar, (54), 5-6

60. KAPLAN, Mehmet. (Ocak, 1972). Köyde Reform, Hisar, (97), 5-6

DİĞER KAYNAKLAR

1. ARSLAN, Ahmet; (1994). Felsefeye Giriş, Ankara, Vadi Yayınları
2. ARVASI, S. Ahmet; (1998) Estetik ve Diyalektiğimiz, İstanbul, Burak Yayınevi
3. AYVAZOĞLU, Beşir; (1982). Aşk Estetiği, İstanbul, Birlik Yayınları
4. BİLGEGİL, Kaya; (1989). Edebiyat Bilgi ve Teorileri, İstanbul, Enderun Kitabevi
5. BİNGÖL, Cemal, (1975). Resim Nedir, Nasıl Yapılır, Nasıl Öğretilir? İstanbul
6. CEVİZCİ, Ahmet; (1997). Felsefe Sözlüğü, Ankara, Ekin Yayınları
7. DOĞAN, Mehmet H; (2003). Estetik, İzmir, Dokuz Eylül Yayınları
8. GÖĞÜŞ, Beşir; (1978). Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi, Ankara, Kadioğlu Matbaası
9. GÖKÇELİ, Samet; (2007) Medeniyet, Kültür, Türk Dili Edebiyatı Ve Estetik Eğitimsi Olarak Nihad Sâmi Banarlı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
10. KABAKLI, Ahmet; (2002). Devler Konuşuyor, (Celâl Bayar, N.Fazıl Kısakürek, Mehmet Kaplan, Ayhan Songar, Cemil Meriç, Tahsin Banguoğlu, Erol Güngör, Malik Aksel, Necmettin Hacıeminoğlu, Yavuz Bülent Bakiler ile yapılan sohbetler), İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yay.
11. KANTEMİR, Enise; (1976). Türkiye’de Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi (Alan Araştırması), Ankara
12. KARAKUŞ, İdris, (2002). Türkçe-Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi, Ankara, Anıttepe Yayıncılık

13. KARAKUŞ, İdris; (2000). Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi (Öğretmen El Kitabı), Ankara, Sistem Ofset Yay.
14. KAVCAR, Cahit; (1999). Edebiyat ve Eğitim, Ankara, Ankara Üni., Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay.
15. KERMAN, Zeynep, İnci Enginün; (2000). Mehmet Kaplan Hayatı ve Eserleri, İstanbul, Dergâh Yayınları
16. KOÇ, Turan; (2009). İslâm Estetiği, İstanbul, İSAM Yay.
17. MAARİF VEKÂLETİ; (1930). Türkçe ve Edebiyat Tedrisat Kongresi, Ankara, T.D. Matbaası,
18. MARSHALL, Julia; (1994). Ana Dili ve Yazın Öğretimi. 2. Baskı (Çev.: Cahit Külebi), Ankara, Başak Yayıncılık
19. MEB; Türk Dili Yüksek Danışma Kurulu I. Toplantısı, Türk Dili Eğitiminin Durumu, Sorunları, Çözüm Yolları, (1982). Ankara
20. Mehmet Kaplan'a Armağan, (1984). Haz. İnci Enginün, İstanbul, Dergâh Yayınları,
21. OKAY, Orhan; (2003). Mehmet Kaplan'dan Hatıralar, Mektuplar, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yay.
22. OKAY, Orhan; (1998). Sanat ve Edebiyat Yazıları, İstanbul, Dergâh Yayınları
23. SEZER, Ayhan-Ferhan Oğuzkan-Emin Özdemir-Beşir Göğüş; (1991). Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi, Eskişehir, Anadolu Üni., Açık Öğretim Fakültesi Yay.
24. SOYSAL, M. Orhan; (1999). Türk Dili ve Edebiyatı ile Türkçe Öğretmeninin El Kitabı, İstanbul, Millî Eğitim Bak. Yay.
25. TANPINAR, Ahmet Hamdi; (2007) Tanpınar'ın Mektupları, Haz. Zeynep Kerman, İstanbul, Dergâh Yayınları
26. TUNALI, İsmail; (2008), Estetik. (11. Bsm). İstanbul, Remzi Kitabevi

27. TÜRK EDEBİYATI DERSİ ÖĞRETİM PROGRAM VE KILAVUZU, (1998). MEB Yayınları, Ankara, 1998
28. TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİ TEMEL KANUNU, S. 1739, (Haziran 1973). Genel Amaçlar, Ankara, MEB Yayınları,
29. TÜRKÇE SÖZLÜK, (10. Baskı) Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005
30. Türk Edebiyatı Dergisi, (Mart, 1986). Mehmet Kaplan Özel Sayısı, (149)
31. UĞURCAN, Sema; (2007). Yirmi Yılın Ardından Mehmet Kaplan, İstanbul, Dergâh Yayınları
32. VARIŞ, Fatma; (1991). Eğitim Bilimine Giriş, 1991, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi
33. SEFEROĞLU, Şükrü. K. (1989). Hocam Mehmet Kaplan. Türk Kültürü, (316), 53-59
34. KERMAN, Zeynep, (Haziran, 1989). Mehmet Kaplan'a Göre Üniversitelerimiz. Hürriyet Gösteri, (103), 44-47
35. KUTLU, Mustafa, (Şubat, 1984). Kültür Meselelerimiz Üzerine Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın Görüşleri, Türk Edebiyatı, (124), 6-7
36. KAPLAN, Sefa, (Ocak, 1985). Mehmet Kaplan'la Bir Konuşma. Suffe Kültür Sanat Yıllığı, 173-192
37. KAPLAN, Safâ, (Ekim, 1985) Prof. Dr. Mehmet Kaplan: “Ortak Bir Kültür Lûgati Hazırlanmalıdır.”, Boğaziçi (40), 14-18
38. ERCİLASUN, Ahmet B. (Nisan 1986). Hocam Mehmet Kaplan. Türk Edebiyatı, (150), 50-51
39. TUNCEROĞLU, Ayşe Z. (Nisan 1986). Gidenlerin Ardından. Türk Edebiyatı, (150), 48-49
40. EMİL, Birol, (Şubat, 1989). Prof. Dr. Mehmet Kaplan. Türk Kültürü, (310), 20-27

41. KERMAN, Zeynep, (Mart, 1989). Mehmet Kaplan'a göre Köy ve Köy Kalkınması. Türk Kültürü, (311), 31-40
42. EMİL, Birol, (Ocak, 1991). A. Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan Hâlâ Yaşarken-I. Türk Edebiyatı, (207), 19-21
43. EMİL, Birol, (Şubat, 1991). A. Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan Hâlâ Yaşarken-II. Türk Edebiyatı, (208), 10-12
44. ÖZDEMİR Hasan, (Temmuz 1991). Mehmet Kaplan Erenler Bağında. Türk Edebiyatı, (213), 54-55